

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ
ÖĞRETMENLİĞİ ANABİLİM DALI
(DİN EĞİTİMİ)

161424

DİN ÖĞRETİMİNDE
PLANLAMA VE DEĞERLENDİRME

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yıldız KIZILABDULLAH

Ankara 2004

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ
ÖĞRETMENLİĞİ ANABİLİM DALI
(DİN EĞİTİMİ)**

**DİN ÖĞRETİMİNDE
PLANLAMA VE DEĞERLENDİRME**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yıldız KIZILABDULLAH

141424

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Recai DOĞAN**

Ankara 2004

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ
ÖĞRETMENLİĞİ ANABİLİM DALI
(DİN EĞİTİMİ)

DİN ÖĞRETİMİNDE
PLANLAMA VE DEĞERLENDİRME

YÜKSEK LİSANS TEZİ

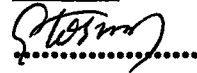
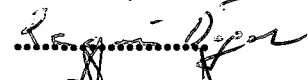
TEZ DANIŞMANI: Doç. Dr. RECAİ DOĞAN

Tez Jüri Üyeleri

Adı ve Soyadı

Prof. Dr. Cemal TOSUN
Doç. Dr. Recai DOĞAN
Doç. Dr. Niyazi AKYÜZ

İmzası

Tez Sınavı Tarihi: 21.09.2004.....

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR

ÖNSÖZ.....	1
GİRİŞ.....	3
A. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ.....	3
B. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	4
C. ARAŞTIRMANIN METODU VE SINIRLILIKLARI.....	6
I. BÖLÜM : EĞİTİM-ÖĞRETİMDE PLANLAMA, PLAN ÇEŞİTLERİ, DİN	
ÖĞRETİMİNDE PLANLAMA VE KULLANIMI.....	7-95
A. EĞİTİM VE ÖĞRETİMDE PLANLAMA	7
1. Tanımı.....	7
2. Gerekliliği.....	10
a. Eğitsel Açıdan.....	10
b. Yasal Açıdan.....	11
B. PLAN ÇEŞİTLERİ.....	14
1. YILLIK PLAN.....	14
a. Tanımı.....	14
b. Gerekliliği.....	16
c. Yıllık Plan Hazırlanırken Dikkat Edilecek Hususlar.....	17
2. ÜNİTE PLANI.....	20
a. Tanımı.....	20
b. Gerekliliği.....	21
c. Ünite Planı Yapılırken Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar.....	22
3. GÜNLÜK PLAN.....	24
a. Tanımı.....	24
b. Gerekliliği.....	25
c. Günlük Plan Yaparken Dikkat Edilecek Hususlar.....	25
4. DERS, GEZİ-GÖZLEM VE DENEY PLANI.....	26
a. Tanımı.....	26
b. Gerekliliği.....	26
c. Ders Planı Hazırlanırken Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar.....	27
C. DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSLERİNDE PLANLAMA.....	29
1. Hedeflerin Belirlenmesi.....	29
a. Aşamalı Hedef Yazma.....	32

b. Yeterliğe Dayalı Hedef Yazma.....	32
c. Modüler Hedef Yazma Yaklaşımı.....	33
2. Uygun Yöntem ve Tekniklerin Belirlenmesi.....	46
3. Uygun Araç ve Gereçlerin Kullanılması.....	47
4. Uygulama.....	49
a. Dikkat Çekme.....	49
b. Güdüleme/İstekli Kılma.....	50
c. Gözden Geçirme.....	50
d. Geçiş.....	51
e. Geliştirme Bölümü.....	51
f. Özet.....	51
g. Tekrar Güdüleme- Tekrar İstekli Kılma.....	52
h. Değerlendirme	52
1. Kapanış	52

D. DİN ÖĞRETİMİNDE PLANLAMA YAPMANIN ÖNEMİ VE

GEREKLİLİĞİ.....	52
-------------------------	-----------

E. EĞİTİMDE KULLANILAN FARKLI KURAMLAR VE BU KURAMLARIN GÜNLÜK PLANLARA YANSIMALARI.....54

1. GELENEKSEL YAKLAŞIM.....	54
a. Koşullandırıcı Yaklaşım.....	54
1. Klasik Koşullanma Kuramı.....	55
2. Edimsel Koşullanma Kuramı.....	55
3. Bitişiklik Kuramı.....	56
4. Bağlaşım Kuramı.....	56
b. Davranışçı Yaklaşım.....	56
c. Geleneksel Yaklaşımın Sınıf Ortamında Uygulanması.....	57
2. BİLİŞSEL YAKLAŞIM.....	59
a. Bilgiyi İşleme Kuramı.....	59
b. Anlamli Öğrenme.....	59
c. Buluş Kuramı.....	59
3. YAPILANDIRMACI YAKLAŞIM.....	62
4. ZEKÂ YAKLAŞIMI(ÇOKLU ZEKÂ YAKLAŞIMI).....	64
a. Sözel-Dilsel Zekâ.....	65
b. Mantıksal-Matematiksel Zekâ.....	66

c. Görsel ve Mekansal Zekâ.....	67
d. Bedensel-Kinestetik Zekâ.....	67
e. Müziksel-Ritmik Zekâ.....	68
f. Kişilerarası-Sosyal Zekâ.....	68
g. Kişisel-İçsel Zekâ.....	69
h. Doğacı-Varoluşçu Zekâ.....	69
PLAN ÖRNEKLERİ.....	72-95

II. BÖLÜM: EĞİTİM-ÖĞRETİMDE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME,

KULLANILAN ÖLÇME TEKNİKLERİ VE DİN ÖĞRETİMİNDE

KULLANIMI.....	96-147
-----------------------	---------------

A. ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME.....96

1. Ölçme Ne Demektir?.....	96
a. Doğrudan Ölçme.....	99
b. Dolaylı Ölçme.....	99
2. Ölçek Ne Demektir?.....	100
3. Ölçek Türleri.....	100
a. Sıralama Ölçekleri.....	100
b. Sınıflama Ölçekleri.....	101
c. Eşit Aralıklı Ölçekler.....	101
d. Oranlı Ölçekler.....	102
4. Değerlendirme Ne Demektir?.....	102
a. Tanıma-Yerleştirmeye Yönelik Değerlendirme.....	103
b. Biçimlendirme- Yetiştirmeye Yönelik Değerlendirme.....	104
c. Değer Biçmeye Yönelik Değerlendirme.....	104
5. Ölçme Araçlarında Bulunması Gereken Nitelikler.....	105
a. Güvenirlik.....	105
1. Hata Kaynakları.....	106
1.1. Ölçen Kişiden Kaynaklanan Hatalar.....	106
1.2. Ölçülen Özellikten Gelen Hatalar.....	106
1.3. Ölçme Aracından Kaynaklanan Hatalar.....	106
2. Hata Türleri.....	106
2.1. Sabit Hatalar.....	106
2.2. Sistemli Hatalar.....	106
2.3. Rastgele Hatalar.....	107

3. Güvenirliği Hesaplamada Kullanılan Ölçütler.....	107
3.1. Test-Tekrar Test Yöntemi.....	107
3.2. Eşdeğer Formların Uygulanması Yöntemi.....	107
4. Eğitimde Kullanılan Ölçme Araçlarının Güvenirliğini Arttıran Etkenler.....	108
b. Geçerlik.....	108
1. Kapsam Geçerliği.....	109
2. Yordama (Tahmin) Geçerliği.....	109
3. Görünüş Geçerliği.....	110
c. Kullanışlılık.....	110
B. EĞİTİMDE KULLANILAN ÖLÇME TEKNİKLERİ	110
1. Sözlü Sınavlar.....	110
a. Yapılışı.....	111
b. Sözlü Yoklamaların Kullanıldığđ Yerler.....	111
c. Sözlü Sınavların Hazırlanmasında Ve Uygulanmasında Dikkat Edilecek Hususlar.....	112
d. Sözlü Sınavların Faydaları Ve Sınırlılıkları.....	113
2. Yazılı Sınavlar.....	115
a. Yapılışı.....	115
b. Kullanıldığđ Yerler.....	116
c. Yazılı Sınavların Hazırlanmasında Ve Uygulanmasında Dikkat Edilecek Hususlar.....	117
d. Yazılı Sınavların Faydaları Ve Sınırlılıkları.....	118
3. Testler.....	119
a. Doğru-Yanlış Testler.....	120
1. Kapsamı.....	120
2. Doğru-yanlış tipi test hazırlanırken dikkat edilecek hususlar.....	121
3. Doğru-Yanlış Tipi Testlerin Faydaları Ve Sınırlılıkları.....	122
b. Çoktan Seçmeli Testler.....	123
1. Kapsamı.....	123
2. Çoktan Seçmeli Tipi Test Soru Türleri.....	124
2.1. Bir Tek Doğru Cevabı Olan Çoktan Seçmeliler.....	124
2.2. En Uygun Cevaplı Çoktan Seçmeliler.....	124
2.3. Çağrışım Tipi Çoktan Seçmeliler.....	125
2.4. Olumsuz İfadeli Çoktan Seçmeliler.....	125

2.5. Soru Kökü Eksik Bir Cümle Olan Çoktan Seçmeliler.....	126
3. Çoktan Seçmeli Test Sorusu Hazırlarken Dikkat Edilecek Hususlar.....	126
4. Çoktan Seçmeli Testlerin Faydaları Ve Sınırlılıkları.....	128
c. Eşleştirmeli Tipi Test Soruları.....	129
1. Kapsamı.....	129
2. Eşleştirmeli Tipi Test Sorularının Hazırlanmasında Dikkat Edilecek Hususlar.....	130
3. Eşleştirmeli Test Sorularının Faydaları Ve Sınırlılıkları.....	131
d. Boşluk Doldurmalı (Tamamlamalı) Testler.....	131
1. Kapsamı.....	131
2. Boşluk Doldurmalı Test Sorusu Hazırlarken Dikkat Edilecek Hususlar.....	131
3. Boşluk Doldurmalı Soruların Faydaları Ve Sınırlılıkları.....	132
C. EĞİTİMDE KULLANILAN FARKLI KURAMLAR VE BU KURAMLARIN	
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRMEYE YANSIMALARI.....	133
1. Çoklu Zekâ Yaklaşımına Göre Ölçme ve Değerlendirme.....	134
2. Yapılandırmacı Yaklaşımına Göre Ölçme ve Değerlendirme.....	137
D. DİN ÖĞRETİMİNDE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME.....	137
1. Hedeflerin Yeniden Belirlenmesi.....	138
2. Uygulanacak Sınav Şeklinin Belirlenmesi.....	140
3. Sınav Sorularının ve Cevap Anahtarının Önceden Belirlenmesi	140
4. Gelişim Dosyası Hazırlama.....	141
5. Öğrenci Velileri ile İrtibat.....	141
6. Gözlem Formu Hazırlanması.....	141
E. DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSLERİNDE ÖLÇME VE	
DEĞERLENDİRME ÖRNEKLERİ.....	134
1. Çoktan seçmeli sorular.....	142
2. Doğru yanlış türü sorular.....	144
3. Boşluk doldurmalı sorular.....	145
4. Eşleştirmeli sorular.....	146
5. Klasik yazılı soruları.....	147
SONUÇ.....	148
ÖZET.....	149
ABSTRACT.....	150
BİBLİYOGRAFYA.....	151

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
Ank.	: Ankara
AÜB	: Ankara Üniversitesi Basımevi
AÜEFY	: Ankara Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları
AÜİFD	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
AÜİFY	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları
Bkz.	: Bakınız
C	: Cilt
Çev.	: Çeviren
DİBY	: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları
İst.	: İstanbul
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MFV	: Maarif Vakfı
MÜİFVY	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları
ÖSYM	: Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
TDV	: Türk Dil Vakfı
TTKB	: Türk Tarih Kurumu Basımevi
UÜB	: Uludağ Üniversitesi Basımevi
ÜSYM	: Üniversite Seçme ve Yerleştirme Merkezi
Yay.	: Yayınları

ÖNSÖZ

Eğitim ve öğretim süreci dinamik bir süreçtir. Bu süreçte öğrenciye kazandırılması düşünülen bazı hedef davranışlar vardır. Bu hedef davranışların kazandırılması rastgele bir şekilde olmamaktadır. Bunun için düzenli ve sistematik bir çalışmaya ihtiyaç vardır. Hedef davranışların kazandırılması için öğrenme süreçlerinin hedefleri gerçekleştirecek şekilde düzenlenmesi gerekmektedir.

Planlama ve değerlendirme aşamaları da bu düzenlemenin bir parçasıdır. Planlama aşamasıyla, kazandırılması düşünülen hedefler, uygulanacak yöntem ve teknikler, ders esnasında kullanılacak araç ve gereçler belirlenmekte, değerlendirme aşamasıyla da belirlenen bu hedeflerin, uygulanan yöntem ve tekniklerin, kullanılan araç ve gereçlerin yeterli olup olmadığı hakkında geribildirimler alınarak yeni bir düzenlemeye gidilmektedir. Dolayısıyla gerek planlama gerekse değerlendirme sağlıklı bir eğitim öğretim için vazgeçilmez unsurlardır. Böylece hedeflere ulaşıp ulaşılmadığı, kullanılan araç ve gerecin yeterli olup olmadığı, uygulanan yöntem ve tekniklerin uygun olup olmadığı hakkında bazı tespitlerde bulunmaktadır.

Araştırmamızda genel anlamda planlama etkinliklerine değinildikten sonra son yıllarda eğitim-öğretimde geliştirilen yeni kuramların kullanılan günlük planlara etkisi incelenmiştir. Dolayısıyla geleneksel anlamda yapılan planlamaların alternatifi sunulmuş ve bunların eğitim-öğretim ortamında kullanımları tartışılmıştır. Aynı şekilde, genel anlamda ölçme ve değerlendirme faaliyetleri incelenmiş günlük planlara etkisi olan kuramların değerlendirme çalışmalarına ne gibi bir etkisi olduğu ortaya konulmuştur.

Araştırmamız planlama ve değerlendirme çalışmalarına farklı bir bakış açısı getirmiştir. Geleneksel planlama ve değerlendirme

etkinliklerinin yanında yeni geliştirilen planlama ve değerlendirme etkinliklerinin de olduğunu ortaya koymuştur. Bu bakımdan büyük bir öneme sahiptir.

Araştırmamız iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde eğitimin vazgeçilmez unsurlardan biri olan planlama kavramı ayrıntılı bir şekilde ele alındıktan sonra, planlama çeşitleri, planlamanın faydaları, eğitimde kullanılmaya başlanan yeni kuramlar ve bu kuramların plan çeşitlerine olan yansımaları incelenmiş, din öğretiminde planlama faaliyetleri ele alınarak örnekler verilmiştir. İkinci bölümde ise, eğitimin diğer bir unsuru olan değerlendirme kavramı geniş bir biçimde tanımlanmış, ölçme ve değerlendirme çeşitleri ortaya konmuş, eğitimde kullanılan sınav tiplerine yer verildikten sonra, birinci bölümde ele alınan alternatif kuramların değerlendirme çalışmalarına olan etkisi ve din öğretiminde değerlendirme çalışmaları ele alınmıştır. Daha sonra din öğretiminde kullanılabilecek değerlendirme çeşitleri açıklanarak bunlara örnekler verilmiştir.

Bu çalışmanın oluşması esnasında, katkılarından dolayı hocalarım Prof. Dr. Muallâ Selçuk'a, Prof. Dr. Cemal Tosun'a ve kütüphanesi, görüşleri ve yardımlarıyla katkılarını esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. Recâî Doğan'a teşekkürü bir borç bilirim.

Yıldız KIZILABDULLAH

Ankara – 2004

GİRİŞ

A. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

“Eğitim, bireyin davranışlarında, kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme denemeleri sürecidir.”¹ “Öğretim ise, davranış değişikliğinin okulda planlı ve programlı bir şekilde yapılması sürecidir.”² Eğitim sürecinde öğretim etkinliklerinin nasıl yürütüleceğinin ortaya konması yani, planlanması gerekir. Planlama, ders notu yazmak değil, öğretim ve öğrenimin her aşaması için gerekli olan amaç, içerik, etkinlik, yöntem ve tekniklerin önceden saptanması için yapılan bir çalışmadır. Planlama yapmak öğretmene eğitim ve öğretim sürecinde pek çok fayda sağlamaktadır. Yapılan planlar neticesinde öğretme- öğrenme etkinlikleri bir düzene sokulmakta, öğretmen neyi, ne zaman, niçin yapacağını bilebilmektedir. Dolayısıyla, planlama etkili bir öğretim için gerekli olan unsurlardan biridir.

Din kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde planlama yapmak ise öğretmenin dersinde yapacağı etkinlikleri önceden planlaması, kullanacağı araç- gereçleri ve bulguları derslerinde hazırlaması, gezi gözlem amacıyla gideceği yerleri belirlemesidir. Bu ders için planlama yapmak belki diğer derslere göre daha çok gerekli bir husustur. Çünkü, öğrencilere verimli bir din eğitimi ve öğretimi vermek ancak planlı bir ders neticesinde mümkün olan bir durumdur. Milli eğitimin hedefleri göz önüne alınırsa bu durum daha çok açıklığa kavuşacaktır. “ Türk milletinin bütün fertlerini, Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasa’da ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve

¹ Cemal Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, Pegem A Yay., Ank. 2001, s.21.

² Fatma Varış, *Eğitim Bilimine Giriş*, AÜB, Ank. 1991, s.17.

daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına ve anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan, demokratik, laik, sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek...”³ ancak planlı yürütülen bir ders ile yapılabilir. Yapılan dersler neticesinde bir ölçme ve değerlendirme faaliyet yapmak yine eğitim sistemimiz için gerekli olan bir unsurdur.

Ölçme, gözlenen niteliklerin, gözlem sonuçlarının sayı ve sembollerle gösterilmesidir. Değerlendirme ise, ölçmeden daha geniş bir kavram olup, ölçme sonucunda bir değer yargısına varma işlemidir. Din öğretiminde değerlendirme ise, öğretmenin yaptığı faaliyetlerin ne durumda olduğunu eksik ve yeterli yönlerini anlayabilmesi için öğrencilerden aldığı dönüttür.

Bu anlatılanlar çerçevesinde, araştırmamızın problemi; din öğretiminde planlama ve değerlendirmenin ne demek olduğu, planlama ve değerlendirmeyi etkileyen farklı yaklaşımların neler olduğu, din öğretiminde bu yaklaşımlar ışığında nasıl planlama ve değerlendirme yapıldığı ve yapılan bu planlama ve değerlendirme faaliyetlerinin ne gibi faydalarının olduğunu araştırmaktır.

B. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu araştırmanın amacı, genel eğitim ve öğretim sürecinden yola çıkarak, din öğretiminde planlama ve değerlendirme kavramlarını tüm yönleriyle ele almaya çalışmaktır. Buna göre;

- Genel anlamda planlama ne demektir, nasıl yapılır?
- Planlama çeşitleri nelerdir?
- Alternatif eğitim kuramlarının planlamaya etkisi var mıdır?
- Planlamanın eğitim sürecindeki dayanakları nelerdir?

³ 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu, 2. madde.

- Din öğretiminde planlama denilince ne anlaşılır?
- Din öğretiminde planlama yapmanın dayanakları nelerdir?
- Din öğretiminde planlama yapmanın faydaları nelerdir?
- Din öğretiminde planlama yapılırken bir öğretmenin dikkat etmesi gereken hususlar nelerdir?
- Genel olarak değerlendirme ne demektir?
- Değerlendirme çeşitleri nelerdir?
- Alternatif eğitim kuramlarının değerlendirmeye etkisi var mıdır?
- Din öğretiminde değerlendirme denince ne anlaşılır?
- Din Öğretiminde kullanılan değerlendirme çeşitleri nelerdir?
- Din Öğretiminde değerlendirme yaparken nelere dikkat edilmelidir?

gibi sorulara cevap aranacaktır.

Öğretim etkinliklerinin amacına ulaşmasının, bu etkinliklerin planlı hazırlanmasına, uygulanmasına ve sağlıklı bir şekilde değerlendirilmesine bağlı olduğunu daha önce belirtmiştik. Bu etkinlikler, geliştirici niteliklerine göre dikkatle seçilmelidirler. Seçilen bu konuların hangi eğitim ve öğretim amaçlarını gerçekleştireceği önceden saptanmış olmalıdır. Bunun gerçekleşebilmesi ancak öğretmenin çalışmalarını önceden dikkatle planlanması ve gereği gibi uygulayabilmesi ile mümkündür.

Bugüne kadar yapılan çalışmalarda genel olarak eğitimde planlama ve değerlendirme faaliyetleri geniş bir şekilde ele alınmıştır. Ancak, din öğretiminde bu hususların nasıl olması gerektiği yeterince ortaya konamamıştır. Bu araştırma, planlama ve değerlendirme kavramlarını din öğretiminde ele almaya çalışacağı açısından büyük bir öneme haizdir. Buradaki amaç, okulda verilen din öğretiminin en üst düzeyde geliştirilmesine yardımcı olmaktır. Din öğretimi, genel eğitim sürecinde ihmal edilmemesi gereken bir bölümdür. Bu yüzden en iyi bir şekilde

verilmesi için gerekli tüm çalışmalar yapılmalıdır. Bu araştırmada, din öğretiminin iyi bir şekilde verilebilmesi için yapılan çalışmalarından biri olan planlama ve değerlendirme kavramları ele alınacağından din öğretimi açısından faydalı bir çalışma olacağı kanaatindeyiz.

C. ARAŞTIRMANIN METODU VE SINIRLILIKLARI

Bu araştırma betimsel bir çalışmadır. Araştırmada veri toplamak için literatür çalışması yapılmış ve ilgili kaynaklardan yararlanılmıştır.

Planlama ve değerlendirme ile ilgili kitaplar incelenmiş, planlama ve değerlendirme kavramları geniş bir şekilde ele alınmış, mevcut planlama ve değerlendirme teknikleri hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra planlamaya ve değerlendirmeye etkisi olduğu düşünülen farklı yaklaşımlar incelenmiş, bu yaklaşımlar hakkında bilgi verilmiş ve planlama ve değerlendirmeye ne gibi bir etkisinin olduğu ortaya konmuştur. Bu yaklaşımlar ışığında planlama ve değerlendirme örnekleri verilerek araştırma tamamlanmıştır.

Araştırmamız İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim programı ile sınırlandırılmıştır. Araştırmamızda lise programı ele alınmamıştır. Planlama ve değerlendirme çalışmaları ele alınırken de İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim programı baz alınarak incelenmiştir. Konu sonunda verilen örnekler de İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi müfredatından seçilmiştir.

I. BÖLÜM: EĞİTİM - ÖĞRETİMDE PLANLAMA, PLAN ÇEŞİTLERİ, EĞİTİMDE KULLANILAN FARKLI YAKLAŞIMLAR VE DİN ÖĞRETİMİNDE PLANLAMA

A. EĞİTİM VE ÖĞRETİMDE PLANLAMA

1. Tanımı:

Öğretimde planlama hakkında değişik tanımlar yapılmıştır. Bu tanımlar, plan yapmanın önemini vurgulamak, plan yapmanın gerekliliğini ortaya koymak ve planlamanın ne demek olduğunu ortaya koymak amacını taşımaktadır. Bu tanımlardan bazıları şunlardır:

“Plan, bir problem ya da bir konu üzerinde öğrencilerin bireysel veya gruplar halinde, bilgi, beceri, alışkanlık ve değerler kazanmalarını sağlamak amacıyla yerine göre öğrencilerin de katılımıyla öğretmen tarafından hazırlanan bir çalışma kılavuzudur.”⁴

Görüldüğü üzere bu plan tanımında, öğrencilerin kazanmaları gereken bazı yeteneklerin tasarlanması ve bu tasarlanan çalışmaların öğrencilerle birlikte yapılması vurgulanmaktadır. Yani planlamanın bazı durumlarda öğrenci katılımını da gerektirebileceği vurgulanmıştır.

“ Plan, öğretmenin hayalinde tasavvur ettiği dershanedeki tecrübe vaziyetinin fikri ve hissi bakımdan peşin olarak yaşanmasıdır.”⁵

Bu tanımda, öğretmenin sınıf içerisinde yaşayacağı durumların önceden tasarlanması, tasavvur edilmesi ön plandadır. Yani öğretmenin, sınıf içerisinde yaşayabileceği veya yaşaması gereken durumları daha önceden belirlemesi ve bu durumları planlaması vurgulanmıştır.

“ Plan, belirli eğitim hedeflerine ulaşmak için (bilgi, materyal ve etkinlikler arasında) öğretim konusu olabilen etkinliklerden hangilerinin seçileceğini, ne gibi yardımcı ve tamamlayıcı kaynak ve araçların

⁴ İzzettin Alıcıgüzel, **İlk ve Orta Dereceli Okullarda Öğretim**, Özaydın matbaası, İst.1973, s.200

⁵ Nelson L. Bossing, **Orta Dereceli okullarda Öğretim**, Çev: Nemci Sarı, MFV, İst.1995, s.4.

kullanılacağını, elde edilen başarının nasıl değerlendirileceğini, önceden tasarlayıp kağıt üzerinde saptamaktır.”⁶

Bu plan tanımında da yine öğretmenin sınıfa gelmeden önce zihninde tasarladığı etkinlikler, bu etkinlikler için kullanılabilecek yöntem, teknik ve araç gereçlerin önceden düşünülmesi ve bunların düzenlemelerinin yapılması ön plandadır. Ancak bu tanımda sadece yapılacak etkinliklerin, kullanılacak araç ve gereçlerin, uygulanacak yöntem ve tekniklerin belirlenmesi değil, aynı zamanda tüm bu yapılanların bir değerlendirilmesinin yapılması da vurgulanmaktadır.

“ Eğitimde planlama, öğretim etkinliklerinin en rasyonel ve düzenli şekilde nasıl ortaya konulacağını ortaya konmasıdır.”⁷

Bu tanımda etkinliklerin düzenli olması vurgulanmaktadır. Yani öğretim etkinliklerinin uygulanmasından önce gerçekçi bir şekilde seçilip düzenlenerek hazırlanması planlama olarak tanımlanmıştır.

“ Öğretimde planlama, bir öğretmenin herhangi bir öğretim etkinliğini uygulamaya başlamadan önce, o etkinlikle ilgili olarak, öğrencilere hangi bilgi, beceri, tutum ve davranışların kazandırılacağını ve bunları nasıl gerçekleştireceğini belirlemesine yönelik olarak yürüttüğü sistemli bir çabadır.”⁸

Bu tanımda da planlama işlemi sistemli bir çaba olarak ele alınmıştır. Yani yine öğrencilere kazandırılması düşünülen bilgi, beceri, tutum ve davranışların neler olduğu, bunlar kazandırılırken hangi yöntem ve tekniklerin uygulandığı, bu yöntem ve teknikler uygulanırken nasıl bir çaba gösterildiği vurgulanmaktadır.

“ Öğretim planı, belli nitelikteki bir öğrenci grubuna özel hedeflerde ifadesini bulan devimsel, bilişsel veya duyuşsal nitelikleri kazandırmak için

⁶ Leyla Küçükahmet, **Öğretimde Planlama ve Değerlendirme**, Nobel Yay. Dağıtım, Ank.2000, s.47.

⁷ Özcan Demirel, **Planlamadan Değerlendirmeye Öğretme Sanatı**, Pegem A yay. Ank.2000, s.11.

⁸ Ahmet Saban, **Öğrenme Öğretme Süreci**, Nobel Yay. Dağıtım, Ank.2000, s.1.

gerekli öğretme ve sınama durumlarının işler ve işe yarar bir düzene konulmuş şeklidir.”⁹

Bu tanımda öğrencilere kazandırılması hedeflenen nitelikler üç gruba ayrılmış ve bunlar, devimsel, bilişsel ve duyuşsal olarak belirlenmiştir. Bu niteliklerin kazandırılması için gereken öğrenme-öğretme durumlarının belli bir düzene konması işlemi olarak tanımlanmıştır.

“ Plan, önceden belirlenen eğitim amaçlarına ulaşmak için, öğretim konusu içerisinde yer alan etkinliklerden hangilerinin seçileceğinin, bunların öğrencilere niçin ve nasıl yaptırılacağına, yardımcı ve tamamlayıcı araçların nasıl kullanılacağına ve değerlendirmenin nasıl yapılacağına belirlenmesi işlemidir.”¹⁰

Bu tanımda da planlama işlemi, eğitim amaçlarına ulaşmak için, öğretim etkinliklerinin öğrencilere hangi yollarla hangi araçlar yardımıyla kazandırılacağına ve kazandırılan bu durumların değerlendirilmesinin nasıl yapılacağına belirlenmesi işlemi olarak belirlenmiştir.

“ Plan, öğretmenlere neyi, niçin, ne zaman, nasıl ve ne kadar yapacağını gösteren bir taslaktır.”¹¹

Bu tanımda planın öğretmene sağladığı kolaylıklara vurgu vardır. Yani öğretmenin ne zaman, ne şekilde, neyi yapması gerektiğinin planda belirtilmiş olması esasına değinilmiştir.

⁹ Durmuş Ali Özçelik, *Eğitim Programları ve Öğretim*, ÖSYM Yay., Ank.1997, s.206.

¹⁰ Firdevs Güneş, *Sınıf Yönetimi*, Ocak Yayınları, Ank.2004, s.60.

¹¹ Recai Doğan- Cemal Tosun, *İlköğretim 4 ve 5. sınıflar için Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi*, Pegem A Yay., Ank.2002, s.153. Ayrıca plan tanımları için bkz. Hıfzı Doğan, *Analiz ve Program Hazırlama*, AÜEFY, Ank. 1979, s.158, Leyla Küçükahmet, *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, Ankara Üniv. Basımevi, Ank.1986, s.26, Ergin Erginer, *Öğretimi Planlama, uygulama ve Değerlendirme*, Anı Yay., Ank.2000, s.4, Cavit Binbaşoğlu, *Genel Öğretim Bilgisi*, Binbaşoğlu Yay., Ank.1981, s.130, Mürtüvvet Bilen, *Plandan Uygulamaya Öğretim*, Sistem Ofset, Ank.1990, s.139, Mustafa Öcal, *Din Eğitimi ve Öğretiminde Metotlar*, TDV, Ank.1991, s.207, Abdurrahman Dodurgalı, *Din Eğitimi ve Öğretiminde İlkeler ve Yöntemler*, MÜİFVY., İst.1999., s. 255, Leyla Küçükahmet, *Öğretimde Planlama ve Değerlendirme*, Nobel Yay., Ank.2001, s.47.

Yukarıdaki tanımlarda ortak olan bazı hususlar vardır. Bunlar :

- Plan, öğretim etkinliğini uygulamaya başlamadan önce hazırlanmalıdır.
- Plan, genellikle öğretmen tarafından hazırlanmasına rağmen yerine göre öğrencilerin de katılımı gerekebilir.
- Planda, öğrencilere kazandırılması hedeflenen bilgi, beceri, tutum ve davranışlar düzenlenmelidir.
- Plan, öğretmenin ne yapacağını gösteren bir taslaktır.

Bu noktalardan hareketle, şöyle bir tanım ortaya koyabiliriz:

“ Planlama öğretim etkinliklerine başlamadan önce yapılan, öğretmene yapacağı etkinliklerde yardımcı olan öğretmenin belirlediği hedeflere ulaşmak için hangi öğretim ilke ve yöntemlerini kullanması gerektiğini, hangi materyalleri seçmesi gerektiğini, seçtiği etkinlikleri ne kadar süren bir zaman dilimine sığdıracağını, etkili bir öğretimi gerçekleştirmeye yönelik olarak öğrencilerden nasıl faydalanabileceğini ve onları derse nasıl aktif bir şekilde katabileceğini gösteren bir rehberdir.”

2. Gerekliliği:

Plan yapmanın gerekliliği iki açıdan belirlenmiştir. Birincisi eğitsel açıdan plan yapmanın gerekliliği, ikincisi ise yasal açıdan plan yapmanın gerekliliğidir. Bu husus şu şekilde ifade edilmiştir:¹²

a. Eğitsel Açıdan:

“Eğitim ve öğretim plânlı, programlı ve geliştirici bir çalışmadır. Amaçlarına en kısa yoldan ve verimli bir biçimde ulaşan eğitimciler, çalışmalarını daima gelişmeyi öngörerek dikkatle plânlayanlardır. Bu nedenle eğitim ve öğretimin verimli olabilmesi için plânlamaya gereken önem verilmeli ve öğretmenler sınıflarına mutlaka hazırlıklı girmelidirler. Plânlar, eğitim etkinliğinin çeşidine göre hazırlanır, kısıtlı ve belli bir

¹² 22 haziran 1981 tarih ve 2089 sayılı tebliğler dergisinde yayınlanmış olup, halen yürürlükte.

örneğe bağılı değildir. Ancak plân, katı, biçimsel olmaktan çok, az ayrıntılı, daha yararlı nitelikte olmalı, plânlama çalışmalarında çevre özellikleri ile okul-çevre ilişkileri de göz önünde tutularak eğitim-öğretimi en iyi şekilde ve belirli sürede sağlayacak yönde hazırlanmalı ve uygulanmalıdır. Gereklikçe konu, süre ve uygulamada değişiklikler yapılmalıdır.”

Plan yapmak, yukarıda da belirtildiği gibi eğitsel açıdan çok gerekli olan bir husustur. Planlama ders ayrımı yapmaksızın her ders için yapılması gereken bir taslaktır. Her dersin farklı amaç ve hedefleri vardır. Bu Hedeflere en kısa ve en etkili yoldan nasıl ulaşılacağını göstermesi açısından plan yapmak son derece önemlidir. Yapılan eğitimin verimli olması için, öğrencinin ilgi ve ihtiyaçlarını karşılaması için ve öğretmeni dağınıklıktan kurtarıp istediğine ulaşmasını sağlamak için planlama yapmak gereklidir. Burada önemli olan husus planlamanın uzun uzadıya her ayrıntısıyla etkinlikler yapılmadan önce yazılması ve bunların uygulanması değildir. Planlar kısa bir şekilde de yazılabilir. Asıl önemli olan husus etkili bir öğretim için plan yapmanın gerekliliğidir. Öğretmenin işine yarayacak materyalleri önceden bilmesi, yapacağı etkinliklere önceden hazır olmasıdır.¹³

b. Yasal açıdan:

1. Eğitim ve öğretimin istenen amaca ulaşması, eğitimde birlik ve bütünlüğün sağlanması bu hizmetlerin planlı, programlı ve düzenli yürütülmesiyle mümkündür. Bu olgunun tüm eğitimciler tarafından bilinmesine ve eğitimi düzenleyen yönetmelik, plan, program ve diğer kurallarla belirlenmesine rağmen temel eğitim II. Kademe ile orta ve yüksek öğretim kurumlarındaki uygulamalarda planlamaya yeterince önem verilmediği ve derslere hazırlıklı girilmediği gözlenmektedir. İlkokullarda

¹³ Eğitsel gereklilik açısından geniş bilgi için bkz. Sylvester J. Balası, *Focus on Teaching (An Introduction to Education)*, The Odyssey Pres, New York 1968, s.80.

ise bu konuya yönetmelikleri gereği yeterince önem verilmekte olduğu saptanmıştır. Ancak bu okullardaki uygulamaların da tam ve yeterli olduğu söylenemez.

2. Ayrıca bazı okullar ile diğerkurumlardaki eğitim yöneticileri ders planlarının düzenlenmesinde eğitim-öğretim ilke ve kurallarını yeterli şekilde dikkate almamaktadırlar. Ders planlarının düzenlenmesinde çok defa kişisel görüş ve istekler ön planda tutulmaktadır. Bu durum, okulun, derslerin, bütünüyle eğitim-öğretimin amaçları yerine yerel ve kişisel bir takım görüşlerin ön plana geçmesine yol açmaktadır.

3. Eğitim- öğretimde birlik ve bütünlüğü sağlamak, eğitimi programda öngörülen amaçlara yönlctmek, çalışmalarını etkili ve verimli hale getirmek üzere, bakanlığımıza bağılı her derecedeki öğretim kurumlarında ve yurt dışında görevli öğretmenler, derslerine planlı, programlı olarak yeterli hazırlıklarını yaparak gireceklerdir.

4. Ders hazırlığı ve plan çalışmaları, ektteki yönerge titizlikle okunmak ve incelenmek suretiyle, yönergede belirtilen şekilde yapılacaktır. Yönergede yer alan plan örnekleri, öğretmenlere yardım amacıyla hazırlanmış olup içeriğı aynı kalmak koşuluyla istenildiğinde okul müdürlerinin onayı ile öğretmenlerce yeniden düzenleme ve geliştirme yapılabilecektir.

5. Haftalık ders programları, ders hazırlığı ve planlarıyla yakından ilgili olduğundan her öğretim yılı başında, okul yönetimince eğitim öğretim ilkelerine uygun olarak titizlikle düzenlenecektir. Ders programları üzerinde, mevsim koşulları, öğretim şekli, yönetici ve öğretmen değışikliği gibi önemli nedenler dışında, öğretim yılında değışiklik yapılmayacaktır.

6. Ders hazırlıkları ile planların yönerge esaslarına göre yapılmasını, bu esaslara sürekli uyulmasını, uygulamanın amaçlara uygun olarak yürütülmesinin yöneticiler tarafından izlenmesini ve müfettişlerle denetlemelerde aranmasını önemle rica ederim.

İlköğretimde planlama, ilköğretim yönetmeliğine ve programlarına alınmak suretiyle yasal bir nitelik kazanmıştır. Lise ve orta okullar yönetmeliğinin 57. maddesinde öğretmenin yıllık plan yapması, derslere hazırlıklı girmesi, gezi gözlem, inceleme ve deneylerin bir plana göre yapılması hükümleri bulunmaktadır. Bu madde şu şekildedir:¹⁴

- a) Öğretmenler, her ders yılı başında müfredat programlarının, ders uygulamalarının (çevre, tarihi eser, müze, teknik kurumlar vb. incelemeleri) ve deneylerin aylara dağıtılmasını gösterir bir plan hazırlayarak derslere başlamadan önce bir örneğini okul müdürüne verirler.
- b) Öğretmenler derslerini yararlı bir biçimde vermek için, dersler hazırlıklı girmek ve okulda bulunan ders araçlarından ve okul kitaplığında bulunan kitaplardan öğrencilerini yararlandırmakla yükümlüdürler.
- c) Öğretmenler, öğrencilerini kişisel çalışmalarına yöneltmek için tedbirler alırlar. (bu hususta yerine göre tabii çevreden, eski eserden, müzelerden, kitaplıklardan, işlik ve laboratuarlardan, dizartasyon ve ödevlerden, okulda bütün öğretmenlerin el birliğiyle yaratıp yaşatacakları çalışma havasından yararlanırlar. İnceleme gezintilerinin bir plana göre yapılması, gidilecek kuruma önceden haber verilerek gereken tedbirlerin alınması, öğrenciler, görecekleri ve inceleyecekleri konular üzerinde bir plan verilmesi gerekmektedir.)
- d) Aynı dersi okutan zümre öğretmenleri ve aynı sınıfta ders okutan öğretmenler sık sık toplanarak aralarında işbirliği yaparlar. Bu toplantılardan ilki ders yılı başında yapılarak bu maddenin (a) fırcasındaki planlar incelenir.
- e) Öğretmenler, derslerde öğrencilerine “yazılı öğrenci ödevleri yönetmeliği” hükümlerine göre ödev vermek ve bunları düzelterek öğrencilerine geri vermekle yükümlüdürler.

¹⁴ Lise ve orta okullar yönetmeliği, S. 11868, Tarih 24.09.1964.

f) Öğretmenler, imtihan yönetmeliğiyle kendilerine verilen ödevleri yapmak ayırtman seçildikleri okulların imtihanlarında hazır bulunmak zorundadırlar.

B. PLAN ÇEŞİTLERİ

Yukarıdaki açıklamalarda planlamanın genel anlamda ne demek olduğunu ve neden gerekli olduğunu ortaya koymaya çalıştık. Bu kısımda ise etkili bir öğretim için kaç çeşit plan yapmamız gerekmektedir ve bunlar nasıl yapılmalıdır sorularına cevap vermeye çalıştık.

22 Haziran 1981 tarih ve 2089 sayılı tebliğler dergisinde yer alan yönergenin 5. maddesine göre genel olarak üç tür planlama çeşidi vardır. Bunlar; yıllık plan, ünite planı ve günlük plan olarak belirlenmiştir. Günlük plan da kendi içerisinde bölümlere ayrılmıştır. Bunlar ders, gezi gözlem ve deney planıdır. Bu husus Şubat 2001 tarih ve 2521 sayılı tebliğler dergisinde tekrar ele alınarak şu açıklama yapılmıştır: “Öğretmenlerin, Yıllık Çalışma Programı, Yıllık, ünite, günlük ve ders plânlarını hazırlama, derse hazırlıklı gelme ve plânlı çalışması sağlanmalıdır.”

1. Yıllık Plan

a. Tanımı

Yıllık plan, farklı şekillerde tanımlanmıştır. Bu tanımlardan bazıları şu şekildedir:

“Yıllık plan, bir öğretmenin bir eğitim-öğretim yılı süresince işleyeceği bütün konuları ve her konu için ayrılan süreyi belirten bir taslaktır.”¹⁵

¹⁵ Saban, a.g.e., s.7.

Bu tanımda, yıllık planın yıl boyunca bütün konuları ve bu konuların ne kadar süre içerisinde işleneceğini göstermesi gerektiği vurgulanmıştır. Yani oldukça genel bir tanımdır.

“Yıllık plan, öğretmenin bir öğretim yılı süresince ders vermekle yükümlü bulunduğu sınıflarda, program uyarınca belli üniteleri veya konuları hangi aylarda, yaklaşık olarak ne kadar zamanda işleyeceğini gösteren ve öğretmen tarafından hazırlanacak ders yılı başında okul yönetimine verilen çalışma planıdır.”¹⁶

Bu tanımda ise, yıllık planın bütün sınıflar için yapılması, belirlenen konuların hangi aylarda, ne kadar zamanda işleneceği ve okul yönetimine bir nüsha verilmesi gibi özelliklerine değinilmiş ve kapsamlı bir tanım ortaya konmamıştır.

“Yıllık Plan, öğretilecek temel konuları ve her konu için kullanılacak ortalama süreyi içeren bir ana taslaktır. Yıllık plan, bir öğretim yılı içinde yapılacak tüm etkinliklerin planlanmasını içerir.”¹⁷

Burada da yine yıllık planın genel bir çerçeve olduğu ve bir yıl içindeki etkinlikleri zamana dağıtarak gösterdiği vurgulanmıştır.

“ Yıllık plan, sınıf ya da ders düzeyindeki öğretim faaliyetlerinin, belirlenen zaman içinde ilgili programda yer alan tüm öğretim etkinliklerini gösteren çerçeve plandır.”¹⁸

Aynı şekilde bu tanım da yıllık planın çerçeve plan olduğunu vurgulamaktadır.

“ Yıllık plan, bir öğretim yılı içinde her dersten ele alınacak ünite ve konuları, bunların işleneceği zamanı ve süreyi gösteren şemadır.”¹⁹

¹⁶ Küçükahmet, *Öğretimde Planlama ve Değerlendirme*, s. 49.

¹⁷ Demirel, *Planlamadan Değerlendirmeye Öğretme Sanatı*, s. 12.

¹⁸ Güneş, *a.g.e.*, s.61.

¹⁹ Hüseyin Hüsnü Tekişik, Betül Turan Tekişik, *İlkokullarda Derslerin Planlanması ve İşlenmesi*, Ege Yayınevi, İzmir, s.89.

“Yıllık plan, bir öğretim programını oluşturan öğretme-öğrenme etkinliklerinin bu öğretim programının uygulanması için ayrılan zamana dağıtımının yapıldığı plandır.”²⁰

Bu tanımda da yıllık plan, sadece etkinliklerin belli bir zamana göre dağılımı olarak tanımlanmıştır.

Tanımlardan yola çıkılarak şu neticeye varılabilir:

Yıllık plan, bir yıl boyunca yapılacak olan tüm etkinlikleri kapsamaktadır. Yıllık plan genel bir taslaktır. Bu planda bir yılın özeti vardır ve doğal olarak çerçeve bir plandır. Ayrıntılar bu planda ele alınmaz. Yıllık plan, senenin başında öğretmen tarafından ya da aynı ders öğretmenleri tarafından hazırlanarak okul idaresine verilir. Bu planda tüm işlenecek olan ders konuları, uygulanacak öğretim teknikleri, hedef ve davranışlar, verilecek ödevler, yapılacak yazılı yoklamalar vs. yer alır.

b. Gerekliliği

Yıllık plan, daha önce de belirtildiği gibi bir yıl boyunca yapılacak olan etkinlikleri gösteren bir taslaktır. Yani yıllık plan, bir sene içerisinde öğretmenin tüm yapacaklarını düzenler ve öğretmene rehberlik eder.

Yıllık planda, tüm üniteler, tatil günleri, yazılı ve sözlü yoklamalar, gezi-gözlem ve deney gibi bölümler bulunması öğretmenin etkinliklerini düzenlemede ona çok yardımcı olmaktadır. Bu sayede öğretmen sene başında kendisini bir yıl önceden hazırlayabilmektedir.

Dolayısıyla yıllık plan öğretmenin bir yıl içindeki tüm işlerin bir düzen içerisinde yapılmasını sağlamaktadır.

²⁰ Özçelik a.g.e., s.210., Ayrıca bkz., Cavit Binbaşıoğlu, Uygulamalı Aktif Öğretim Rehberi, Sulhi Garan Matbaası, İst. 1957, s.40.

c. Yıllık Plan Hazırlanırken Dikkat Edilecek Hususlar

Yıllık plan hazırlanırken uyulması gereken bazı hususlar vardır.

Bunları kısaca şu şekilde özetleyebiliriz:²¹

- Yıllık planın birinci bölümünde öğretim yılı, okulun adı, dersin adı ve sınıflar yer almaktadır. Bunlar her okula göre değişen unsurlardır. Bu bölümde standart bir uygulama söz konusu değildir.
- Öğretmen planını hazırlamadan önce öğrencilerini ve öğrencilerin içinde bulunduğu sosyal çevreyi tanımalıdır.
- Öğretmen geçmiş yıllardaki uygulamaları gözden geçirerek varsa o dersin diğer öğretmenleriyle görüşmeli ve planını onlarla birlikte yapmalıdır.
- Gezi gözlem, deney ve ödevlerin belirli günlerinin olup olmadığını araştırmalı, resmi tatil günlerini programında göz önünde bulundurmalıdır.
- Öğretmen okul idaresiyle birlikte yıllık plana alınacak konuları dikkatle seçmelidir.
- Diğer öğretmenlerle de görüşerek konuları önem sırasına göre ayarlamalı, her konuya ayıracağı zamanı belirlemelidir.
- Öğretmenin seçtiği konular öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarına yönelik olmalıdır.
- Öğretmenin seçtiği konular, dersler arasında geçiş ve pekiştirmeyi sağlayacak nitelikte olmalıdır.
- Öğretim esnasında kullanacağı kaynak, araç ve gereçleri ve öğretim metotlarını önceden belirlemelidir.

²¹ Geniş bilgi için bkz. Raleigh Schorling ve G. Max Wingo, *İlkokullarda Genel Öğretim Metodu ve Uygulama*, Çev: Vedide Baha Pars, MFV, İst.1957, s.183.

Küçükahmet, a.g.e., s.50, Doğan, Tosun, a.g.e.,s.156, Durmuş Ali Özçelik, a.g.e., s.210, Demirel, a.g.e., s.13-14, Taşdemir, a.g.e., s. 41, Sedat Sönmez, *Öğretmen El Kitabı*, Pegem A Yay., Ank.2000, s. 79, Öcal, a.g.e., s.211.

- Hazırladığı planı okul müdürüne onaylatmalıdır.

Yıllık plan belirli bir formata sahiptir. Bunlar kırtasiyelerden alınacağı gibi şundaki uygulamalarda okul tarafından hazır bir şekilde de alınmaktadır. Milli Eğitim Müdürlüğü yıllık planları internet üzerinden öğretmenlere ulaştırmaktadır. Bu uygulama öğretmenlere büyük bir kolaylık getirmiştir.

Yıllık Plan (Örnek)

Bölüm I

Öğretim Yılı :...../...../200.. /...../200..

Okulun Adı :.....

Dersin Adı :.....

Sınıflar :.....

Bölüm II

<u>Süre</u> Ay	- Haft a- saat	Konular	Amaçlar	Yöntemler ve Teknikler	Kaynak araç- gerec	Deney gezi- gözlem	Diğer zümre	Öğretiriliği Ödev ve konusu	Yazılı değer.	düşünceler
Ekim										
Kasım										

Aralık										
Ocak										
Şubat										
Mart										
Nisan										
Mayıs										

Bölüm III

Ders ve Zümre Öğretmenlerinin

Uygundur...../...../.....

Adı, soyadı. İmzası

İmza-Mühür

Okul Müdürü

Görüldüğü üzere yıllık planda bir yıl boyunca yapılacak tüm etkinlikler ayrıntılara girilmeden belirlenmektedir. Böylece öğretmen bir yıl süresince bunun bir örneğini yanında bulundurarak kendisine bir yol haritası belirlemiş olacaktır.

2. Ünite Planı

a. Tanımı

Ünite planı ile ilgili de değişik tanımlamalar yapılmıştır. Bunlardan bazıları şunlardır:

“ Ünite, önemli eğitim amaçlarını gerçekleştirmek için öğretimle ilgili etkinliklerin, araç ve gereçlerin, birbiriyle ilgili kapsamlı öğrenme konularının düzenlenmesidir. ”²²

Bu tanım, ünitenin tanımından yola çıkarak, ünite planını açıklamaktadır. Ünite, birbiriyle bağlantılı konuların ve bu konularda kullanılacak araç ve gereçlerin düzenlenmesi olarak tanımlanarak, ünite planının da bu düzenlemelerin belli ilkelere göre planlanması olduğunu vurgulamaktadır.

“ Ünite planı, planlanmış bir dizi öğrenme aktiviteleri veya birkaç haftalık bir periyodu içeren dersleri ve birkaç önemli kavram, konu ve başlıktan oluşan bir plandır. ”²³

Bu tanımda da ünite planının aynı özelliklerine değinilmiş ve birkaç haftalık süreyi kapsamaması, birbiriyle bağlantılı konu ya da kavramlardan oluşması gibi özellikleri belirtilmiştir.

“ Ünite planı, öğretmenin gözetimi ve denetimi altında, öğrencilere belirli bir süre içinde ve eğitim amaçlarına uygun olarak birtakım bilgi, beceri ve anlayışları kazandırmayı öngören belli bir konu ya da sorun çerçevesinde düzenlenmiş türlü etkinlikleri, öğrenme yaşantılarını ve değerlendirme çalışmalarını kapsayan ayrıntılı ders planıdır. ”²⁴

²² Binbaşıoğlu, *Genel Öğretim Bilgisi*, s. 139, Bkz. Binbaşıoğlu, *Uygulamalı Aktif Öğretim Bilgisi*, s.42-43.

²³ R. Nacino Brown, Festus E. Oke, Desmond P. Brown, *Curriculum and Instruction*, Macmillian, London 1982, s.131.

²⁴ Demirel, *a.g.e.*, s.15., Küçükahmet, *a.g.e.*, s.51., ayrıca tanımlar için bkz. Doğan, *a.g.e.*, s.159, Saban, *a.g.e.*, s.8.

Bu tanım diğerlerine göre daha kapsamlı bir tanımdır. Burada, öğretmenin denetimi, kazandırılması düşünülen etkinlikler, değerlendirme çalışmaları gibi hususlar ve ayrıntılı olma özelliği vurgulanmıştır.

Yapılan tanımlarda bazı ortak noktalar vardır. Bunları şu şekilde ifade edebiliriz:

- Ünite planı, birkaç haftalık bir periyodu içerir.
- Ünite planı, birbiriyle ilgili konulardan oluşur.
- Ünite planında, birbiri ile ilgili olan bu konulardan öğrencilere birtakım bilgi, beceri, tutum ve alışkanlıkların kazandırılması hedeflenir.

Bu noktalardan hareketle ünite planı ile ilgili olarak şunları söyleyebiliriz: Ünite planı, bir ünite boyunca kazandırılması düşünülen hedef davranışların, yapılması planlanan öğretim etkinliklerinin, kullanılacak araç ve gereçlerin planlanmasıdır. Öğretimdeki konular ünitelere ayrılmıştır. Her ünitenin kazandırması beklenen bazı hedef davranışlar vardır. Bu hedef davranışların en kısa ve en etkili yoldan kazandırılması ünite planının amaçları arasındadır. Ünite planında süre yaklaşık olarak bir ay zarfı olduğu için ve sadece bir tek üniteye işlenecek konuları ele aldığı için, ünite planı yıllık plana göre ayrıntısı daha fazla olan bir plandır.

b. Gerekliliği

Ünite, birbiri ile ilgili konuların toplamından oluşur. Bu konular genellikle 1 ile 4 haftalık bir süreye dağılır. Ünite planı, bu süre içerisinde yapılacak tüm etkinliklerin planlanmasıdır.

Daha önce bir sene içinde yapılacak etkinlikler genel bir çerçeve ile belirtilerek yıllık plan oluşturulur. Ancak, yıllık plan genel bir plan olduğu için ayrıntı azdır. Oysa ünite planı yıllık planın bir parçası ve daha ayrıntılıdır. Ünite planında, birbiri ile ilgili konuların bir araya getirilmesi

kolaydan zora doğru sıraya konması, bu işlemler gerçekleştirilirken öğrencinin ilgi, ihtiyaç ve kapasitesinin göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Bu sayede öğretmen bir ay gibi kısa bir sürede yapacağı tüm etkinlikleri, kullanacağı tüm materyalleri ve kazandıracığı ünite hedeflerini önceden belirler. Ders esnasında kazandıracığı hedeflerin farkında olur ve etkinliklerini ona göre düzenler.

Böylece öğretmen, programdaki her konuyu planına almak yerine, öğrencinin ihtiyaçlarına cevap veren konuları planına alarak verimli bir çalışma gerçekleştirmiş olur.

c. Ünite Planı Yapılırken Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

Ünite planı yapılırken bazı hususlara dikkat etmek gerekmektedir. Bunlar kısaca şöyle özetlenebilir:²⁵

- Ünite planı, yıllık planda belirlenmiş konulardan alınmalıdır. Yıllık plandan bağımsız olmamalıdır.
- Ünite planında da yıllık planda olduğu gibi hedef ve davranışlar belirlenmelidir.
- Ünite planı hazırlanırken kullanılacak materyaller belirlenmelidir.
- Ünite planı, öğrenci ile birlikte yapılırsa daha faydalı olur.
- Öğretmen ünite sonunda öğrencilerin başarılarını nasıl değerlendireceğini de belirlemelidir.

Ünite planı dört bölümden oluşur. Birinci bölüm yıllık planda olduğu gibi her okula ve sınıfa göre değişir. İkinci bölümde amaçlar, teknikler, araç gereçler ve deney gezi gözlem kısımları yer alır. Üçüncü bölüm değerlendirme bölümü ve dördüncü bölüm ise planın işlenişine ilişkin

²⁵ Geniş bilgi için bkz Raleigh , a.g.e., s.185, Saban,a.g.e., s.8, Brown, a.g.e., s.132.,Doğan, Tosun, a.g.e., s.159, Küçükahmet, a.g.e., s.50.

düşünceler bölümüdür. Bu bölüm ünite bittikten sonra öğretmene geri bildirim vermesi açısından önemlidir. Öğretmen bu geri bildirimler sayesinde bir sonraki ünitenin işlenişinde gerekli değiştirmeler yapabilir.

Ünite Planı (Örnek)

Bölüm I

...../...../200...

Ünitenin adı ve numarası
Sınıf
Süre

Bölüm II

Amaçlar	Ünitenin Bölümleri Teknikler	Uygulanacak Yöntem ve Gereçler	Kaynak Araç ve Ödev vb.	Gezi Gözlem Deney

Bölüm III

Değerlendirme
.....
.....

Bölüm IV

Planın İşlenişine İlişkin Görüşler
.....
.....

Öğretmenin Adı, Soyadı

İmzası

3. Günlük Plan

a. Tanımı

Günlük plan için şu tanımlar yapılmıştır:

“ Günlük Plan, bir ya da birkaç ders saatinde işlenecek konunun ana çizgilerini, bu konuya ilişkin deneyleri, tartışma sorularını, ödevleri, uygulama çalışmalarını, ders araç ve gereçlerini içine alan, önceden ilgili öğretmenlerce hazırlanan plandır.”²⁶

“ Günlük Plan, bir günde yapılması planlanan farklı dersler için öğretme-öğrenme etkinliklerinin birlikte tasarlanmasıdır.”²⁷

“ Günlük plan, belli bir günde gerçekleştirilmesi planlanan farklı dersler için uygulanacak öğretme ve öğrenme etkinliklerinin planlanmasıdır.”²⁸

“ Günlük plan, gün içerisinde öğretimi gerçekleştirilecek olan farklı ders ve öğretim etkinliklerinin planlamalarının oluşturduğu bir bütündür.”²⁹

Yapılan tanımlarda ortak olan bazı noktalar vardır. Bunlar şu şekilde ifade edilebilir:

- Günlük plan, bir gün içerisinde yapılacak olan tüm etkinlikleri kapsar.
- Günlük plan, öğretmen tarafından önceden tasarlanıp hazırlanır.
- Günlük planda, bir gün boyunca işlenecek tüm konular, kullanılacak materyaller ve uygulanacak yöntem ve teknikler bulunur.

Bu noktalardan hareketle günlük plan için şunları söyleyebiliriz: Günlük plan, bir ya da birkaç ders saatinde işlenecek konuların, kullanılacak materyallerin, yaptırılacak deney, gezi ve gözlemlerin ve tartışma sorularının içine alan ve öğretmenlerce her gün için hazırlanan

²⁶ Doğan, Tosun, a.g.e, s.160., Küçükahmet, a.g.e., s.53.

²⁷ Demirel, a.g.e., s.16.

²⁸ Saban, a.g.e., s.8

²⁹ Taşdemir, , a.g.e., s.52.

plandır. Günlük plan diğer planlara göre daha ayrıntılıdır. Gün içerisinde işlenecek tüm derslerin planıdır.

b. Gerekliliği

Günlük plan, yıllık plan ve ünite planlarına göre ayrıntısı fazla olan bir plandır. Günlük planda konular ana çizgileriyle yer alır. O gün kullanılacak araç ve gereçler, yapılacak deneyler ve verilecek ödevler belirlenir. Dolayısıyla bir gün içerisinde öğretmenin yapmayı düşündüğü tüm etkinlikler yer alır.

Günlük plan, öğretmen tarafından daha önceden hazırlandığı için, öğretmenin ders esnasında dersini daha verimli ve etkili bir şekilde sürdürmesini sağlar. Öğretmeni dağınıklıktan kurtarır. Öğretmen derse girdiği zaman ne yapacağını bildiği için ders esnasında bocalamaz ve dersini boş geçirmez. Dolayısıyla günlük plan sayesinde öğretmen, neyi, ne zaman ve niçin yaptığını bildiği için öğretmene büyük kolaylık sağlar.

c. Günlük Plan Yaparken Dikkat Edilecek Hususlar

Günlük plan yaparken de öğretmenin dikkat etmesi gereken bazı hususlar vardır. Bunları kısaca şu şekilde sıralayabiliriz:³⁰

- Öğretmen günlük planlarını, yıllık plan ve ünite planıyla uyum içerisinde yapmalıdır.
- Öğretmen derslerin nerede, ne zaman ve hangi saate olduğundan emin olmalıdır.
- Derslerde öğrencilere kazandırılacak hedefler önceden belirlemelidir.
- Öğretmen, yapacağı etkinliklerin amacını gerçekleştirecek nitelikte olmasına dikkat etmelidir.
- Öğretmen, planlarını öğrenme-öğretme sürecine katkı sağlayacak şekilde hazırlamalıdır.

³⁰ Bkz. Saban, a.g.e., s.8.

- Öğretmen, öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarını belirlemeli, planlarını yaparken bu hususu göz önünde bulundurmalıdır.
- Her gün işleyeceği dersleri ve kullanacağı materyalleri bilmeli ve planını ona göre hazırlamalıdır.
- İşleyeceği derslerde kullanacağı yöntem ve teknikleri bilmelidir.
- Derslerin değerlendirmelerinin nasıl yapacağını belirlemelidir.

4. Ders, Gezi- Gözlem ve Deney Planı

a. Tanımı

Ders planı, öğretmenin bir ders içerisinde yapacağı tüm etkinlikleri planlamasıdır. Ders planı ayrıntısı en fazla olan plandır. Çünkü konu olarak hem yıllık plandan, hem ünite planından hem de günlük plandan daha azdır. Sadece bir ders için planlanmıştır. Gezi gözlem planı, öğretmenin işleyeceği konu ile ilgili yapmayı düşündüğü gezi ve gözlemlerin önceden planlanmasıdır. Deney planı ise, bazı derslerde gerektiğine inanılan deneylerin önceden planlanmasıdır.³¹

Bizim bu çalışma kapsamında üzerinde durmayı amaçladığımız plan ders planı olduğu için bu planı daha ayrıntılı inceledik.

b. Gerekliliği

Ders planı, planlama aşamasının en önemlisi olduğundan dolayı ihmal edilmemesi gereken bir husustur. Ders planı sayesinde öğretmen derse girdiğinde neyi, ne zaman ve ne şekilde yapacağını önceden bilir. Ders planında öğretmenin bir ders saatinde işleyeceği konular yer alır. Bu konulara uygun yöntem ve teknikler ile kullanılacak araç ve gereçler

³¹ Tanımlar için bkz. Hasip Aytuna, *Orta Dereceli Okullarda Öğretmenlik ve Problemleri*, MFV, Ank.1958, s.414.

Bilen, a.g.e., s.141, Yüksel Özden, *Öğrenme ve Öğretme*, PegemAYay., Ank.1998, s.196., Bilgin, *Din Öğretimi*, s.175.

belirlenir. Bu sayede öğretmen, etkinliklerini düzenlemiş ve nasıl ders işleyeceğini planlamış olur.

Dolayısıyla ders planı öğretmene her ders için bir rehber olur. Bu rehber sayesinde öğretmen derslerini daha verimli ve daha düzenli bir şekilde yürütür.

c. Ders Planı Hazırlanırken Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

Ders planı hazırlanırken bazı hususlara dikkat etmek gerekmektedir.

Bu hususlar şöyle özetlenebilir:³²

- Öğretmen anlatacağı dersin hedeflerini belirlemelidir. Yani öğrenciye kazandırmayı düşündüğü hedefleri önceden belirlemeli ve konularını ona göre düzenlemelidir.
- Öğretmen derse girmeden önce derste yapacağı aktiviteleri belirlemelidir. Seçtiği etkinlikler ile belirlediği hedefler arasında uyum olmalıdır.
- Öğretmen öğrencilerin bireysel farklılıklarını göz önünde bulundurmalıdır. Bu yüzden etkinliklerini seçerken tüm öğrencilere hitap edebilmelidir.
- Öğretmen ders işleyeceği sınıfın fiziksel yapısını iyi bilmeli ve ortamı öğrencilerin hoşlanacağı bir yer haline getirmelidir.
- Öğretmen, öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmalıdır.
- Öğretmen, ders planını hazırlarken öğrencilerin katılımını sağlayacak etkinliklere yer vermelidir.

Bkz. Brown, a.g.e.,134.,Balassı, a.g.e., s.55., Susan Capel, Marilyn Leask and Tony Turner, *Learning to Teach in the Secondary School*, Routledge, London and New York 1995, s.59-62.

- Öğretmen, kullanacağı materyallerden hangisine sahip olduğunu önceden bilmeli ve yapacağı etkinliklere uygun materyalleri kullanmalıdır.
- Öğretmen, her ders için hangi yöntem ve teknikleri kullanacağını kestirebilmelidir. Dersin tamamını tek bir yöntemle işlemek yerine çeşitli yöntem ve teknikleri kullanabilmelidir.
- Öğretmen, ders esnasında veya sonunda nasıl bir değerlendirme yapacağını planında belirlemelidir.
- Değerlendirme neticesinde, aldığı geribildirimler ile ders planında eksik olan yönleri belirlemeli ve bir sonraki ders planını hazırlarken bu geribildirimleri dikkate almalıdır.

Ders Planı (Örnek)

...../...../200..

BÖLÜM I

Dersin Adı	
Sınıf	
Ünitenin Adı Numarası	
Konunun Adı	
Süre	

BÖLÜM II

Amaçlar	
Konunun Bölümleri	
Yöntem ve Teknikler	
Kaynak Araç ve Gereçler	
Gezi, Gözlem, Deney, Ödev	

BÖLÜM III

Değerlendirme	
---------------	--

BÖLÜM IV

Planın İşlenişine İlişkin Görüşler	
------------------------------------	--

Öğretmenin Adı, Soyadı, İmzası

C. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Planlama

Daha önceki sayfalarda planlamanın ne demek olduğuna ve ne tür planlar olduğunu açıklamaya çalışmıştık. Planlama kısaca, öğretmenin öğrencilere yaptıracakları etkinlikleri daha önceden hazırlaması demektir. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi için ise, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinin derse girmeden önce, öğrencilere yaptıracakları tüm etkinlikleri önceden belirlemesi ve milli eğitimin amaçlarına ters düşmeyecek şekilde tasarlayarak öğrencilere aktarmasıdır.

Öğretmenin milli eğitimin amaçlarına ters düşmeyecek biçimde derslerini planlaması için bazı hususlara dikkat etmesi gerekmektedir. Şimdi sırasıyla bu hususları anlatmaya çalışalım.

1. Hedeflerin Belirlenmesi: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersleri için, bu dersin sağlaması gereken genel amaçları şu şekilde belirlemiştir:

“İlköğretim ve ortaöğretimde, öğrenciye, Türk Milli Eğitim politikası doğrultusunda genel amaçlarına, ilkelerine ve Atatürk’ün laiklik ilkesine uygun, din, İslam dini ve ahlak bilgisi ile ilgili yeterli temel bilgi kazandırmak, böylece Atatürkçülüğün, milli birlik ve beraberliğin, insan

sevgisinin dini ve ahlaki yönden pekiştirilmesini sağlamak, iyi, ahlaklı ve faziletli insanlar yetiştirmektir.”³³

Bir derse girmeden önce yapılacak ders planındaki ilk basamak hedeflerin belirlenmesidir. Hedefler, dersin sonunda öğrencide oluşmasını istediğimiz davranış veya davranış değişikliğidir.³⁴ Ertürk’e göre ise, “ bir öğrencinin planlanmış ve tertiplenmiş yaşantılar sayesinde kazanması kararlaştırılan ve davranış değişikliği veya davranış olarak ifade edilmeye elverişli olan özelliktir.”³⁵ Eğitimde üç tür hedeften söz edilebilir. Bunlar; uzak hedefler, genel hedefler ve özel hedeflerdir.³⁶ Uzak hedefler, eğitim politikasını yansıtır. Yani, bir ülkenin eğitim politikası ne ise eğitimden beklenen hedefler o doğrultuda şekillenir. Örneğin, devletin yapısı demokratik, cumhuriyetçi bir yapı olabilir. O zaman devletin ihtiyaç duyduğu bir toplum yapısına uygun olan bireyler yetiştirmek eğitimin uzak hedefidir. Genel hedefler iki türlü düşünülebilir. Biri eğitimin genel hedefleri diğeri de okulun genel hedefleri. Eğitimin genel hedefleri uzak hedeflerin bir bakıma yorumudur. Ülkenin yetiştirmek istediği insan tipi ve ülke şartları düşünülerek oluşturulur. Okulun genel hedefleri ise, genel hedeflerin sınırları içerisinde okulun mahiyeti dikkate alınarak oluşturulur. Özel hedefler ise, öğrenciye kazandırılması uygun görülen özelliklerdir. Bir ders veya disiplin için belirlenir. Bu çalışmada hedefler derken bu özel hedefler kastedilmektedir.³⁷

Öğrencide oluşmasını beklediğimiz hedefler tabii olarak dersin konusuna göre değişecektir. Örneğin IV. Sınıftaki “Ailem ve Din”

³³ Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, 13 Nisan 1992, S.2356, s.220, Amaçlarla ilgili bilgiler için bkz. Yedinci Milli Eğitim Şurası, MEB, İst. 1991, s.163., Neda Armaner, **Din Eğitim ve Öğretiminde Metodik Bilgiler**, MEB, İst.1960, s.25., Beyza Bilgin, *Din Eğitimin Genel Eğitimdeki Yeri*, AÜİFD, C.XXIV, Ank., s.479., Beyza Bilgin, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Özel Öğretim Yöntemleri Üzerine*, **Din Öğretimi ve Din Hizmetleri Semineri**, DİBY, Ank.1991,s.334.

³⁴ Hedeflerle ilgili bilgi için Bkz., R. Nacino-Brown, **Curriculum and Instruction**, Macmillian, London 1982, s.135, Susan Capel, **Learning to Teach**, London 1995, s.59, İzzettin Alıcıgüzel, **İlk ve Orta Derceli Okullarda Öğretim**, Ank. 1973, s.218, Hasip Aytuna, **Orta Dereceli Okullarada Öğretmenlik ve Problemleri**, Maarif Basımevi, Ank.1958, s.406, Leyla Küçükahmet, **a.g.e.**, s.58.

³⁵ Selahattin Ertürk, **Eğitimde Program Geliştirme**, Ank.1972, s.25.

³⁶ Selahattin Ertürk, **a.g.e.**, s.14.

³⁷ Hedefler hakkında geniş bilgi için bkz. Selahattin Ertürk, **a.g.e.**, s.15.

ünitesindeki hedeflerimizden bazıları “Ailenin önemini fark eder”, “Anne ve babanın çocuklarının iyiliğini istediğine inanır”, “Anne ve babaya iyi davranmayı dinimizin örnek davranış olarak öğütlediğini fark eder” olacaktır. Ancak V. Sınıftaki “Dua ediyorum” ünitesinin hedeflerinden bazıları ise “Yüce tanrının duaları işittiğine ve duaları kabul ettiğine inanır”, “Dua etmenin her zaman ve her yerde mümkün olduğunu fark eder” olacaktır.

Burada önemli olan husus, öğretmenin hedeflerinin milli eğitimin genel amaçları ile çatışmamasıdır. Öğretmen hedeflerini istediği kadar çoğaltabilir ancak, hedeflerin makul ve seviyeye uygun olması gerekmektedir. Dördüncü sınıfta okuyan bir öğrenciden yedinci sınıf öğrencisinden beklenen bir davranışı beklemek çok yanlış olacaktır. Hedefler belirlenirken öğrencilerin yaşları, bilgi düzeyleri, zeka seviyeleri, ilgi ve ihtiyaçları, konunun özelliği ve milli eğitimin amaçları dikkate alınmalıdır. Aksi taktirde belirlenen hedeflere ulaşma olasılığı oldukça düşük olacaktır.

Hedefler, üç aşamada değerlendirilirler: Birincisi, bilişsel, ikincisi duyuşsal, üçüncüsü ise devinsel alanla ilgili hedeflerdir.³⁸ Bilişsel hedefler, bilme, bilgi sahibi olma, bilgilerin sonunda meydana gelen zihinsel yeteneklerle ilgilidir.³⁹ Bu aşamada öğrenci daha önce bilmediği ilkeleri, yöntemleri, kanunları, bilgileri öğrenerek bilişsel faaliyetlerde bulunmuş olur. Öğrenci iki yönlüdür, yani zihinsel faaliyetleri olduğu kadar duyuşsal faaliyetlerde de bulunur. Öğrendiği yeni bir şeye karşı olumlu ya da olumsuz bazı tavırlar geliştirir. Eğitimin bir görevi de öğrencinin olumlu tavırlar geliştirmesine yardımcı olmaktır. Öğrenci bu tavırlarını geliştirirken duyuşsal davranışlarda bulunmuş olur.⁴⁰ Öğrenci daha önce

³⁸ Bkz. Hıfzı Doğan, *Analiz ve Program*, AÜEFY, ANK.1979, s.221, Leyla Küçükahmet, *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, AÜEFY., Ank.1986, s.26, Ergin Erginer, *Öğretimi planlama, Uygulama ve Değerlendirme*, Anı Yay., Ank.2000, s.14, Özcan Demirel, a.g.e., s.29

³⁹ Doğan, Tosun, a.g.e., s.221.

⁴⁰ Bkz. Doğan, Tosun, a.g.e., s.222.

yapamadığı bazı fiziksel güç gerektiren davranışları yapmaya başladığında ise devinsel faaliyetlerde bulunmuş olur. Bu faaliyetler kas ve vücut gelişimi ile birlikte gelişir.

Hedef Yazımında dikkat edilmesi gereken hususlara geçmeden önce hedef ve davranış yazmada farklı yaklaşımlara değinmekte fayda vardır. Bunlar üç türdür :⁴¹

a. Aşamalı Hedef Yazma: Bu yaklaşım yukarıda biraz açıklamaya çalıştığımız Bloom'un aşamalı sınıflama yaklaşımını esas alır. Bu yaklaşımda hedefler, üç gruba ayrılmıştır. Bunlar, bilişsel alan, duyuşsal alan ve devinişsel alandır. Bu alanlar da kendi içerisinde basamaklara ayrılmaktadır. Bilişsel alan basamakları; bilgi, kavrama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme; duyuşsal alan basamakları; alma, tepkide bulunma, değer verme, örgütleme, kişilik haline getirme; devinişsel alan basamakları ise; algılama, kurulma, kılavuzla yapma, mekanikleşme, beceri haline getirme, uyum ve yaratmadır. Burada amaç her alanın en alt basamağından başlayarak, aşamalı bir sıra takip etmektir. Yani bilme basamağından sonra kavrama basamağını atlayıp uygulama basamağında bir hedef ve davranış yazmak ve bunu beklemek yanlıştır. Çünkü bir önceki hedef gerçekleşmeden bir sonraki hedefin gerçekleşme olasılığı çok düşüktür. Esas olan basamakları takip ederek hedef oluşturmaktır.

Bloom'un bu hedefler taksonomisi en çok tercih edilen yaklaşımdır. Çünkü burada öğrencinin/bireyin gelişim ve öğrenme aşamaları dikkate alınarak bir sınıflandırma yapılmıştır.

b. Yeterliğe Dayalı Hedef Yazma: Bu yaklaşımda amaç, herhangi bir programın sonunda öğrencilerin hangi standartta ne yapabileceklerini

⁴¹ Özcan Demirel, Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme, Pegem A Yay., Ank.2003, s.117.

belirtmektir. YeterliĒe dayalı hedef yazma dört Ēeden meydana gelir. Bunlar; Ērenci, davranış (işlem), koşullar (verilenler) ve standarttır.⁴² Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinden bir örnek vermek gerekirse, “ Ērenciler, abdestin alınışını Ērendikten sonra (koşul), abdestin yanışsız olarak alınabilmesini (standart), iki dakika içerisinde sınıfta gösterebilmelidir.(Gözlenebilir davranış)

YeterliĒe dayalı amaç yazarken  hususa dikkat etmek gerekmektedir. Bunlar, koşulların belirtilmesi, standardın ya da kabul edilebilir performansın ifade edilmesi ve davranış veya gözlenebilir davranış ifadesinin belirtilmesidir. GrldĒ üzere yukarıdaki örnekte  ölçüt de belirtilmiştir.

c. Modüler Hedef Yazma Yaklaşımı: Bu yaklaşımda aşamalılık zelliĒi yoktur. BaĒımsız niteler için hedef yazılır. Bu yaklaşımda, hedef ve davranış ifadeleri yazılırken,çalıştıktan sonra.....ecek-acak, ile biten zaman ifadeleri yer alır. Yani bu yaklaşımda Ērenciye kazandırılacak olan hedef belirlenirken öncelikli olarak bir koşul belirlenir. Birey için bu koşullar saĒlandıktan sonra bazı davranış deĒiřiklikleri beklenmektedir. Hedef cümleleri de buna uygun olarak yazılmaktadır. rneĒin, “ ilköĒretimde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin genel ve özel amaçlarını sıralayabilecek,”

“ Bu amaçları Ērendikten sonra bunların önemini kavrayabilecek” gibi hedefler yazılabilir.

Bizim bu çalışmamızda benimsediĒimiz hedef yazma yaklaşımı aşamalı hedef yazma yaklaşımıdır. Bu şekilde hedef yazarken dikkat edilecek bazı noktala vardır.Bunlar kısaca şu şekildedir.⁴³

⁴² zcan Demirel, a.g.e., s.118.

⁴³ DoĒan, Tosun, a.g.e., s.69.

- Hedef öğrenci davranışına dönüştürülecek ve öğrenme özelliğini belirtecek nitelikte yazılmalıdır. Öğrencide oluşmasını istediğimiz şey, öğrencinin yapacağı şey olmalıdır. Okulun ya da öğretmenin görevi hedef cümlesi olarak yazılmamalıdır. Örneğin, “ Peygamberleri Tanıyalım” ünitesi ile ilgili olarak “ Allah’ın mesajlarını peygamberler aracılığı ile gönderdiğini kavratmak” gibi bir hedef cümlesi öğrenci davranışına dönük bir hedef değildir. “Allah’ın mesajlarını peygamberler aracılığı ile gönderdiğini kavrar” ifadesi ise öğrencinin yapması gereken, öğrenciden beklenebilecek bir durumdur. Dolayısıyla doğru bir ifadedir.
- Hedef kapsamlı aynı zamanda sınırlı olmalıdır. Hedef cümlesi ne öğrencinin yapamayacağı ya da anlayamayacağı kadar geniş olmalı, ne de öğrencinin kapasitesinin çok altında dar bir çerçeveye sahip olmalıdır.
- Hedefler binişik ya da bitişik olmamalıdır. Bir hedef cümlesinde yalnız bir öğrenme ürünü olmalıdır. Örneğin, “ Namazın önemini bilip, namazın kılınışını gösterebilme” şeklinde bir hedef cümlesi yerine “ Namazın önemini bilebilme” “ Namazın kılınışını gösterebilme” şeklinde iki ayrı hedef ifadesi yazılmalıdır.
- Hedef cümlesinin sonunda “ bilgisi, becerisi, gücü, yeteneği, oluş, farkındalık, hoşgörülülük gibi sözcüklerden biri bulunmalıdır.
- Konu başlıkları hedef cümlesi olarak yazılmamalıdır. “ Hz. Muhammed’in ailesi içindeki örnek davranışları” şeklinde bir hedef cümlesi konu başlığıdır ve hedef olarak yazılamaz. Bu ifade “ Hz. Muhammed’in ailesi içindeki örnek davranışlarını anlatabilme/ söyleyebilme” şeklinde yazılabilir.
- Hedefler hangi alanla ilgili yazılıyorsa, o alanın niteliklerine ve basamaklarına uygun olmalıdır. Yani bilişsel basamağa uygun

hedef yazdıktan sonra kavrama düzeyinde hedef önermeden uygulama basamağına geçemeyiz.

Hedef cümleleri yazıldıktan sonra, bu hedeflerin dönüşmesi beklenen davranış ifadeleri de dikkatli bir biçimde yazılmalıdır. Davranış ifadeleri hedeflerden bağımsız olmamalı, onlarla örtüşmelidir. Her hedefi yansıtacak yeterlikte davranış ifadeleri bulunmalıdır. Davranışlar hedeflerin gözle görülebilir, ölçülebilir nitelikleridir. Bu yüzden hedefler davranışa dönüştürülürken kolaydan zora, somuttan soyuta, basitten karmaşığa bir yol izlenmeli ve davranış ifadeleri yeterince açık ve anlaşılır bir şekilde ifade edilmelidir. Davranış yazımında dikkat edilecek hususlar şu şekilde belirtilmiştir:⁴⁴

- Yazılan her davranış hangi hedefle ilgili ise, o hedefin niteliklerine uygun olmak zorundadır.
- Davranış tümcelerinin sonunda “ yazma, söyleme, seçip işaretleme, eşleştirme, kesme, biçme, çizme, alma, tutma, çakma, çıkarma vb.” gibi davranış ifade eden sözcüklerden biri bulunmalıdır.
- Bir davranış ifadesi açık, seçik ve anlaşılır olmalıdır.
- Her hedefin kritik(öğrencinin mutlaka yapması gereken) davranışları belirlenmelidir.
- Davranışlar binişik değil, bitişik olmalıdır. Yani bir davranışın kapsadığı alan, diğer bir davranışın kapsadığı alanın bir kısmını içermemelidir. Birinin bittiği yerden ötekisi başlamalıdır.
- Davranış ifadeleri hem kapsamlı, hem de sınırlı olmalıdır.
- Davranışlar, kolaydan zora, basitten karmaşığa, somuttan soyuta doğru sıralanmalıdır.
- Davranışlar birbirlerinin ön şartı özelliklerine göre sıralanmalıdır.
- Davranışlar öğrenciye göre olmalıdır.

⁴⁴ Veysel Sönmez, **Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı**, Pegem A Yay., Ank. 1994, s.33., Taşdemir, a.g.e., s.21., Doğan, Tosun, a.g.e., s.76.

- Davranışlar, öğretmen yapacakları değil, öğrencinin yapacakları olmalıdır. Çünkü onları öğrenci yapacaktır.
- Her davranış cümlesi bir özelliği içermelidir. Ya yazacak, ya da söyleyecek, bir davranış cümlesinin sonunda iki özellik bulunmamalıdır. Eğer bulunuyorsa ikinci özellik parantez içine yazılmalıdır ya da kesme işareti kullanılmalıdır.

Hedeflerin aşamalı olarak sınıflandırılması ile ilgili olarak şu tablo verilebilir:⁴⁵

⁴⁵ Doğan, Tosun, a.g.e., s.81-87.

Bilişsel Alan Basamakları

Basamak	Açıklamalar	Hedeflerin Son Sözcük Örnekleri	Öğrencinin bu basamakta yapabildiği eylemler (Davranışların Son Sözcük Örnekleri)
1.00 Bilgi Basamağı 1.10 Belirgenlik Bilgisi 1.11 Kavramlar Bilgisi 1.12 Olgular Bilgisi 1.13 Araç ve Gereçler Bilgisi 1.20 Belirgenlerle Uğraşma Araçları ve Yolları Bilgisi 1.21 Alışlar (İşaretler) Bilgisi 1.22 Yönelimler ve Aşamalı Diziler Bilgisi 1.23 Sınıflamalar ve Kategoriler Bilgisi 1.24 Ölçütler Bilgisi 1.25 Yöntem Bilgisi 1.30 Bir Alandaki Evrenseller ve Soyutlamalar Bilgisi 1.31 İlke ve Genellemeler Bilgisi 1.32 Kuram ve Yapılar Bilgisi	Bilgi düzeyindeki bir davranış, ezber öğrenmeyi içerir ve olgular, ilkeler ve terimlerin hatırlanmasını gerektirir. Bu basamak yalnız bilişsel alan için değil, duyuşsal ve devinışsel alanlar içinde temel oluşturm. Anlamanın en alt basamağıdır. Bilgiyi kendi malı yapma, yorumlama,	-Kavramların anlam bilgisi (tanıyabilme, anımsayabilme) -Olgular bilgisi -Araç-gereç bilgisi -Alışlar bilgisi -Sıra bilgisi -Sınıflamalar bilgisi -Ölçütler bilgisi -Yöntem bilgisi -İlkeler bilgisi -Kuramlar bilgisi.	Hatırlar, tanımlar, belirler, tarif eder, söyler(anlatır), betimler, eleştirirler, isimlendirir, kopya eder, seçer, bildirir, belirtir, tayin eder, sıralar, ifade eder. Dönüştürür/çevirir, gerekçe belirler, savunur, ayırt eder, nakleder, açıklar, tahmin eder, kestirimde bulunur, izah eder, anlatır/bilgilendirir,
2.00 Kavrama Basamağı 2.10 Çevirme		-İstenilen anlatım biçimine çevirme	

2.20 Yorumlama 2.30 Öteleme(kestirim, tahmin)	örnek verme, kendi sözcükleriyle özetleme yada açıklama; Neden, nasıl? Sorularını cevaplama; verileri yeni bir anlatım biçimine çevirme.	-Açıklayabilme -Yorumlayabilme -Temel özelliklerini kestirebilme	genelleştirir, transfer eder/geçirir, örnek verir, anlam çıkarır, sonuç çıkarır, başka sözcüklerle ifade eder, yeniden yazar, özetler.
3.00 Uygulama Basamağı	İlke, genelleme, kural, yöntem ve teknikleri kullanma, sorun çözme;öğrendiklerini yeni ve özel durumlarda uygulama.	-İlkeleri kullanabilme -Problem çözebilme -Yapabilme -Uyabilme	Bütünüyle değiştirir, değişikliğe uğratır, hesaplar, ilave eder/ekler, kanıtlar, ispat eder, gösterir, keşfeder, ortaya çıkarır, oluşturur, işletir, kullanır, nitelendirir, yönetir, uygular, çözer, hazırlar, ilgi kurar, halleder, üretir, düzenler, donatır, yol açar, meydana getirir, yararlanır.
4.00 Analiz Basamağı 4.10 Ögelere Dönük Analiz 4.20 İlişkilere Dönük Analiz 4.30 örgütleme ilkelerine Dönük Analiz	Analiz, bir bütünü öğelerine ayırıp öğeler arasındaki ilişkileri belirginleştirmektir. Sınıflama, gruplama, karşılaştırma, sıralama; Öğeler arasındaki ilişkileri grüp belirleme; Neden-sonuç ilişkilerini kurma.	-Analiz edebilme -Öğelerine ayırabilme -Bağlantıları tespit edebilme -İlkeleri bulabilme	Parçalar, bozar, böler, dağıtır, ayırır, ayırıştırır, çizerek anlatır, örnekler, resimler, tarif eder, anlam çıkarır, özdeşleştirir, sonuç çıkarır, taslağını çıkarır, ayırt eder ve seçer, farklılaştırır, ana hatlarını belirler, grafikle/şemayla gösterir,

5.00 Sentez Basamağı 5.10 Özgün bir iletişim muhtevası oluşturma 5.20 Bir Plan yada İşlemler Takımı Önerisi Ortaya Koyma 5.30 Bir Soyut İlişkiler Takımı Geliştirme	Sentez basamağında, bilgileri bütünleştirme; bilgilerine yaratıcılığını kullanarak yenilerini ekleme; özgün bir bütün oluşturma söz konusudur. Yenilik özgünlük, buluş, yaratıcılık ister. Özgün bir çalışma, yeni bir yöntem oluşturma.	-Oluşturabilme -Geliştirebilme -Düzenleyebilme -Planlayabilme	sebeb-sonuç ilişkisi çıkarır, bölümlere/gruplara/sınıflara ayırır, çoğaltır. Sınıflandırır, vasıflandırır, kategorize eder, birleştirir, beste yapar, yaratır, meydana getirir, tasarlar, planlar, düzenler/tertipler, dizayn eder, çözüm yolu bulur, hazırlar, proje haline getirir, örgütler, yeniden düzenler, gözden geçirir, kontrol eder, üretir, açıklar, nitelendirir, yeniden yazar, sebep-sonuç ilişkisini kullanır, yönlendirir, önerir, tercih eder, seçer
6.00 Değerlendirme Basamağı 6.10 İç Ölçütlere Göre Değerlendirme 6.20 Dış Ölçütlere Göre Değerlendirme	Bu basamakta, bir ölçüte göre yargılama, eleştirme, değerlendirme, karar verme, sorgulama söz konusudur.	-Eleştirebilme -Kural koyabilme -Değerlendirebilme -Ölçüt belirleyebilme	Değer biçer, ...ile karşılaştırır, sonuçlandırır, sonuç çıkarır, karar verir, çelişkileri bulur/gösterir, farkı/farklıyı gösterir, eşini bilir gösterir, hüküm verir, önemini vurgular, bir fikri pekiştirir, savunur/destekler/arka çıkar/sahiplenir, eleştirir, tenkit eder, kanıtlar/doğrular,

			mecaz düşünceleri anlar, anlam çıkarır, kritik eder, çözüm yolu yaratır, sorgular, sebep-sonuç ilişkisiyle değerlendirir. Not: Davranışlar yazılırken sadece 'yazma, söyleme, seçip işaretleme, eşleştirme' gibi sözcüklerden biriyle bitebilir.
--	--	--	--

Duyuşsal Alan Basamakları

Basamak	Açıklamalar	Hedeflerin Son Sözcük Örnekleri	Öğrencinin bu basamakta yapabildiği eylemler(Davranışların Son Sözcük Örnekleri)
1.00 Alma Basamağı 1.10 Farkında Olma 1.20 Almaya Açıklık 1.30 Kontrollü-Seçici Dikkat	Nesneleri algılama; farkında olma; uyarıcılara açık olma, dikkat etme, açıklama yapılırken dinleme söz konusudur.	Farkında oluş, duyarlılık, dikkatli oluş, dinlemeye dönüklük.	Farkındadır, duyarlıdır, anlamaya açıktır, dikkatlidir/dikkat eder, seçicidir, isteklidir, kulak verir, uyanıktır, ilgi duyar, idrak eder, izlemeye açıktır/izler, sormaya/sorgulamaya açıktır, merak eder, tercih eder, duygularını ifade eder, takip eder, saygı duyar, sevgi duyar, naziktir, duygularını anlamaya çalışır, meyleder, görev almaya açıktır, açık fikirlidir.

			mecaz düşünceleri anlar, anlam çıkarır, kritik eder, çözüm yolu yaratır, sorgular, sebep-sonuç ilişkisiyle değerlendirir. Not: Davranışlar yazılırken sadece 'yazma, söyleme, seçip işaretleme, eşleştirme' gibi sözcüklerden biriyle bitebilir.
--	--	--	--

Duyuşsal Alan Basamakları

Basamak	Açıklamalar	Hedeflerin Son Sözcük Örnekleri	Öğrencinin bu basamakta yapabildiği eylemler(Davranışların Son Sözcük Örnekleri)
1.00 Alma Basamağı 1.10 Farkında Olma 1.20 Almaya Açıklık 1.30 Kontrollü-Seçici Dikkat	Nesneleri algılama; farkında olma; uyarıcılara açık olma, dikkat etme, açıklama yapılırken dinleme söz konusudur.	Farkında oluş, duyarlılık, dikkatli oluş, dinlemeye dönüklük.	Farkındadır, duyarlıdır, anlamaya açıktır, dikkatlidir/dikkat eder, seçicidir, isteklidir, kulak verir, uyanıktır, ilgi duyar, idrak eder, izlemeye açıktır/izler, sormaya/sorgulamaya açıktır, merak eder, tercih eder, duygularını ifade eder, takip eder, saygı duyar, sevgi duyar, naziktir, duygularını anlamaya çalışır, meyleder, görev almaya açıktır, açık fikirlidir.

2.00 Tepkide Bulunma 2.10 Uysallık 2.20 İsteklilik 2.30 Doyum	Uyarıcıları arama, onlarla ilgilenme, onlara bilinçli tepkide bulunma, bu durumdan hoşlanıp zevk alma; yapmaya istekli, gönüllü olma söz konusudur.	Razı oluş, gönüllü oluş, zevk alış, istekli oluş.	Duygulara karşılık verir, onaylar, duygularını bildirir, istekliliğini bildirir, alışmaya başlar/yakınlık duyar, kabul eder, esnektir, benimser, etiketler, görev ve sorumluluk alır, inanır, itaat vardır, söz dinler/söylenilenlere karşı çıkmaz, duygularına güvenir/güven gelir, duygularını nakleder, duygusal yardıma hazırdır.
3.00 Değer Verme 3.10 Değeri Kabullenme 3.20 Değeri Yeğleme 3.30 Değere Adanmışlık	İnanç, değer ve tutumlar bu basamakla ilgilidir. Bunlar daha çok başkalarıncı oluşturulmuştur. Benimsediği ve önemseddiği değerlere düşünün ve bağlı olma, kendini bunlara adanma; kararlı ve tutarlı olma söz konusudur.	Düşkünlük, süreklilik, adanmışlık, takdir ediş, kendine iş ediniş, kendini veriş, değer veriş, saygı duyusu, açık oluş, kararlı oluş.	Takdir eder, kabullenir, önemser/ciddiye alır, tercih eder, katkı getirir, paylaşıp, istismar etmez, niyet etmez, haz duyar, özdeşleştirir, bakış/görüş açısı geliştirir, savunur, korur, manevi destek olur, pes etmez/bırakmaz, tarafgiridir, benimser/sahiplenir, karalıdır/karar verir, tutarlıdır, değer verir, gönüllüdür, sayar/saygı duyar, üstün tutar, demokratiktir, başkalarının sözlerine değer verir, uyumludur, özür diler, geleceğe yönelik dilekleri vardır, öz eleştiri yapar, dürüsttür,

			affedicidir, etkiler, ilgilenir, kontrollüdür, ikna eder, tepki verir, barıştıracıdır, duygusal katılım vardır.
4.00 Örgütlenme 4.10 Değeri Kavramsallaştırma 4.20 Değeri Örgütlenme	Değerleri içselleştirip sistemleştirme, yeni değerlere ulaşma; onları geliştirip zenginleştirme ve ilkeli olma söz konusudur. Yavaş yavaş oluşan bı sistem, yeni değerler edinildikçe değişikliğe uğrar. Ama vazgeçmediği temel değerler vardır. Temel değerleri koruyarak değişir.	Kararlı oluş, kararlılık.	Fikrini sistemli olarak sunar/takdim eder, savunur, sadıktır/sözünün eridir/bağlı kalır, etkileme gücü fazladır, duygularını kompoze eder/dile getirir, alışır/adet edinir, duygularını denetler, tatbik eder/hayata geçirir, prensiplidir, ilkeli hareket eder, disiplinlidir, mazur görebilir, orijinal zevk ve tercihleri vardır, atılgan ve girişimcidir, değişikliğe açıktır, güven verir, korur, uyumlulaştırır, kararlılıkla örgütler, hakkını arar ve sahiplenir, hassastır, empatiktir, idealisttir, ön yargılardan arınktır.
5.00 Bir Değer ya da Değerler Bütünüyle Nitelemişlik 5.10 Genellenmiş Örüntü 5.20 Niteleme	Benimsediği değerlerle tutarlı, kararlı hareket etmesi, tepkiler vermesi; değerlerin dünya görüşüne, yaşam felsefesine dönüşmesi söz konusudur.	Alışkanlık haline getiriş, kişiliğe sahip oluş.	İdealisttir, karakterize eder/kışılığıyle bütünleştirir, alışkanlık haline getirir, bir dünya görüşüne sahiptir, geleceği görür/kestirir, haksızlığa tahammül edemez ve tepki verir, tutarsız tutumları ayırır, estetikdir, güvenilirdir/güven duygusu verir, girişimcidir, duygularına biçim

			verir, kanaatkardır, serbest ve özgürce çalışır, hata ve yanlışları yakalar, sabırlıdır, yaratıcıdır, kendini bilir, ders alır, hüküm verir, eğitici ve modeldir, akıl yürütür, eleştiriye açıktır, karizmatiktir, prensiplidir, fark gözetir, yönlendiricidir, yeni ve değişik olanın peşinden gider.
--	--	--	--

Psikomotor (Devinişsel) Alan Basamakları

Basamak	Açıklamalar	Hedeflerin Son Sözcük Örnekleri	Öğrencinin bu basamakta yapabildiği eylemler (Davranışların Son Sözcük Örnekleri)
1.00 Uyarılma Basamağı 1.10 Algılama 1.20 Bedensel Kurulma	Nesnelerin, ilişkilerin farkına varma; yapısını izleme, uyarıcıya karşı duyarlı olma; bedenini hazır duruma getirme söz konusudur. Duyuşsal alanın algılama basamağıyla koşuttur.	İzleyebilme, gözleyebilme, tanıyabilme, bedenini hazır duruma getirebilme.	Algılar, fark eder, uyarılır, bedensel olarak hisseder, bağımlı hareket eder, hareketi tarif eder, hareketi teşhis eder, hareketle bağlantı kurar.
2.00 Kılavuz Denetiminde			Hareketi birisinin rehberliğinde

Yapma 2.10 Kılavuzlayanla Yapma 2.20 Kendi Kendine Yapma 3.00 Beceri Haline Getirme 3.10 İstenilen Nitelikte Yapma 3.20 İstenilen Nitelik ve Sürede Yapma 3.30 İstenilen Nitelik, Süre ve Yeterlilikte Yapma	İstene işi önce kılavuz denetiminde, giderek kendi başına yapabilme söz konusudur. Öğretmenin yardımı olmadan, kendi başına, istenilen düzeyde yapabilme, beceriklilik kazanma, bunu alışkanlığı dönüştürme söz konusudur.	Çizebilme, yapabilme. İstenilen nitelikte yapabilme, çizebilme.	yapar, taklidini yapar, hareketi yapmayı dener, hareketi model alır, hareketi tekrarlar, hareketi uyum sağlar ve birlikte yapar, hareketi örnek verir, kullanır, hareketi benzetir, vücudunu gevşetir/durdurur, kılavuz denetiminde Ölçer/biçimlendirir/taslağını çizer/kura/ınşa eder/söker/ekler/tamir eder/hazırlar.... Kendi kendine yapar, becerir, hareketi her safhasında doğru olarak tekrarlar, hareketi pratiğe döker, bağımsız olarak ölçer/kopya eder/kullanır/çizer/ınşa eder/söker/hazırlar....
--	---	--	--

4.00 Duruma Uydurma	Önceki basamaklarda kazanılan davranışları aktarımı/transferi söz konusudur. Uyarlayabilme, kendi yorumlarını katabilme vardır.	Yapabilme, çalabilme, çizebilme....	Kendi kendine yapar, hareketi alışkanlıkla sürdürür, anında kopya eder, hareketi eksiksiz yapar, harekete rehberlik eder, hareketi değiştirir, yeni bir duruma uydurarak ölçer/çizer/kurar/inşa eder/ekler/tamir eder/ayarlar/çeker...
5.00 Yaratma	Özgün, benzersiz sanat ya da teknik bir ürün ortaya koyabilme söz konusudur.	Yeni bir....(beste, resim..) yapabilme.	Yeni hareketler üretir, yeni bir hareket yöntemi geliştirir, hareketi drama eder/canlandırır, ayarlar, birleştirir, orijinal tasarımlar çizer, orijinal yazı yazar...

2. Uygun Yöntem ve Tekniklerin Belirlenmesi: Amaçların hazırlanması tamamlandıktan sonra yapılacak ilk iş konunun niteliğine en uygun yöntem ve tekniklerin belirlenmesidir.⁴⁶

Yöntem ve teknik seçiminde etkili olan bir takım faktörler vardır: bunlar şu şekilde sıralanabilir:

- **Hedefler :** Dersin genel ve özel hedefleri yöntem ve teknik seçimini etkileyen faktörlerdendir. Eğer bir dersin hedefleri arasında “ namazın kılınışını öğrenebilme” varsa kullanacağımız yöntem ve teknik ona göre şekillenecektir.
- **Öğrencilerin Seviyesi:** Seçilecek yöntem ve teknikler, öğrencilerin seviyelerine göre çeşitlilik arz etmektedir. IV. Sınıfta okuyan bir öğrenci için, dinimizin ahlak ilkelerini öğrenirken altı şapkalı düşünme tekniğini ve başka-ters başka tekniğini kullanmak ilgi çekici olacaktır. Ancak VIII. Sınıfta okuyan bir öğrenci için bunlar çokta zevkli olmayacaktır. Bu sınıf düzeyinde münazara, panel veya tartışma yöntemleri daha verimli olacaktır.

Öğretmen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde psikolojinin verilerinden de yararlanarak öğrencilerdeki din duygusunun gelişimini dikkate alarak dersine en uygun yöntem ve tekniği seçmelidir.⁴⁷

- **Konunun Özelliği:** Bu aşama konuya göre değişiklik arz edecektir. Önemli olan nokta dersi monotonluktan kurtaracak, öğrencilerin ilgisini uyanık tutacak yöntemler kullanarak dersi ilgi çekici hale getirmektir.⁴⁸ Bazı konular, anlatım yöntemine uygunken, bazı

⁴⁶ Bkz. R. Nacino-Brown, a.g.e.,s.136., Susan Capel, a.g.e.,s.60, Hasip Aytuna, a.g.e., s.409, Neda Armaner, *Okullarımızda Din Öğretimi Üzerine*, AÜİFD, CVII, TTKB, Ank.1960, s.115, Cavit Binbaşıoğlu, *Özel Öğretim Yöntemleri*, s. 99,

⁴⁷ Bkz. Neda Armaner, *Okullarımızda Din Öğretimi Üzerine*, AÜİFD, C. VII, Ank. 1960, s.116., Neda Armaner, *Din Eğitimve Öğretimi Üzerine Didaktik Araştırmalar*, AÜİFD, C.VIII., Ank. 1960, s.96., Yasettin Kaya, *Türkiye’de Orta Öğretimde Din Eğitimi Gelişimi*, Atatürk’ün 100. Doğum Yılında, *Türkiye’de I. Din Eğitimi Semineri*, AÜİFY, Ank.1981., s.229., Cemal Yıldırım, *Eğitimde Araştırma Metotları ve Uygulaması*, Ank.1965, s.36.,F. H. Hilliard, *The Teacher and Religion*, London 1963, s.130-131.

⁴⁸ Bkz. Ferhan Oğuzkan, *Öğretmenliğin Üç yönü*, Tekışık Matbaası, Ank.1976, s.35.

konular öğrencinin araştırıp bulmasına daha uygundur. Dolayısıyla her ders için farklı yöntemler bir arada kullanılabilir.

- **Fiziki Şartlar:** Sınıfın fiziki yapısı, sıraların durumu, öğrencilerin sayısı, ışıklandırma sistemi vs. gibi özellikler de yöntem seçimini etkileyen faktörler arasındadır.

Farklı yöntem ve teknikler kullanmanın eğitim ve öğretimde pek çok faydası vardır. Bu faydalar şu şekilde özetlenebilir:

- Öğretmen, dersten önce kullanacağı metotları bilirse dersini canlı işleyecek, zamanı verimli kullanacak ve öğrencilerin zihinlerinde güzel bir ders örneği bırakacaktır.
- Derste kullanılan farklı yöntem ve teknikler, dersin sıkıcılığını ortadan kaldırarak verimini artıracaktır. Sadece anlatma yöntemini kullanarak dersi tamamlayan bir öğretmen dersini ilgi çekici hale getiremeyecek ve istenen hedeflere ulaşamayacaktır.
- Öğrenci yapıları farklı olduğu gibi öğrenme yapıları da farklıdır. Bazı öğrenciler dinleyerek, bazıları izleyerek, bazıları matematiksel olarak ve bazıları da resim yoluyla öğrenirler. Bu sebepten Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni derslerinde mümkün olduğunca tüm öğrencilere hitap edebilecek yöntemler kullanmaları faydalı olacaktır. Bu yüzden öğretmen, özel öğretim yöntemlerini çok iyi bilmeli ve bu yöntemleri sınıfına taşıyabilmelidir.

3. Uygun Araç ve Gereçlerin Kullanılması: Uygun yöntem seçiminden sonra yapılması gereken şey uygun araç ve gereç seçiminin yapılmasıdır. Öğretmen dersin niteliğine göre seçtiği yöntemi hangi araç-gereçlerle destekleyeceğini yine dersin amaçlarına, öğrencilerin seviyesine, konunun özelliğine ve fiziki şartlara göre belirleyecektir.⁴⁹ Araç

⁴⁹ Bkz., James L. Mursell, *Successful Teaching*, Mcgraw-Hill Book Company, New York 1954, s.69. Şuayip Özdemir, *Orta Öğretimde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Öğretmenlerin Yardımcı Ders Araç ve Gereçlerini Kullanma Durumu*, Orta Dereceli Okullarda Yürütülen Din Eğitim-Öğretiminin Problemleri, Kayseri 1998, s.167.

ve gereçler öğrencilerin seviyesine göre ders kitapları, yazı tahtası, haritalar, video, vcd, slayt, kaset çalar vs. olabilir.

Örneğin, dinleyerek öğrenen öğrencilere ders kitapları ile hitap edebilecektir. Görerek öğrenmeyi VCD, harita ve slayt yolu ile sağlayacaktır. Müzikal zekâsı güçlü olan öğrenciler için de dinleme yolu ile ihtiyaca cevap verebilecektir. Namaz ünitesini işlerken, namazın teorik kısmını ders kitabından anlatabilir. Namazın kılınışını tepegözle veya vcd ile gösterebilir. Namaz dualarını kaset çalardan dinletebilir. Bu şekilde sınıftaki tüm öğrencilerin öğrenme şekillerine uygun ders işlemeyi gerçekleştirmiş olacaktır.

Derste farklı araç ve gereç kullanımı, öğrencilerin ilgisini uyanık tutacak ve dersi sıkıcı olmaktan kurtaracaktır. Araç ve gereç kullanımı, kullanılan yöntem ve tekniklere bağlı olarak düzenlenecektir. Öğretmen, seçeceği araç ve gereçleri, okulun imkanlarına göre, elde edeceğinden, daha önceden okulun ne tür imkanlara sahip olduğunu öğrenmelidir. Kendisi de ucuz ve kullanım ve tedarik bakımından kolay olan araçları elde edebilir. Örneğin, okulda tepegöz yoksa, yansıtmayı planladığı ayet ve hadisleri küçük bir karta yazıp, fotokopi yoluyla bunları çoğaltarak öğrencilere dağıtabilir. Böylece hem tahtaya yazmadığı için vakit kaybetmemiş olur, hem de öğrenciler görsel bir malzeme vermiş olur.

Derste farklı ve uygun araç gereç kullanmanın da eğitim öğretim açısından çok faydası vardır. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz:

- Sadece ders kitabına bağlı olmak dersi monoton bir hale getirecek ve öğrencilerin, derste zihnen başka alemlere gitmelerine, birbirleriyle konuşmalarına, dersle ilgilenmemelerine ve sınıfta disiplin bozukluğuna yol açacaktır. Öğretmenin kullanacağı farklı araç ve gereçler, öğrencileri derse motive edecektir.

- Araç ve gereç seçimi yöntem seçimiyle direk ilgili olduğundan öğrencilerin seviyelerine uygun seçilen araç ve gereçler öğrencilerin derse katılmalarını sağlayacak ve dersi zevkli hale getirecektir.

4. Uygulama: Öğretmenin ders öncesi yapması gereken hazırlıkları yapmasından sonra sıra artık belirlenen, hazırlanan bu hususların nasıl uygulanacağına gelmektedir.

Öğretmen bu aşamalara dikkat ettikten sonra şöyle bir sıra takip edebilir.⁵⁰

a. Dikkat Çekme: Bir dersin başlangıcında öğretmenin yapması gereken ilk iş, öğrencileri anlatacağı konuyu dinlemeye hazır hale getirmesidir. Öğretmen bunu çeşitli şekillerde yapabilir. Örneğin, derse girdiğinde anlatacağı konu ile ilgili bir fıkra, anı veya bir haber anlatabilir. Günlük önemli olaylardan bahsedebilir.

Burada öğretmen öğrencilerin zihinsel gelişim düzeylerine uygun olarak dikkat çekmelidir. Örneğin, 4. sınıf 5. ünite olan “Yaratana ve Yarattıklarını Sevelim” ünitesinde “Allah yarattıklarını sever” konusunu işlerken öğrencilere “ çocuklar Allah pek çok canlı yaratmıştır. Sizce bunun sebebi nedir? diye sorabilir. Böylece öğrencilerin konu üzerinde düşünmelerini sağlar. Ancak dikkat çekme aşaması çok uzun olup konunun dağılmasına sebep olmamalıdır. Öğretmen bunu birkaç dakika içerisinde yapmalıdır. Dikkat çekmekten kasıt, öğrencileri dinlemeye hazır hale getirerek, konuya başlamaktır. Aksi halde öğrenciler derse hazır olmayacaktır ve öğretmenin anlattıkları da havada kalacaktır.

⁵⁰ Geniş bilgi için bkz. Doğan, a.g.e., s. 164-167, Taşdemir, a.g.e., s. 54-59, Saban, a.g.e., s.10-11, Demirel, a.g.e., s.21-22., Sylvester J. Balassi, *Focus on Teaching*, s.56.

b. Güdüleme, İstekli Kılma: Dersin işlenişinde dikkat çekmeden sonraki aşama, güdüleme aşamasıdır. Bu aşamada öğrencilerin öğrendikleri konuları niçin öğrenmek zorunda oldukları ortaya konulur. Derste öğrenilen bilgi ve becerilerin hayatlarında ne işe yarayacağı belirlenir. Bu uygulama öğrencilerle birlikte yapılabilir. Öğrencilere anlatılan örnek olaylarla bu aşama gerçekteştirilebilir. Örneğin iyi ve doğru davranışların kazandırılmasında peygamberlerin hayatlarından örnekler verilebilir. Güdüleme aşaması da çok uzun olmamalıdır. Örneğin, peygamberlerin hayatlarından verilecek örnekler kıssadan hisse şeklinde olmalı, çok uzun olup öğrencilerin sıkılmasına neden olmamalıdır.

c. Gzden Geçirme: Ders işlenişinin üçüncü basamağı gözden geçirme basamağıdır. Bu basamakta öğrencilerin belirlenen hedeflerden haberdar edilmesi vardır. Dersin başında öğretmenin, öğrencilerde görmek istediği davranış değişiklikleri bu aşamada öğrenciye bildirilir. Bir konuyu öğrendikten sonra öğrenciler kendilerinden beklenenin ne olduğunu bildikleri için daha sağlıklı bir öğrenme gerçekteşecektir. Örneğin, “Peygamberimiz Söz ve Davranışlarıyla en güzel örnektir” adlı konuda “ bu ders peygamberimizin davranışlarıyla ve sözleriyle bizim için bir örnek olduğunu ğreneceğiz. Hangi davranışlarımızın peygamberimizin davranışlarına uyup, hangilerinin uymadığını ortaya koyacağız” diyerek gözden geçirme yapılabilir. Böylece ğrencilerin bilgileri yoklanarak onlarda oluşması beklenen hedefler söylenmiş olur. Hedeften haberdar etme, öğrencilerin öğrendikleri şeylerin ne işe yaradığını bilmeleri açısından önemlidir. Çünkü ğrenciler, sık sık “bu bizim ne işimize yarayacak” gibi sorular sorarak bu ihtiyaçlarını dile

getirmektedirler. Kendisinden ne beklenildiğini bilen bir öğrenci, derse karşı daha istekli olacak ve motivasyonu uyanık olacaktır.

d. Geçiş: Öğretmen dersin geliştirme bölümüne geçmeden önce belirlediği hedeflere uygun olarak bir geçiş yapmalıdır. Örneğin, Namaz konusunu anlatmaya geçmeden önce, bu konu ile ilgili belirlediği resimleri tepegözde yansıtabilir. “Şimdi göstereceğim resimlere dikkat edin” diyerek geçişi sağlayabilir, veya anlatacağı herhangi bir konu ile ilgili olarak bir soru sorabilir. Daha sonra “bu soruyu unutmayın, dersin sonunda tekrar soracağım” diyebilir. Bu aşamada kullanacağı resimlerin ya da soracağı soruların, dersle ilgisine dikkat etmeli ve en uygun geçişi yapmalıdır.

e. Geliştirme Bölümü: :Bu bölüm, öğretmenin yapacağı tüm etkinlikleri kapsar. Öğretmen anlatacağı konuyu öğrencinin ilgi ve ihtiyaçlarına dikkat ederek anlatır. Önceden belirlediği soruları bu bölümde verir. Öğrencilere veremedikleri cevaplar hakkında ipuçları verir. Konuyu fazla dağıtmadan öğrencinin ilgisini uyanık tutacak biçimde verir. Öğretmen bu bölümde öğrencilerin seviyelerini dikkate alarak konuları somuttan soyuta olacak şekilde anlatır.

Geliştirme bölümü gereksiz ayrıntılarla dolu olup öğrencilerin ilgilerinin dağılmasına sebep olmamalıdır. Geliştirme bölümünde, öğrenciye sorulacak sorular, verilecek ipuçları, kullanılacak pekiştireçler, kullanılacak araç ve gereçler önceden belirlenmeli ve uygun yerlerde kullanılmalıdır.

f. Özet: Öğretmen özetleri dersin sonunda yapabileceği gibi konunun özelliğine bağlı olarak aralarda da yapabilir. Ancak konunun sonunda yaptığı özetlerde ana düşünceyi de vermelidir.

g. Tekrar Güdüleme- Tekrar İstekli Kılma : Bu aşamadaki amaç öğrencilerin ilgi ve isteklerinin devamını sağlamak ve öğrencileri uyanık tutmaktır. Böylece ğrenciler kısa bir zet sonunda yeniden motive edilerek dersin tamamlanması sağlanmış olacaktır.

h. Değerlendirme: Dersin son on dakikasında ğretmen dersin başında belirlediği hedef ve davranışlarla ilgili sorular sormalıdır. Bu soruları sorarken çeşitli etkinlikler yaptırabilir. Bu sayede ğretmen geri bildirim alacak ve planında değişikliklere gidecektir.

İ. Kapanış: Bu aşamada öğretmenin dikkat çekme aşamasında verdiği örnek olay, sorduğu soru tekrar hatırlatılmalı ve aralarındaki ilişki ve sonuç açıklanmalıdır. Dersin sonunda ğretmen öğrencilere teşekkür etmeli, iyi günler, iyi tatiller gibi ifadeler kullanmalıdır.

D. DİN ÖĞRETİMİNDE PLANLAMA YAPMANIN ÖNEMİ VE GEREKLİLİĞİ

Öğretimde planlama yapmanın yasal gerekliliğini daha önceki bölümlerde vermiştik. Ancak ğretimde plan yapmanın yasal zorunluluğu olduğu gibi bunun eğitsel yönden de faydaları vardır. Biz bu araştırma çerçevesinde Din ğretiminde Plan yapmanın faydaları üzerinde duracağız. Din ğretiminde plan yapmanın faydaları şunlardır:⁵¹

⁵¹ Geniş bilgi için bkz. Taşdemir, a.g.e., s.39, Küçükahmet, ğretimde Planlama ve Değerlendirme, s.47.,Saban, a.g.e., s.9, Demirel, Plandan Değerlendirmeye ğretme Sanatı, s.7.

- Din  ğretiminde plan yapmak,  ğretmeni dağınıklıktan kurtarır.
- Öğretmen neyi, ne zaman ve nasıl yapacağını önceden belirlemiş olur.
- Planda  ğretmenin kullanacağı araç ve gereçler, uygulayacağı yöntem ve teknikler yer alacağından,  ğretmen dersini sıkıcılıktan kurtaracak ve dersin verimini arttıracaktır. Din kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi,  ğrencileri topluma uyum noktasında önemli bir vazife gördüğünden bu derste mümkün olduğu kadar çok kaynak ve araç gereç kullanılarak derse aktif katılım sağlanmalıdır. Öğretmen yapacağı plan sayesinde aktif katılımı sağlayacaktır.
- Din  ğretiminde plan yapmak,  ğretmeni sınıf içerisinde istenmeyen durumlarla karşı karşıya gelmekten korur.
- Din  ğretiminde plan yapmak ulaşılmak istenen hedeflere en kısa ve en etkili yoldan ulaşılmmasını kolaylaştırır.
- Din  ğretiminde iyi bir planlama, derste boş ve gereksiz faaliyetlerin oluşmasını engeller.
- Din  ğretiminde planlama yapmak, öğrencilerin ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerine göre yetiştirilmelerine olanak sağlar.
- Din  ğretiminde planlama yapmak, konuların ne zaman, ne kadar süre içerisinde işleneceğini, hangi konuya ne kadar zaman ayıracağını göstermesi bakımından öğretmene kolaylık sağlar.

E. EĞİTİMDE KULLANILAN FARKLI KURAMLAR VE BU KURAMLARIN GÜNLÜK PLANLARA YANSIMALARI

Eğitim öğretimde öğretmenlerin günlük planlarını etkileyen ve eğitim-öğretim sürecinde kullanılan bazı kuramlar vardır. Bu kuramları kısaca açıklayacak ve öğrenme ortamlarına nasıl aktarıldıklarını inceleyeceğiz.

1. GELENEKSEL YAKLAŞIM

a. Koşullandırıcı Yaklaşım

Davranışçılık terimi, bireylerin davranış sebeplerini açıklamayı amaçlayan bir grup psikolojik teoriyi açıklar.⁵² Bu gruptaki davranışçı kuramcılar arasında bir takım farklılıklar olmasına rağmen, bazı ortak noktaları bulunmaktadır. Temelde bütün davranışçılar, öğrenmeyi uyarıcı-tepki arasındaki ilişkinin kurulmasına bağlıdır.⁵³

Davranışçılar insan zihnini kara bir kutuya benzeterek, kara kutunun içinde neler olduğunu bilemeyiz, bilmemiz de gerekmez derler. Ancak kara kutuya girenler ve ondan çıkanlar önemlidir. Çıktılar gözlenebilir, ölçülebilir, girdiler aynı şekilde düzenlenebilir, kontrol edilebilir. Dolayısıyla insanın duyuları değil dışarıya yansıyan yönleri önemlidir.⁵⁴

Davranışçılığı bir akım haline getiren Watson olmakla birlikte yaptığı çalışmalarla davranışçılığın gelişmesine zemin hazırlayan İvan Pavlovdur.⁵⁵

⁵² Mustafa Koç, Yasemin Yavuzer, Zekeriya Demir, Mustafa Çalışkan, *Gelişim ve Öğrenme*, Nobel Yay., Ank.2001, s.117., Geniş bilgi için bkz. Nuray Senemoğlu, *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim*, Ertem Matbaacılık, Ank.1997, s.102; Güneş, a.g.e., s.13; Hasan Bacanlı, *Gelişim ve Öğrenme*, Nobel Yay., Ank. 2001, s.161; Ziya Selçuk, *Gelişim ve Öğrenme*, Nobel Yay., Ank.2003, s.131.

⁵³ Mustafa Koç, Yasemin Yavuzer, Zekeriya Demir, Mustafa Çalışkan, a.g.e., s.117; Geniş bilgi için bkz. Senemoğlu, a.g.e., s.102; Güneş, a.g.e.,s.13; Bacanlı, a.g.e.,s.161; Ziya Selçuk, a.g.e., s.131.

⁵⁴ Mustafa Koç, Yasemin Yavuzer, Zekeriya Demir, Mustafa Çalışkan, a.g.e., s.117. Geniş bilgi için bkz. Senemoğlu, a.g.e., s.102; Güneş, a.g.e.,s.13; Bacanlı, a.g.e.,s.161; Ziya Selçuk, a.g.e., s.131.

⁵⁵ Mustafa Koç, Yasemin Yavuzer, Zekeriya Demir, Mustafa Çalışkan, a.g.e., s.117 Geniş bilgi için bkz. Senemoğlu, a.g.e., s.102; Güneş, a.g.e.,s.13; Bacanlı, a.g.e.,s.161; Ziya Selçuk, a.g.e., s.131.

1. Klasik Koşullanma Kuramı

Pavlov yaptığı çalışmada, köpeğin önüne yiyecek konulduğunda salyasının aktığını gözlemiştir. Daha sonra yiyecek ile birlikte zil sesi de verilmiştir. Bir süre sonra yiyecek verilmediği halde zil sesiyle birlikte köpekte salya salgılandığı gözlenmiştir. Bu durum, köpeğe zil sesiyle birlikte yiyeceğin geleceğini göstermiştir. Pavlov'a göre öğrenmenin çoğu bu şekilde gerçekleşmektedir. Bu deneye dayalı olarak öğrenmede bazı kavram ve ilkelerin önemi açıklanmıştır. Bunlar: Genelleme, ayırt etme, edinme ve sönmedir.⁵⁶

Genelleme: Temel koşullama sürecinde, koşullu uyarıcı olarak ses, koşulsuz uyarıcı olarak da et verilmektedir. Ses ve et yeterince birlikte verilerek ete karşı verilen tepkinin sese karşı verilmesi de sağlanmıştır. Yani böylece köpek, iki uyarıcıya aynı tepkiyi vererek bu durumu genellemiştir.

Sönme: koşullu uyarıcı olan ses, tek başına koşulsuz uyarıcının etkisini meydana getirdikten sonra, uzun müddet koşulsuz uyarıcı olan et olmadan verildiğinde zamanla koşullu uyarıcıya verilen tepki kaybolmaya başlamıştır. Yani öğrenilen davranış sönmeye başlamıştır. Klasik koşullanmada bu duruma sönme demektir.

Edinme: Çeşitli sayıda uyarıcı verilerek davranışın öğrenilmesidir.

Ayırt etme: Bir durumda olumlu neticelenen bir davranışın, bir başka durumda olumlu neticelenmemesi halinde iki davranışın birbirinden ayırt edilmesidir.

2. Edimsel Koşullanma Kuramı

Skinner, yalnız tepkilerin değil edimlerin de koşullanabileceğini belirtmiştir. Edim, çevresel uyarıcılardan bağımsız, içten gelen, kendiliğinden oluşan gözlemlenebilir bir harekettir. Bireyin kendiliğinden

⁵⁶ Geniş bilgi için bkz. Senemoğlu, a.g.e., s.102; Güneş, a.g.e.,s.14.

gelen davranışlarının da koşullandığını belirten Skinner, bu koşullanmada pekiştirmenin önemini vurgulamıştır. Skinner'e göre, çocuğun ayağa kalkma, yürüme, ıslık çalma ve konuşmayı öğrenme gibi davranışlarının çoğu edimsel davranıştır. Çocuğun yani ayağa kalktığını gören çevresindeki yetişkinler onu alkışlar ve sevinç gösterilerinde bulunurlar. Böylece çocuk bu durumda mutlu olur ve davranışı tekrar gösterme eğilimi artar. Dolayısıyla davranışın sonuçları kontrol edilmiş olur.⁵⁷

3. Bitişiklik Kuramı

E.R. Guthrie'nin çalışmaları ise öğrenmenin, uyarıcı ve tepkinin çağrışım yapması ile oluştuğu üzerinedir. Yani öğrenmenin temelini uyarıcı-tepki bitişikliği oluşturmaktadır. Dolayısıyla burada önemli olan çağrışımın gücüdür. Öğrenmeler, çağrışım oluşturacak şekilde düzenlenirse istenen öğrenme gerçekleşebilir.⁵⁸

4. Bağlaşım Kuramı

Bu konuda çalışmalar yapan Hull, davranışların birleşmesi ve bağlanmasını alışkanlıklar olarak açıklamaktadır. Basit alışkanlıklar yinelenidikçe daha karmaşık alışkanlıklar oluşmaktadır. Dolayısıyla pekiştirme öğrenmede olumlu bir etkiye sahiptir.⁵⁹

b. Davranışçı Yaklaşım

Bu gruba giren araştırmacılar E.L. Thorndike, John B. Watson, Edward Tolman ve B.F. Skinner'dir.⁶⁰

Davranışçıların ana amacı birey davranışlarını önceden haber vermektir. Temel ilkeleri Watson tarafından oluşturulmuştur.⁶¹ Thorndike, öğrenmeyi bir bağ kurma süreci olarak açıklamıştır. Organizmanın bir uyarıcıya tepki verdiğini gözlemiş ve uyarı-tepki bağlantısından yola

⁵⁷ Geniş bilgi için bkz. Senemoğlu, a.g.e., s.153; Güneş, a.g.e.,s.14.

⁵⁸ Geniş bilgi için bkz. Senemoğlu, a.g.e., s.115; Güneş, a.g.e.,s.14.

⁵⁹ Geniş bilgi için bkz. Senemoğlu, a.g.e., s.135; Güneş, a.g.e.,s.15.

⁶⁰ Güneş, a.g.e.,s.15.

⁶¹ Güneş, a.g.e.,s.15.

çıkarak öğrenme teorisini oluşturmuştur.⁶² Tolman ise, bunu biraz daha geliştirerek, uyarıcı-tepki arasına bazı değişkenlerin girdiğini söylemiştir. Ona göre uyarıcılar bir işarettir. Organizma uygun işaretlerle bir beklenti geliştirir ve böylece öğrenme oluşur.⁶³

Skinner'e göre ise, davranış öğrenilir ve belirli çevresel faktörlere dayalı olarak değişir. Skinner, çalışmalarında davranışların özellikleri ve geliştirilmesine yoğunlaşmıştır.⁶⁴

c. Geleneksel Yaklaşımın Sınıf Ortamında Uygulanması

Geleneksel yaklaşım olarak nitelenen bu yaklaşım dünyamızda uzun yıllar uygulama alanı bulmuş ancak günümüzde yeterli bulunmadığından alternatif kuramlar uygulanmaya başlanmıştır. Geleneksel yaklaşımın olumlu yönleri bulunmasına rağmen, öğretmen merkezli bir yaklaşım olması en büyük dezavantajıdır. Geleneksel yaklaşımda öğretmenin rolü bilgi aktarmak, öğrencinin rolü ise aktarılanları olduğu gibi kabul etmektir

Geleneksel yaklaşımın sınıf ortamında uygulanması şu şekilde ifade edilebilir:⁶⁵

- **Olumlu Atmosfer Sağlanması:** Öğrencilerden bazıları okula gitmemek için bir takım bahaneler uydururlar veya aniden hastalanırlar. Dolayısıyla başlangıçta nötr bir uyarıcı olan okul ortamı kaygı uyandırıcı koşullardan ötürü şartlı uyarıcıya dönüşmüştür. Dolayısıyla öğretmen olumlu bir atmosfer oluşturarak şartlı uyarıcıyı olumlu hale getirmelidir. Sınıfa girdiğinde öğrencileri önemsemesi, onlarla ilgilenmesi, başarılı olabilecekleri ortamlar sağlaması gerekmektedir.

⁶² Güneş, a.g.e.,s.15.

⁶³ Güneş, a.g.e.,s.16.

⁶⁴ Güneş, a.g.e.,s.16.

⁶⁵ Geniş bilgi için bkz. Senemoğlu, a.g.e., s.110; Güneş, a.g.e.,s.15.

- Sınıf Önünde Konuşma: Bazı öğrenciler sınıf önünde konuşmaktan kaygı duyabilirler. Öğretmen, kaygıya sebep olan durumları ortadan kaldırmak için, öğrencilerle özel olarak ilgilenilebilir, alıştırma yapabilir.
- İpucu Verme: İpucu, öğrenmeyi açığa çıkaran unsurlardan biridir. Öğrenciye hatırlatıcı ve ön bilgiler vermektedir. Öğretmen bu sayede öğrencileri teşvik edebilir, güvenlerini artırabilir, derse katılımlarını sağlayabilir.
- Geribildirim: Öğretmen, öğrencilere öğrenmeleri ile ilgili geri bildirim vermelidir. Bu, anında olabileceği gibi geciktirilebilir. Geribildirim, öğrencilerin başarısını artırır ve öğrenciye güven ortamı sağlar.
- Sönme: İstenmeyen davranışların ortadan kalkması için kullanılır. Bazı olumsuz durumlarda öğretmen bilinçli bir şekilde tepkisiz kaldığını hissettirebilir. Yorum yapmadan diğer öğrencilerle derse devam edebilir. Ancak öğretmen böyle durumlarda dikkatli olmalıdır. Sönmenin olabilmesi için, olumsuz davranışı pekiştiren tüm durumlar ortadan kaldırılmalıdır.
- Pekiştirme ve Ceza Kullanımı: Öğretmen, sınıf ortamında ceza yerine mümkün olduğunca pekiştireç kullanmalıdır. Ancak pekiştireçlerin öğrenciler için uygun olup olmadığına dikkat edilmelidir. Örneğin, övgü bir pekiştireçtir. Ancak gerekli gereksiz pekiştireçler öğrenciler için anlamsızdır.

2. Bilişsel Yaklaşım

Bu yaklaşımı savunanlar, zihinsel süreç, düşünme, kavram oluşturma ve bilginin edinilmesini anlamaya çalışmışlardır. En etkili kuramcısı Jean Piaget'dir. Diğer temsilcileri ise Robert M.Gagne, Ausubel ve Bruner'dir.⁶⁶

a. Bilgiyi İşleme Kuramı: Gagne'ye göre öğrenme sürecinin temeli öğrenme durumlarından oluşur. Öğrenme durumları üç öge üzerinde yapılandırılır. Bunlar: öğrencinin duyu organları, duyuları uyaran olay ve davranışlardır. Gagne'ye göre öğrenme ürünleri beş grupta toplanır: Zihinsel beceriler, sözel beceriler, tutumlar, motor beceriler ve bilişsel stratejilerdir. Ona göre öğrenme sekiz türde gerçekleşmektedir: işaret öğrenme, uyarıcı davranış ilişkisini öğrenme, zincirlemeyi öğrenme, sözel bağ kurmayı öğrenme, ayırt etmeyi öğrenme, kavram öğrenme, ilke öğrenme ve sorun çözmeyi öğrenme.⁶⁷

b. Anlamli Öğrenme: Ausubel, anlamli öğrenmenin ezber öğrenmeden farklı olduğunu belirtir ve anlamli öğrenmenin bazı ilkelerini şu şekilde ortaya koyar: kapsama ilkesi, tüm dengelim ilkesi, ön koşul ilkesi, kaynaştırma ilkesi. Kapsama ilkesi ile öğretilen bilgiler önceden var olan bilgiler içinde eritilir. Tüm dengelim ilkesi ile, bilgiler önce bir bütün olarak sunulur daha sonra ayrıntıya girilir. Ön koşul ilkesi ile, öğrenilen bilgiler sonradan öğrenilen bilgiler için bir temel oluşturur. Kaynaştırma ilkesi ile önceki bilgiler ile yeni bilgiler birleştirilir.⁶⁸

c. Buluş Kuramı: Bu yaklaşımda öğrenme, dışsal uyarıcıların içsel ya da zihinsel süreçlerle işlenmesi yoluyla oluşmaktadır.⁶⁹ Öğrenciler öğretim sırasında kendilerine sunulan uyarıcılara edilgen biçimde tepki vermek yerine etkin araçlarla sunulan bilgilere dikkatini verme, yeni bilgilerle ilgili olarak önceden edinilmiş bilgileri bellekten çağırma, yeni ve eski bilgileri

⁶⁶ Güneş, a.g.e.,s.16.

⁶⁷ Geniş bilgi için bkz. Güneş, a.g.e.,s.18., Senemoğlu, a.g.e., s.170. Bacanlı, a.g.e., 183.

⁶⁸ Geniş bilgi için bkz. Güneş, a.g.e.,s.18.

⁶⁹ Geniş bilgi için bkz. Güneş, a.g.e.,s.19.

ilişkilendirerek yeniden düzenleme ve daha sonra kullanmak üzere kendilerine özgü yöntemlerle belleğe kodlayarak öğrenmektedirler.⁷⁰

Bilişsel yaklaşımın savunucuları arasında bazı farklar olmasına rağmen, hemen hepsi, çevreden duyu organlarıyla alınan bilgilerin zihinde tıpkı bir bilgisayarın verileri gibi işlendiği görüşündedirler.

Bu kuramda öğrenci edilgin bir şekilde uyarıcıları almaz. Yeni aldığı uyarıcıları zihninde işler ve kendine özgü yöntemlerle belleğe kodlar. Bu öğrenmenin gerçekleşmesi sırasında, bellek, duysal, kısa süreli ve uzun süreli bellek gibi kısımlara ayrılır. Kısa süreli bellek, önceden öğrenilen bilgiler ile yeni bilgilerin birleştiği bellektir. Burada sınıflama, sıralama, analiz, sentez ve değerlendirme işlemleri yapılır. Uzun süreli bellek ise bilgilerin kısa süreli bellekte işlendikten sonra gönderilip saklandığı ve depolandığı bellektir.⁷¹

BİLİŞSEL YAKLAŞIMI SINIFA UYGULAMAK İÇİN SORU LİSTESİ⁷²

⁷⁰ Bkz. Ziya Selçuk, **Gelişim ve Öğrenme**, s.203; Güneş, a.g.e., s.19.

⁷¹ Geniş bilgi için bkz., Binnur Yeşilyaprak(editör), **Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi**, Pegem A Yay., Ank 2003, s. 256; Güneş, a.g.e., s.20; Ziya Selçuk, **Gelişim ve Öğrenme**, s.187.

⁷² Yeşilyaprak(editör),a.g.e., s.191.

Genel öğrenme stratejileri

Dikkati Yoğunlaştırmak için

- Dikkat dağılmasını engellemek için fiziksel çevrede düzenlemeler yapın.
- Öğrencilere dersin öğrenme amaçlarını bildirin.
- Önemli bilgiyi vurgulayın.
- Dikkat dağınıklığı ile başa çıkabilmeleri için, öğrencilere kendi kendilerini gözlemleme ve denetleme teknikleri öğretin.

Öğrencilerin Bilişsel süreçlerini açığa çıkarmak için

- Öğrencilere tüm çalışmalarını göstermelerini söyleyin.
- Öğrencilere düşünme süreçleri hakkında sorular sorun.

Kısa süreli hafızanın sınırlılıklarından kaçınmak için

- Materyali kısa süreli hafızanın sınırlarını aşmayacak hızla verin.
- Uygun kümeleme ve tekrar stratejileri öğretin veya yöneltin.
- Öğrencileri bilişsel süreçlerini incelemeye teşvik edin, bir ödevi tamamlatarak ne öğrendiklerini sorun.
- Öğrencilerin problem çözme yöntemlerini tartışabildikleri tartışma dönemleri sağlayın.
- Öğrencilere bir işe başlamak için kendi kendini teşvik etme, devam etmek için kendisini cesaretlendirme ve her adımı tamamlamada kendini pekiştirme gibi, kendi kendine öğrenme becerileri öğretin.
- Öğrencilere bilgiyi yeniden ifade etme, not alma ve önemli bilginin altını çizme biçimleri öğretin.

Özel öğrenme stratejileri

Bilimsel bilgi için

- Pratik oturumları sık ve aralıklı tutun
- İlk öğrenmeden sonra çalışmayı bir süre sürdürmeyi öğretin
- Hatırlatıcıları öğretin

Anlamlı-bildirimsel bilgi için

- Öğrencileri, materyalin düzeni hakkında bilgilendirin.
- Anlatım ve metin materyalin ana hatlarını verin
- Benzetmeler yoluyla uygun şemaları harekete geçirin
- Bilgiyi işlemeyi öğretin

Model Tanıma Süreçleri İçin

- İki eylem dizisi gerektiren kavram ve koşulları belirleyin
- Doğru genellemeyi arttıracak çeşitli gerçek örnekler sağlayın
- Doğru ayırt etmeyi arttıracak eşleştirilmiş örnek olmayan durumlar sağlayın

Eylem Dizisi Süreçler İçin

- İşlem basamaklarının yazılı bir listesini verin
- Uygulama fırsatı verin
- Yönlendirici geribildirim verin

3.Yapılandırmacı Yaklaşım

Bu yaklaşımın temel kuramcıları Jhon Dewey, Jean Piaget, Bruner ve Vygotsky'dir.⁷³ Geleneksel yaklaşımın tersine yapılandırmacı yaklaşımda öğrenme, bireyin kendi çabası sonucu oluşmakta ve yine bireyin zihninde yapılandırılmaktadır.⁷⁴

Bu öğrenme teorisinin ortaya koyduğu ilkeler daha etkili öğretim yaklaşımları geliştirmek için neler yapılabileceği konusunda önemli ipuçları vermektedir.⁷⁵

Yapılandırmacı yaklaşımın en önemli özelliği, bilgiyi öğrencinin kendisinin yapılandırmasına, oluşturmaya ve geliştirmesine olanak sağlamasıdır. Bu yaklaşıma göre öğrenci, bilgiyi araştırır, bulur, yorumlar ve analiz eder, bilgiyi geliştirir, eski bilgilerle yeni bilgileri bütünleştirir ve yeniden yapılandırır.⁷⁶

Bu yaklaşımda öğrenilen her bilgi, sonraki öğrenmeler için bir ön koşuldur. Bu işlemde, bilginin düşünülmesi, analiz edilmesi, yeni bilgilerle eski bilgilerin birleştirilmesi vardır.

Yapılandırmacı yaklaşımda, öğrenci bilgiyi üç yerden edinir. Uzun süreli bellekteki bilgiler (öğrencinin önceden edindiği bilgiler), birincil bilgi kaynakları (öğrencinin doğrudan gözleyerek ve yaşayarak edindiği bilgiler), ikincil bilgi kaynakları (dolaylı bilgiler).

Yapılandırmacı yaklaşımın öğrenme ilkeleri şu şekilde sıralanabilir:

- Öğrenme pasif bir süreç değil, öğrencinin öğrenme sürecine katılımını gerektiren aktif gelişimsel bir süreçtir.
- Birey, öğrenme sürecinde bilgiyi kişisel ve sosyal olarak biçimlendirir. Yani öğrenme öznel, bireyin öğrendiği şeyleri içselleştirmesidir.

⁷³ Güneş, a.g.e., s.40.

⁷⁴ Güneş, a.g.e., s.40.

⁷⁵ Geniş bilgi için bkz. İlköğretim Fen ve Teknoloji Dersi 4. ve 5. Sınıflar Öğretim Programı, MEB, Ank. 2004, s.16.

⁷⁶ Güneş, a.g.e., s.40.

- Öğrenme, kavramların genişletilmesi değil, bu kavramların yeniden düzenlenmesidir, yeniden yapılandırılmasıdır.
- Öğrenme, durumsaldır ve çevresel şartlara göre şekillenir.
- Öğrenme, sosyaldır. Öğrenme öğrencilerin başkaları ile paylaşımları neticesinde gelişir.
- Öğrenme, öğrenci merkezlidir.
- Öğrenme, sürekli. Bir yerde başlayıp başka bir yerde sona ermez.
- Öğrenme, gelişimseldir. Öğrencilerin sosyal, fiziksel ve duygusal gelişiminden doğrudan etkilenir.
- Öğrenme, duygusaldır. Öğrencinin beklentileri, tutumları ve görüşleri öğrenmeyi etkiler.

Yapılandırmacı yaklaşımda öğretim süreci beş temel öğeden oluşur:⁷⁷

- **Ön Bilgilerin Harekete Geçirilmesi:** yeni bilgiler, önceki bilgiler sayesinde yapılandırıldığından, ön bilgilerin harekete geçirilmesi gerekmektedir. Bu yüzden eski bilgilerle ilgili sorular sorulabilir, beyin fırtınası yaptırılabilir.
- **Yeni Bilgilerin Anlaşılması:** Bu yaklaşımda yeni bilgi öğrencilere bir bütün olarak sunulur ve daha sonra analizi yapılır. Böylece öğrenci yeni bilgiyi anlamış, yorumlamış ve analiz etmiş olur.
- **Bilginin Yapılandırılması:** Bu iki şekilde olur. Edinilen bilgi daha önce öğrenilenlerle çelişmiyorsa bilgi kaydedilerek yapılandırılır. Çelişiyorsa, zihinde yeni düzenlemeler yapılır. Bunlar: Özümleme ve alışmadır. Özümleme ile yeni bilgiler zihinsel yapıya oturtulur. Alışma ise, önceden var olan zihinsel şemaları değiştirir ve yeni duruma uygun davranır.

⁷⁷ Güneş, a.g.e., s.43.

- Bilginin Uygulanması: Öğrencinin bilgiyi uygulayabileceği ortamlar yaratılmalı ve öğrenci uygulama ile bilgisini yapılandırmalıdır.
- Bilginin Değerlendirilmesi: Öğrencinin, bilginin eksik yada yanlış yönlerini, uygulamadaki durumunu, işlevselliğini yeniden gözden geçirmesidir.

Yapılandırıcı yaklaşımı uygulayan öğretmenlerin öğrenme ortamlarında dikkat etmeleri gereken bazı hususlar vardır. Bunlar şu şekilde sıralanabilir:⁷⁸

- Öğrencilerin meraklarını uyanık tutmak için sık sık öğretim stratejilerini değiştirmelidirler.
- Öğrencilere ödev verirken, sınıflama, analiz, tahmin ve yaratıcılık gibi bilişsel aktivitelere önem vermelidirler.
- Temel kaynakların yanı sıra öğrencilerle etkileşimi sağlayan diğer kaynakları da kullanmalıdırlar.
- Öğrencilerin birbirleriyle ve öğretmenleriyle iletişimine özen göstermelidirler.
- Öğrencileri araştırma yapmaya özendirmelidirler.
- Sorulan sorulara yanıt verebilmeleri için öğrencilere yeterli süreyi vermelidirler.

4. Zekâ Yaklaşımı (Çoklu Zekâ Yaklaşımı)

Çoklu Zeka Kuramına göre ders planına geçmeden önce kısaca çoklu zekanın ne demek olduğunu açıklamak gerekmektedir.⁷⁹

Nöropsikoloji ve gelişim uzmanı Gardner, geleneksel zeka anlayışını inceledikten sonra, yeteneklerin örüntüsünü anlamaya, bilişsel ya da duyuşsal kazaların etkilerini belirlemeye çalışmıştır. Aynı zamanda Harward Üniversitesinde “Project Zero” adlı projedenormal ve üstün

⁷⁸ Güneş, a.g.e., s.45.

⁷⁹ Geniş bilgi için bkz. Nilay Bümen, *Okulda Çoklu Zeka Kuramı*, Pegem A Yayıncılık, Ank. 2002, s.4-18., Kudret Eren Yavuz, *Eğitim- Öğretimde Çoklu Zeka Teorisi ve Uygulamaları*, Ceceli Yayınları, Ank.2003, s.13-16.

yetenekli çocuklarla ilgili araştırmalar yapmış, bilişsel yeteneklerin gelişimini incelemiştir. Bu çalışmalar sırasında psikometrik bakış açısıyla açıklanamayan farklı bir şeyler gözlediğini fark etmiş ve bunu şu şekilde ifade etmiştir: “ çocuklar ve beyin hasarlı yetişkinlerle yaptığım günlük çalışmalar beni insan doğası ile ilgili bedensel bir olguyla derinden etkiledi: İnsanlar çok geniş, çok sayıda kapasitelerle dolu. Bir bireyin bir alandaki üstünlüğü, bir başka alandaki gücüyle karşılaştırılabilecek ve tahmin edilecek kadar basit değil.”

Çoklu zeka kuramının başlangıcını bu görüş oluşturmuştur. 1983 yılında yayınlanan *Zihin Çerçevesleri* yedi ayrı ve evrensel kapasite önermiştir. Prof. Gardner, zekayı yeniden tanımlamıştır. Ona göre zeka, değişen dünyada yaşamak ve değişimlere uyum sağlamak amacıyla her insanda kendine özgü bulunan yetenekler ve beceriler bütünüdür, yaşadığınız toplumda faydalı şeyler yapabilme kapasitesidir. Her insan sahip olduğu zekalarla birlikte farklı bir öğrenme, problem çözme ve iletişim kurma yöntemine sahiptir. Zeka, yaşam boyu karşılaşılan farklı durumlarda problemleri çözme ve yeni ürünler ortaya çıkarma kapasitesidir. Prof. Gardner’e göre zeka alanları şunlardır:

a. Sözel-Dilsel Zekâ: (Okuma, yazma ve konuşma zekası) Kelimelerle düşünme ve ifade etme, dildeki kompleks anlamları değerlendirme, kelimelerdeki anlamları ve düzeni kavrayabilme, şiir okuma, mizah, hikaye anlatma, gramer bilgisi, mecazi anlatım, benzetme, soyut ve simgesel düşünme, kavram oluşturma ve yazma gibi karmaşık olayları içeren dili üretme ve etkili kullanma becerisidir.

Bu zekası yüksek olan kişiler her hikayeyi, masalı, fıkrayı anlatır. İyi bir hafızası vardır. Kelime oyunlarını sever. İyi bir kelime hazinesi vardır. Sözel olarak iyi iletişim kurar. Öğrenmede daha çok kitaplar, teypler,

yazma materyalleri, görüşme ve tartışmalar, konuşma ve dinleme materyallerine ihtiyaç duyar. Farklı kelimeleri, sesleri, ritimleri dinler ve tepkide bulunur. Diğer insanların seslerini, dil üslubunu, okumasını ve yazmasını taklit edebilir. Cümleleri dinler, yorumlar, farklı bir tarzda ifade eder ve söylediklerini hatırlar. Okuduklarını anlar, özetler ve kolaylıkla hatırlar. Farklı zamanlarda, farklı amaçlar için, farklı gruplara etkili bir biçimde hitap edebilir. Dinleyicileri, konuşmaları ile etkiler. Okuma, yazma, dinleme ve konuşma gibi dil sanatlarında farklı yapılar oluşturabilir. Farklı dilleri öğrenme becerisine sahiptir. Hikaye, şiir yazma gibi etkinliklerden zevk alır. Yeni dil formları oluşturur. Etkili dinleme becerilerine sahiptir.

b. Mantıksal-Matematiksel Zekâ: (sayı, anlama ve mantık zekası) Sayılarla düşünme, hesaplama, sonuç çıkarma, mantıksal ilişkiler kurma, hipotezler üretme, problem çözme, eleştirel düşünme, sayılar, geometrik şekiller gibi soyut sembollerle tanışma, bilginin parçaları arasındaki ilişkiler kurma becerisidir. Nesnelerin nasıl çalıştığına dair sorular sorar. Hızlı bir şekilde zihinsel matematik yapar. Matematik aktivitelerini, strateji oyunlarını, mantık bulmacalarını sever. Yüksek düşünme tekniklerini kullanır. Zeka oyunlarında başarılıdır. Deney yapma, sınaama, sorgulama ve araştırmalardan zevk alır. Öğrenmede daha çok keşifler, düşünme, tümevarım ve problem çözmeden yararlanır. Neden-sonuç ilişkilerini çok iyi kurar. Somut cisimleri soyut sembolik ifadelere dönüştürebilir. Mantıksal problem çözümlerinde başarılıdır. Hipotezler kurar ve sınar. Miktar tahminlerinde bulunur. Grafikler ya da şekiller halinde verilen (görsel) bilgileri yorumlar. Bilgisayar programları hazırlar. Grafik, şema, şekillerle çalışmaktan hoşlanır.

c. Görsel ve Mekansal Zekâ: (Resim, renk ve şekil zekası) Resimler, imgeler, şekiller ve çizgilerle düşünme, üç boyutlu nesneleri algılama ve muhakeme etme becerisidir.

Resimler ve şekillerle düşünür. Hayalinde gördüğü resimleri anlatabilir. Harita, tablo ve diyagramları anlayabilir. Çok hayal kurar. Sanat ve Proje aktivitelerini, görsel sunuşları sever. Okurken kelimelerden çok resimlerden anlar. Tasarım, çizim ve görsellikten zevk alır. Öğrenmede daha çok sanat, video, filmler, bulmacalar ve haritalardan yararlanır. Kolaylıkla yön bulma becerisine sahiptir. Dinlediklerinden zihinsel objeler hayaller, resimler üretir. Öğrendiği bilgileri hatırlamada bu zihinsel resimleri kullanır. Üç boyutlu ürünler hazırlamaktan hoşlanır. Bir objenin farklı açılardan perspektifini anlayabilir, onu zihninde canlandırabilir. Öğrendiği bilgileri somut ve görsel sunuşlara dönüştürür.

d. Bedensel-Kinestetik Zekâ: (Beden, hareket ve denge zekası)Hareketlerle, jest ve mimiklerle kendini ifade etme, beyin ve vücut koordinasyonunu etkili bir biçimde kullanabilme becerisidir. Bir veya birden çok sporla uğraşır. Uzun süre hareketsiz oturamaz. Nesneleri parçalayıp bütünlemeyi sever. Yeni tanımadığı nesnelere dokunur . Hareket ederek öğrenir. Dinleme, konuşma, dans, koşma, dokunma ve hareket etmeyi sever. Öğrenmede role-play, drama, tiyatro ve hareket etmeye ihtiyaç duyar. Sağlıklı yaşam konusunda vücutlarına özen gösterirler. Fiziksel işlerde, görevlerde denge, zarafet, maharet ve dakiklik gösterirler. Çevresini, nesneleri, eşyaları dokunarak ve hareket ederek inceler. Öğrendiklerine dokunmayı, ellemeyi ya da onları kullanmayı tercih ederler. Fiziksel maharet isteyen alanlarda (dans, spor...) yenilikler keşfeder ve farklılıklar ortaya çıkarırlar. Rol yapma, atletizm, dans, dikiş-nakış gibi alanlarda yetenekleri vardır. Aktif katılımı daha iyi öğrenirler. Söylenenden daha çok yapıları hatırlarlar. Gezi-inceleme-model/maket

yapma gibi fiziksel aktivitelere katılımdan zevk alırlar. Organizasyon yapma özellikleri gelişmiştir. Bulundukları çevreye ve onu kapsayan sistemlere karşı duyarlıdırlar ve sorumlu davranırlar.

e. Müziksel - Ritmik Zekâ: (Ses, melodi ve ritim zekası) Sesler, notalar, ritimlerle düşünme, farklı sesleri tanıma ve yeni sesler, ritimler üretme becerisidir.

Ritmik ve tonal kavramları tanıma ve kullanma, çevreden gelen seslere ve müzik aletlerine karşı duyarlılık kapasitelerini içerir. Notasını görmediği müziği tanır. Melodileri tanır. Enstrüman çalar, koroda söyler. Çalışırken tempo, ritim tutar. Seslere karşı duyarlıdır. Şarkıları kolaylıkla öğrenir. Şarkı söyleme, mırıldanma ve dinlemeyi sever. Öğrenmede müzik, teyp-recorder, kasetler ve ritimlere ihtiyaç duyar. İnsan sesi çevreden gelen sesler gibi çok farklı seslere karşı duyarlıdır, dinler ve tepkide bulunur. Müziği yaşamında kullanmak için fırsatlar oluşturur. Seslerle nota ve ritimlere karşı özel bir ilgiye sahiptir. Müziği hareketlerle birleştirerek farklı figürler ortaya çıkarabilir. Orijinal müzik kompozisyonları oluşturabilir.

f. Kişilerarası - Sosyal Zekâ: (İnsan, ilişki ve uyum zekası) Grup içerisinde işbirlikçi çalışma, sözel ve sözsüz iletişim kurma, insanların duygu, düşünce ve davranışlarını anlama, paylaşma, ifade edebilme, yorumlama ve insanları ikna edebilme becerisidir.

Arkadaşları ile birlikte olmaktan hoşlanır. Doğal lider olarak davranır. İkna becerisine sahiptir. Kulüp dernek ve komitelerde zevkle çalışır. Çok arkadaşı vardır. Dinlemeyi ve konuşmayı sever. Yönetme ve organize etmeden zevk alır. Öğrenmede arkadaşlar, grup oyunları ve sunuş yapmaya ihtiyaç duyar. Yaşlılar ile ya da farklı yaş grupları ile olmaktan zevk alırlar. Diğer insanların duygularına karşı duyarlıdırlar. Diğer insanları

konuşmaları ile etkilerler. Grup ve takım çalışmalarından, çok özel ve mükemmel ürünler ortaya çıkararak; gruplar halinde çalışmaktan zevk alırlar. Farklı kültürler, farklı yaşam tarzları konusunda çok meraklıdırlar. Çok küçük yaşlarda bile toplumsal ve politik sorunlarla ilgilenebilirler. Güçlü bir espri yeteneğine sahiptirler. Davranışlarının sonuçlarını değerlendirebilirler. İnsanların her tür davranışına karşı kabuldürler. Sözel ve bedensel dili etkili bir biçimde kullanırlar. Farklı ortamlara, farklı insan topluluklarına girdiklerinde kolaylıkla uyum sağlayabilirler. İnsanları organize etme yetenekleri vardır. Liderlik vasıflarını taşırlar.

g. Kişisel-İşsel Zekâ: (Ben, karakter ve kişilik zekası) İnsanın kendi duygularını, duygusal tepki derecesini, düşünme sürecini tanıma, kendini değerlendirebilme ve kendisiyle ilgili hedefler oluşturabilme becerisidir.

Özgürlüğüne düşkündür. Bireysel çalışmalardan zevk alır. Kendisi hakkında düşünmeyi sever. Kendi ilgi ve becerilerinin farkındadır. Başarı ve başarısızlıklardan zevk alır. Kendini sever ve kendisiyle gurur duyar. Yalnız kalmaktan hoşlanır. Kendi iç dünyasını düşünür. Hedefler oluşturma ve hayallerden zevk alır. Öğrenirken kişisel çalışmalar, kendini değerlendirme ve kişisel farkındalığa ihtiyaç duyar. Yaşadıkları her olay veya deneyim üzerinde çok fazla düşünürler. Kendi içlerinde bir değer ve anlayış sistemi oluştururlar. Her şeyde kendilerinden bir şey ararlar. Yaşam felsefelerini oluşturmaya yönelik bir arayış içindedirler. Yaşamlarında motivasyon kaynakları, hedefleridir.

h. Doğacı - Varoluşçu Zekâ: (Doğa, çevre ve canlı zekası) Doğadaki tüm canlıları tanıma, araştırma ve canlıların yaratılışları üzerine düşünme becerisidir.

Araştırmalar yapmayı sever. Doğadaki canlıları incelemekten hoşlanır. İnsanın varoluşunun nedenlerini ve kendi varoluşunu düşünür. Doğadaki

hemen her canlının yaşamına ilgi duyarlar. Farklı canlı türlerinin isimlerine karşı dikkatlidirler, çiçek türleri hayvan türleri onlar için çok çekicidir. Seyahat etmeyi, belgeseller izlemeyi severken, doğa ve gezi dergilerini incelemekten hoşlanırlar. Kendilerine özgü doğal etkinlikler düzenlerler doğayla her şeyi paylaşırlar. Doğadaki bitki türlerine karşı duyarlıdırlar. Doğanın insanlar üzerindeki ya da insanın doğa üzerindeki etkisi ile ilgilenirler.

Çoklu zeka kuramına göre ders planı hazırlanırken tüm bu zeka türleri dikkate alınarak bir planlama yapılmaktadır. Öğrencilerin farklı kapasitelerine hitap etmek ve tüm öğrencileri derse katmak hedeflenmektedir. Bu başarıldığı takdirde öğrenme ortamı zenginleşecek ve öğrenci başarısı arttırılacaktır.

Aşağıda çoklu zeka kuramına göre hazırlanmış bir ders planı örneği verilmiştir.

Çoklu Zeka Kuramına Göre Ders Planı (Örnek)

Dersin Adı	
Hedefler	
Öğrenci Ürünleri	
Kaynak ve Materyaller	

Öğrenme Etkinlikleri

Sözel/ Dilbilimsel Zeka	Mantıksal/ Matematiksel Zeka
Görsel/ Uzamsal Zeka	Bedensel/ Duyu Devinimsel Zeka

Müzikal/ Ritmik Zeka	Sosyal/ Bireylerarası Zeka
Özedönük Zeka	Doğa Zekası

Dersin Basamakları

Değerlendirme

PLAN ÖRNEKLERİ

a)YILLIK PLAN

.....OKULU			DİN KÜLTÜRÜ VE AHLÂK BİLGİSİ DERSİ			5. SINIF		
NİTELENDİRİLMİŞ YILLIK DERS PLÂNI								
ÖRE			ÜNİTE: NAMAZ BİR İBADETTİR					
			HEDEF VE DAVRANIŞLAR	KONULAR	ÖĞRENME-ÖĞRETME YÖNTEM VE TEKNİKLERİ	KULLANILAN EĞİTİM TEKNOLOJİLER İ, ARAÇ VE GEREÇLERİ	DEĞERLEN DİRME (Hedef ve Davranışlara Ulaşma Düzeyi)	
1. HAFTA				Tanışma ve eski bilgilerin hatırlanması				
2. HAFTA			2	Yaşadığımız dünyada bir düzen olduğunun farkına varır. Evrendeki her şeyin bir yaratıcısı olduğunu kavrar. Evrendeki her şeyin yaratıcısının Allah olduğunun bilincine varır.	Ünite I. Allah'a İnanıyorum Evrende bir düzen vardır. Beni, ailemi ve her şeyi Yaratın Allah'tır.	Buluş yoluyla öğretim stratejisi, soru- cevap yöntemi, beyin fırtınası tekniği	Evrendeki düzeni gösteren asetat saydamları, ders kitabı, öğretim kılavuzları, tepegöz, yazı tahtası	Evrende yaşanan olayla bir tesadüf müdür?
3. HAFTA			2	Allah'ın doğmamış ve doğrulmamış olduğunu bilir. Allah'ın eşsiz ve benzersiz olduğunu kavrar. Allah'ın her şeyi duyduğunu kavrar. Allah'ın her şeyi gördüğünü kavrar. Allah'ın her şeyden haberi olduğunu kavrar.	Allah'ın eşi ve benzeri yoktur. Allah her şeyi İştir, Bilir ve Görür.	Soru- cevap yöntemi, düz anlatım, beyin fırtınası.	Ders kitabı, öğretim kılavuzları, yazı tahtası	Allah'ın eşi ve benzerinin olmamasını ihlas suresiyle bağdaştırırız.
4. HAFTA			2	Allah'ın her şeye gücü yettiğinin bilincinde olur. Allah'ın her an bizimle birlikte olduğunun bilincinde olur. Kelime-i şehadet ve kelime-i tevhid-i anlamlarıyla birlikte ezberden okur.	Allah'ın her şeye Gücü yeter. Allah Bizimle Beraberdır. Kelime-i tevhid ve kelime-i şehadet'i Öğreniyorum.	Düz anlatım, soru- cevap, tartışma yöntemi	Kelime-i tevhid ve kelime-i şehadetin yazılı olduğu asetat saydamları, ders kitabı, öğretim kılavuzları	Allah'ın bizimle beraber olması ne demektir? Kelime-i şehadet ve kelime-i tevhid ne demektir?
5. HAFTA			2	Yüce Tanrının duaları işittiğine ve kabul ettiğine inanır. Duanın kendi kelimeliyle kendi iç dünyasını yüce tanrıya açmanın bir yolu olduğunu fark eder.	Ünite II. Dua Ediyorum Duam Dileğimdir Yüce Tanrı Beni İştir ve Dualarımı Kabul Eder.	Soru-cevap, düz anlatım, tartışma yöntemi	Ders kitabı, öğretim kılavuzları, yazı tahtası	Yüce Tanrının sizi işittiğini nasıl anlıyorsunuz ?

2. HAFTA	2	Dua etmenin yüce tanrıya, insanlara ve bütün varlıklara karşı sevgi ve yakınlık kazandırdığını kavrar.	Dua Etmem Sevgi ve Yakınlık Üretir.	Örnek olay yöntemi, soru-cevap yöntemi, düz anlatım	Asetat saydamları, ders kitabı, öğretim kılavuzları, tepegöz	Dua ederken neler hissediyorsunuz?
3. HAFTA	2	Dua etmenin her zaman ve her yerde mümkün olduğunu fark eder. Duanın sevinçli anlarda bir teşekkür, üzüntülü anlarda bir teselli olduğunu kavrar.	Her zaman Dua Edebilirim. Sevinçli Anlarımda Dua. Üzüntülü Anlarımda Dua.	Örnek olay yöntemi, soru-cevap yöntemi, tartışma yöntemi	Asetat saydamları, ders kitabı, öğretim kılavuzları, tepegöz	Her zaman dua edebileceğinizi düşünüyor musunuz?
4. HAFTA	2	Kendi dualarını ve programdaki duaları ezberden okur.	Günlük Dualarım Kur'an'dan ve Peygamberimizden Dua Örnekleri	Soru-cevap yöntemi, tartışma yöntemi	Ders kitabı, öğretim kılavuzları, tepegöz, örnek duaların yazılı olduğu asetatlar ve kartlar	Bildiğiniz dualardan birini yazınız.
5. HAFTA	2	Tahiyyat duasını ezberden okur ve anlamını söyler.	Tahiyyat Duasını Ezberleyelim ve Anlamını Öğrenelim.	Soru-cevap yöntemi ve düz anlatım	Tahiyyat Duasının yazılı olduğu asetat	

Ünite Planı Bölüm I

...../...../200...

Ünitenin adı ve numarası:	Vatanımızı ve Milletimizi Seviyoruz
Sınıf :	6
Süre :	Dört hafta

Bölüm II

Amaçlar	Vatan ve millet kavramlarını tanımlar. Sevgi ile barış arasındaki ilişkiyi açıklar. Türk'üm derken, Türkiye'mizin insanların bütünliğünün vurgulandığını farkında olur. Milletimizin kendine has özelliklerini fark eder. Türk olmaktan ve ona layık olmak için çalışmaktan zevk alır. Başka ulusların insanlarına saygı duyarak onlarla dost geçinmenin yararlarına inanır. Bayrağın bir milletin bağımsızlığının sembolü olduğunu bilincine varır. İstiklâl Marşımıza saygı duyar ve onun manevi değerlerimizden biri olduğuna inanır. Gazilerimize saygı göstermenin ve şehitlerimizi rahmetle anmanın vatan ve milletimizi sevmenin bir göstergesi olduğunu belirtir. Askerlik yapmanın önemini kavrar. "Yurtta barış, dünyada barış" ilkesinin bütün insanlığın iyiliğine yönelik bir ilke olduğuna inanır.
Ünitenin Bölümleri	Vatan ve Millet Kavramlarını Öğreniyoruz.

	Biz Vatanımızı ve Milletimizi Çok Severiz Bu Vatanı Hepimiz Bir Milletiz Manevi Değerlerimizi Koruyup Saygı Gösteririz. 4.1. Bayrağımıza ve İstiklal Marşımıza Saygı Duyarız. 4.2. Gazilerimize Saygı gösterir, Şehitlerimizi Rahmetle Anarız. 4.3. Askerlik Yapmak Vatan Borcumuzdur. “Yurtta Barış, Dünyada Barış” temel ilkemizdir.
Uygulanacak Yöntem Teknikler	Sunuş, buluş ve tartışma stratejisi, düz anlatım, soru-cevap, tartışma, örnek olay, drama yöntemi.
Kullanılacak Araç ve Gereçler	Power point sunuları, asetat saydamları, yazı tahtası, kalem
Kaynak Araçlar	Ders kitabı, ilköğretim klavuzları.
Gezi Gözlem Deney	Vatan savunmasında öne çıkmış yerlerden Çanakkale gezisi düzenleme
Ödev	Vatanımızın savunması ile ilgili bir örnek olay bulma

Bölüm III

Değerlendirme

Çanakkale’de gezilen yerler ile ilgili izlenimlerin yazılması ve sınıfa okunması

Bölüm IV

Planın İşlenişine İlişkin Görüşler

.....
.....

Öğretmenin Adı, Soyadı
İmzası

Onay
İmza, mühür

GÜNLÜK DERS PLANLARI ÖRNEK DERS İŞLENİŞLERİ

Konu : Muhammed Hz. Doğayı ve Hayvanları Severdi
İşleniş : Günlük Ders Planı

A)Biçimsel Bölüm

Dersin Adı : Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
Ünite : Hz. Muhammed'i Tanıyalım
Konu : Hz. Muhammed Doğayı ve Hayvanları Severdi
Sınıf : 4.sınıf
Süre : 80 dakika

Strateji,Yöntem,

Teknikler :Sunuş yoluyla öğretme stratejisi,düz anlatım yöntemi, soru cevap tekniği, siz olsaydınız ne yapardınız tekniği.

Araç ve Gereçler:Konu ile ilgili hadisleri ve resimlerin bulunduğu asetatlar, tepegöz, tahta kalem.

Hedef ve Davranışlar:

Hedef 1:Hz. Muhammed'in doğayı ve hayvanları sevdiği konusuyla ilgili temel kavramların anlam bilgisi.

Davranışlar:Doğa, şefkat, merhamet, eziyet, işkence kavramlarının ne anlama geldiğini söyleme - yazma.

Doğa, şefkat, merhamet, eziyet, işkence kavramlarının ne anlama geldiğini kendi cümleleriyle söyleme-yazma

Hedef 2: Hz. Muhammed'in doğayı ve hayvanları sevdiği konusuyla ilgili belli başlı ilkeler bilgisi.

Davranışlar:

Hz. Muhammed'in hayvanlara karşı şefkatli ve merhametli davrandığını söyleme-yazma.

Hz. Muhammed'in hayvanlara eziyet ve işkence edilmesini engellediğini söyleme-yazma.

Hz.Muhammed'in doğayı koruduğunu söyleme-yazma.

Hz.Muhammed'in doğaya zarar verilmesini engellediğini söyleme-yazma.

B)Dersin İşleniş Örüntüsü

1.Giriş Bölümü

Dikkat Çekme ve Güdüleme : Öğretmenin aşağıdaki olayı öğrencilere anlatması. "Küçük Ali, bir kuş avlamanın sevdasına kapılmış ve kendi yaptığı sapanla avını kovalamaya başlamıştı. Bunun için ağaçların arkasında saklanıyor ve özellikle renkli kanatlı kuşları avlamayı hayal ediyordu. Esasında niyeti hayvanı öldürmek değil, sadece ağaçtan düşürmek ve yakalamaktan ibaretti. Günler öncesinden kafesini hazırlamıştı bile. Bayrama kadar mutlaka bir kuş yakalamalı ve arkadaşlarına göstermeliydi."

Öğretmenin şu soruları öğrencilere sorması.

1.Küçük Ali'nin yaptı sizce doğru bir davranış mıdır? Neden?

2.Siz Ali'nin yerinde olsaydınız nasıl davranırdınız? İnsanların hayvanlara kötü davranmasını engellemek için ne gibi kurallar koyardınız?

Öğretmenin biraz beklemesi. Varsa istekli öğrencilerden gerekçeli yanıt alması. Yoksa arkadan, ortadan ikiye, önden bir kişiye söz hakkı vermesi ve gerekçeli yanıt alması. Hiçbir yanıtı doğru yada yanlış dememesi. "Bu soruları ve verdiğiniz yanıtları unutmayın. Dersin sonunda tekrar soracağım. Bu derste öğrendiklerinizle bu soruları yanıtlayabileceksiniz."demesi.

Güdüleme: "Çocuklar,eğer dersimizi iyi dinlerseniz peygamberimizin doğa ve hayvan sevgisini, onlara karşı nasıl davrandığını öğrenir ve kendinize örnek olarak alabilirsiniz." demesi

B) Güzden Geçirme : Öğretmenin "Bu derste peygamberimizin doğa ve hayvan sevgisi konusu ile ilgili kavram ve ilkeleri öğreneceksiniz."demesi.

2.Geliştirme Bölümü:

Konuya Geçiş: Öğretmenin “Bu derste geçen bazı kavramlar var. Bu kavramların ne anlama geldiğini önce ben anlatacağım. Her biriye ilgili örnekler vereceğim. Anlatamadığım yer olursa, sözümü kesin. Tekrar anlatır ve örnek veririm.” demesi. Öğrencileri arkaya yaslatması ve aşağıdaki etkinlikleri sırasıyla yapması.

Etkinlikler:

1. Öğretmenin ilk kavramın tanımını tahtaya yazması ve önce kendisinin okuması.
2. Öğretmenin tanımı en az beş öğrenciye okutturması.
3. Öğretmenin kavrama en az iki örnek vermesi.
4. Öğretmenin tahtayı silip tanımını beş öğrenciye sorması.
5. Diğer kavramlar için de aynı işlemlerin sırasıyla yapılması.
6. Öğretmenin, “Anlatamadığım bir yer var mı?” diye öğrenciler sorması. Varsa tekrar açıklayıp yeni bir örnek vermesi.

Ara Özet: Öğretmenin, “Çocuklar, bu kavramların anlamlarını unutmayın. Unutursanız bu konuyu iyi anlayamazsınız.” demesi.

Ara Geçiş: Öğretmenin “Çocuklar, şimdi peygamberimizin hayvan sevgisiyle ilgili ilkeleri öğreneceğiz.” demesi.

Etkinlikler:

1. Öğretmenin aşağıdaki soruları öğrencilere sorması ve sorular üzerinde sınıfça tartışılması.
Çocuklar, hayvanlara karşı nasıl davranmalıyız?
Çevremizdeki insanların hayvanlara karşı davranışı nasıl?
2. Öğretmenin, “Çocuklar, peygamberimizin zamanında da hayvanlara eziyet ediliyordu ve o, bu eziyet ve işkencelere göz yummuyordu. Şimdi peygamberimizin hayvan sevgisiyle ilgili ilkeleri öğrenelim. Arkanıza yaslanın ve beni dikkatlice dinleyin.”
3. Öğretmenin “Çocuklar, peygamberimiz çevresindekilerin hayvanlara eziyet etmelerine karşı çıkıyordu. Onların aç kalmasına üzerlerine fazla yük yüklenmesine, avlanmalarına, acı çekmelerine üzüldü ve gücü yettiğince bunları engellemeye çalışıyordu. Onları Allah'ın yarattığı bir varlık olarak görüyor ve onlara değer veriyordu.” açıklamalarını yapması.
4. Öğretmenin hayvan sevgisiyle ilgili hazırlamış olduğu asetatları öğrencilere göstermesi.
5. Öğretmenin anlattıklarından yola çıkarak öğrencilerle beraber belirlediği iki ilkeyi tahtaya yazması.
Hz. Muhammed hayvanlara şefkatli ve merhametli davranıyordu.
Hz. Muhammed hayvanlara eziyet ve işkence edilmesini engelliyordu.
Çocuklar, peygamberimiz bir yerden dönerken arkadaşlarından bazıları bir kuş yuvası görmüş ve yuvadaki yavruları alıp sevmeye başlamışlardı. Tam o sırada anne kuş geldi ve yavrularını onların elinde görünce, çırpınmaya başladı. Peygamberimiz bunu görünce, hemen yavruların yuvaya konulmasını istedi. Peygamberimizin bu davranışı hayvanları çok sevdiğini gösterir.
“ Şimdi sizlere peygamberimizin arkadaşlarına anlattığı bir olayı anlatacağım.”

OLAY: Adamın biri bir gün seyahate çıkmış. Bir ara çok susamış. Bir kuyu bulunca içine girip su içmiş. Kuyudan çıktığında susuzluktan tuzlu toprağı yalayan bir köpekle karşılaşmış. Hayvanın da kendisi gibi susamış olduğunu düşünerek tekrar kuyuya girmiş, su kabını doldurmuş ve köpeğe içirmiş. Allah da onun bu davranışından razı olarak onu cennete göndermiş.
Öğretmenin “Çocuklar bu olayda peygamberimiz, hayvanları sevdiğimiz taktirde Allah'ın da bizi seveceğini anlatmış oluyor.” demesi.

Ara Özet: Öğretmenin “çocuklar, peygamberimizin hayvan sevgisiyle ilgili iki ilke öğrendik. Bu ilkeleri unutmayın ve uygulayın.” demesi.

Ara Geçiş: Öğretmenin “Şimdi de peygamberimizin doğa sevgisini anlatan, duvara yansıtacağım hadisleri okuyarak öğrenelim.” demesi.

Etkinlikler:

1. Öğretmenin ilk hadisi tepegözle yansıtmayı ve bu hadis üzerinde konuşulması.

Hadis: "Elinizde bir ağaç fidanı varsa, kıyamet kopmaya başlasa bile, eğer onu dizecek kadar vaktiniz varsa, mutlaka dikin."

Öğretmenin "Peygamberimiz bu hadisinde ağaç dikmenin önemini vurgulamıştır." demesi ve öğrencileri bu konuda konuşurması.

2. Öğretmenin ikinci hadisi tepegözle yansıtmayı ve üzerinde konuşması.

Hadis: "Her kim boş, kuru ve çorak bir yeri ihya edecek olursa, bu amelinden dolayı Allah tarafından mükafatlandırılır. İnsan ve hayvan ondan faydalandıkça orayı ihya edene sadaka yazılır."

Öğretmenin "Peygamberimiz bu hadisinde, doğayı koruduğumuz ve sevdiğimiz takdirde Allah'ın bizi mükafatlandıracağını anlatmıştır." demesi, öğrencilerin görüşlerini alması ve bu hadise günümüzden örnekler vermesi.

3. Öğretmenin anlattıklarından yola çıkarak öğrencilerle beraber belirlediği iki ilkeyi tahtaya yazması.

Hiz. Muhammed doğayı koruyordu.

Hiz. Muhammed doğaya zarar verenleri engelliyordu

3. Son Özet ve Uygulama:

Çocuklar bu dersimizde "Hiz. Muhammed doğayı ve hayvanları severdi" konusunda geçen "doğa, şefkat, merhamet, eziyet, işkence" kavramlarının anlamlarını öğrendik. Peygamberimizin doğa ve hayvan sevgisi ile ilgili ilkeler üzerinde durduk ve bu konuyla ilgili hadislere yer verdik.

Tekrar Güdüleme: Çocuklar, bu derste peygamberimizin doğa ve hayvan sevgisi ile ilgili ilkeleri kendimize örnek olarak almalıyız. Böylece dinimizin bir gereğini yerine getirmiş oluruz.

4. Değerlendirme:

Aşağıdaki doğru ifadenin önüne (D), yanlış ifadenin önüne (Y) yazınız.

- (....) Peygamberimiz, doğayı ve hayvanları severdi.
- (....) Dinimiz, hayvan sevgisine önem vermektedir.
- (....) Dinimizce hayvanları öldürmek ve onlara eziyet etmek yasaktır.
- (....) Doğanın korunmasının ilk şartı temizliktir.
- (....) Dinimiz beden ve çevre temizliğine önem vermemektedir.

Aşağıda verilen cümlelerin noktalı yerlerine (çevre, dikimine, kirlitenleri, yeşili, kesenler, gençken, temizliğine, hayvanları, eziyet) kelimelerini uygun şekilde yazınız.

Peygamberimiz,temizliğinin önemini vurgulamıştır.

Peygamberimiz, ağaçönem vermiştir.

Peygamberimiz, çocuk vedoğayı ve hayvanları severdi.

Peygamberimiz, bulunduğu yerindikkat ederdi.

Peygamberimiz, çevreyiuyarırdı.

Peygamberimiz,korurdu.

Peygamberimiz, ağaçlara zarar verenleri veuyarırdı.

Peygamberimiz,severdi.

Peygamberimiz, hayvanlaraetmez, edenleri uyarırdı.

Aşağıda verilen doğru ifadeleri işaretleyiniz.

- (....) Doğa ve hayvan sevgisi konusunda peygamberimizi örnek almalıyız.
- (....) Doğanın korunmasında üzerimize düşen görevleri yapmalıyız.
- (....) Yeşil alanları ve ağaçları korumalıyız.
- (....) Hayvanları sevmeli ve korumamalıyız.
- (....) Hayvanlara eziyet edenleri uyarmamalıyız.

4. "Doğa ve hayvan sevgisi konusunda da peygamberimizi örnek almalıyız." İfadesini kısaca açıklayınız.

.....
.....
.....
.....

Aşağıda verilen kelimeleri bulup işaretleyiniz.

DOĞA, HAYVAN, KORUMA, EZİYET, ÇEVRE, AĞAÇ

H	A	E	Z	İ	Y	E	T
E	K	Ü	Ç	E	V	R	E
B	K	O	R	U	M	A	M
E	Z	A	Ğ	A	Ç	E	Ö
D	O	H	A	Y	V	A	N
K	O	R	U	D	O	Ğ	A

Kapanış: öğretmenin öğrencilere anlamadığı yerler olup olmadığını sorması ve iyi günler dileyerek dersi bitirmesi.

GÜNLÜK DERS PLANI

A. Biçimsel Bölüm

Dersin Adı: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi

Sınıf: 5

Ünite: Allah'a İnanıyorum.

Konu: Allah Bizimle Beraberdır.

Süre: 40 dakika.

Strateji, Yöntem ve Teknikler: Anlatım, soru cevap, örnek olay, beyin fırtınası, düşündürme.

Hedef ve Davranışlar

Hedef 1. Konuyla ilgili temel kavramların anlam bilgisi.

Davranışlar

1. Beraberlik, iyilik, kötülük kavramlarının ne anlama geldiğini söyleme ve yazma.

2. Beraberlik, iyilik, kötülük kavramlarını kendi ifadeleriyle söyleme-yazma.

Hedef 2. Konuyla ilgili temel ilkeler bilgisi.

Davranışlar

1. Allah'ın her zaman gördüğünü, duyduğunu ve bizimle beraber olduğunu söyleme ve yazma.

2. Günlük yaşantımızda karşılaştığımız zorluklarda Allah'ın bizimle beraber olduğunu bilerek

ondan yardım istememiz gerektiğini söyleme-yazma

3. Allah'ın bizimle beraber olduğu konusunda örnekler verebilme.

B. Dersin İşleniş Örüntüsü

1. Giriş Bölümü

a) **Dikkati çekme ve güdüleme:** Öğretmen, "çocuklar şimdi size bir hikaye anlatacağım. Beni dikkatlice dinlemenizi istiyorum. Sonunda size hikaye ile ilgili sorular soracağım." Der.

“ Zamanın birinde bir hoca, talebelerinden birini, çalışkanlığından, zeka ve anlayışından dolayı diğerlerinden daha çok seviyor ve ondan her fırsatta övgüyle bahsediyormuş. Fakat diğer öğrenciler hocanın bu sevgi ve övgüsünü biliyor ve kıskanıyorlarmış.

Bir gün öğrencilerden biri şöyle demiş: “Hocamız, neden yalnız bu arkadaşla ilgi ve yakınlık gösteriyor. Aramızdaki tek zeki ve çalışkan o mu?”

Hoca da öğrencilerin bu düşüncelerinin farkındaymış. Bir gün hoca derse gelirken yanında öğrencilerinin sayısı kadar kuş getirmiş. Her öğrenciye bunlardan bir tane vererek “Haydi yavrularım bu kuşları hiç kimsenin görmediği yerde kesin getirin. Ama dikkat edin hiç kimse görmesin ha!” demiş.

Bunun üzerine talebeler sağa sola dağılmışlar. Bir müddet sonra da kuşları keserek hocalarının yanına dönmüşler. Öğrencilerden bazıları “Ben kuşu falan yerde kestim hiç kimse görmedi” gibi sözler söylüyormuş. Hoca da böyle övünenlere aferin demiş.

Biraz sonra bütün öğrenciler kuşları keserek dönmüşler. Bütün arkadaşları döndükten sonra hocanın sevdiği öğrenci gelmiş, ama kuşu kesememiş. Bunu gören hocası diğer öğrencilerin yanında ona demiş ki: “Oğlum, kuşu niçin kesmedin? Bak arkadaşlarının hepsi kesmiş. Yoksa kimsenin göremeyeceği bir yer bulamadın mı?” Bunun üzerine hocanın çok sevdiği öğrenci şöyle cevap vermiş: “Evet hocam, hiç kimsenin göremediği bir yer bulamadığım için kuşu kesemedim.”

Öğretmen, “Çocuklar sizce hikayedeki hocanın sevdiği çocuk niçin hiç kimsenin görmediği bir yer bulamadı. Diğer çocuklar gibi o da bulabilirdi.” Diye sorar.

(Çocuklardan çeşitli cevaplar gelir ve verdikleri cevapları unutmamaları istenir.)

Güdüleme: Allah sevinçli anlarımızda da üzüntülü anlarımızda da bizimle beraberdir. Bunu bilmek bize güç ve güven verir. Korkularımızı yenmemize yardım eder ve ümitsizliğe düşmemize engel olur.

b) **Gözden Geçirme:** Bu derste Allah’ın her zaman bizimle beraber olduğunu öğreneceksiniz.

2. Gelişme Bölümü

Derse Geçiş: Öğretmen, “Çocuklar, bu konuya ait bazı temel kavramlar var. Şimdi bunların ne demek olduğunu öğrenelim.” Der.

Etkinlikler

Berberlik, iyilik ve kötülük kavramlarının tanımlarını tahtaya yazarım. Önce kendi okur, sonra öğrencilerden tekrar etmelerini ister. Öğrencilerden aldığı cevaplardan sonra soruların doğru cevaplarını söyler.

Ara Geçiş: “Çocuklar şimdi Allah’ın bizimle beraber olmasıyla ilgili ilkeleri öğreneceğiz. Arkanıza yaslanıp dinlemenizi istiyorum.” Der.

Etkinlikler

1. Hz. Ömer, halife olduktan sonra sık sık kıyafet değiştirerek halkın arasına girer, halkın durumunu incelerdi. Yine bir gece Medine sokaklarında dolaşmış, sabaha karşı yorgunluktan bir evin önüne oturmuştu.

Önünde oturduğu evdeki konuşma sesleri, dışarıdan duyuluyordu. İçeride bir kadın “Kızım, hadi kalk da sabah sütçü gelmeden sütlere biraz su karıştır” diyerek kızını uyandırıyordu. Genç kız annesine “Anne, bunu nasıl dersin. Halife Hz. Ömer’in sütlere su karıştırılmasını yasakladığını duymadın mı?” diye karşılık veriyordu.

Annesi “Aman kızım! Halife Ömer şimdi rahat döşeginde uyuyordur. Bizim sütlere su kattığımızı nereden bilecek?” dedi. Genç kız kararlı bir sesle “Fakat anneciğim, halife Hz. Ömer uyusa bile Allah da

mi uyuyor? Allah, bizi görmez mi? Yaptığımızı bilmez mi?" deyince, annesi kızına diyecek bir şey bulamadı. Hatasını anladı ve söylediğine pişman oldu. Tövbe etti.

(Hikayeyi anlattuktan sonra öğrencilerin hikayeyle ilgili fikirlerini alır. Konuyla ilgili tahtaya şu ayeti yazıp onlardan da defterlerine yazmalarını ister. "Şüphesiz Allah göklerin ve yerin gizliliklerini bilir. Allah yaptıklarımızı görendir.")⁸⁰

2. "Allah'ın sizi her an görüyor ve duyuyor olması nasıl bir duygu? Kendinizi nasıl hissediyorsunuz?" diye bir soru sorar. (Öğrenciler şu tarz cevaplar alınır: "Davranışlarımı ayarlıyorum", "Annem evde yokken onun eşyalarını karıştırmak istiyorum ama yapmıyorum" gibi.)

Allah'ın hep kendisiyle beraber olduğunu bilen kişi, başkalarının arkasından konuşmak, haklarına saygı göstermemek gibi davranışlardan uzak durur. Onun istediği gibi her zaman başkalarına yardım ve iyilik etmeye çalışır. İnsanlara güler yüz gösterir. Onları incitici sözler söylemez. Tüm insanları dostu, kardeşi bilir. Haksızlık yapmaz. Her zaman sevgiden ve barıştan yana olur.

3. Çocuklar hayatınızda bir takım zorluklar ve problemler karşısında birini bulamadığınız zaman kimden yardım istersiniz? (Öğrencilerin çoğundan Allah cevabı alınır.) Evet çocuklar, hiç kimsenin olmadığı yerde Allah vardır. O her zaman bizimle beraberdir. Her zaman ondan yardım istemeliyiz. O en büyük zorluklar karşısında bile bize kolaylık sağlar. Tahtaya şu ayeti yazarım: "And olsun insanı biz yarattık ve nefsinin kendine fısıldadıklarını biliriz ve biz ona şah damarından daha yakınız."⁸¹ Bu ayeti de defterlerine yazmalarını ister. Arkasından da ayet hakkında onlardan görüşlerini alır.

3. Sonuç

Son Özet: "Allah her an bizimle beraberdir. O yaptığımız her şeyi görür ve bilir. Bu nedenle yaptığımız her işi Allah'ın bizi görüyor olduğunu bilerek yapalım. Eğer hayatımız boyunca böyle yaparsak daha huzurlu oluruz ve hiçbir zaman yanlış bir davranış yapmayız. Sıkıntılı zamanlarımızda da O'nun her an yanımızda olduğunu bilerek yardım istemeliyiz." der

Tekrar güdüleme: Allah'ın her zaman bizimle olduğunu bilmek bizi rahatlatır, ümitsizliğe düşmemizi engeller, aynı zamanda davranışlarımıza çeki düzen vermemizi sağlar.

Kapanış: Çocuklar, dersin başında size bir hikaye anlatmıştım ve arkasından soru sormuştum. Şimdi aranızda bu soruyu cevaplandırmak isteyen var mı? (Çocuklardan beklediği cevapları alır. Sonra da hikayenin kalanını kendisi anlatır.

"Evet hocam hiç kimsenin göremediği bir yer bulamadım. Çünkü Allah'ın göremeyeceği yer yoktur. O nedenle kuşu kesmeden döndüm.

Bu davranış diğer öğrencilerin akıllarını başlarına getirmiş. Yaptıkları dikkatsizliği anlamışlar. Belki öğrencilerin hepsi Allah'ın göremeyeceği yer olmadığını biliyorlardı. Ama önemli olan onu düşünebilmektir. Bundan sonra arkadaşlarının farkını anlayıp hocalarının ona ilgisine hak vermişlerdir."

Arkasından hikayeyle ilgili açıklamalar yapar.

4. Değerlendirme

- Beraberlik, iyilik ve kötülük kavramlarının ne anlama geldiğini açıklayınız.
- Allah'ın bizimle beraber olduğunu anlatan bir ayet söyleyiniz.
- Allah'ın her an bizimle beraber olduğunu bilen kimse nasıl davranır?
- Allah'ın bizimle beraber olmasının bizim hayatımız için faydaları nelerdir?

⁸⁰ Hucurat suresi, 18. ayet

⁸¹ Kaf suresi, 16. ayet

GÜNLÜK DERS PLANI

DERS	: DÜN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ
SINIF	: 6
ÜNİTE	: NAMAZ BİR İBADETTİR
KONU	: Namazın Kılınışı, Namazı bozan durumlar
YÖNTEM VE TEKNİKLERİ	: Sunuş buluş yoluyla öğrenme, düz anlatım, soru cevap,
ARAÇ – GEREÇLER	: Ders kitabı öğretmen el kılavuzu, 2 tane filminden kesilmiş namazın kılınışını göstere CD, konu ile ilgili asetatlar bulmaca kağıdı resimli boyalı kartonlar.

HEDEF VE HEDEF DAVRANIŞLAR

Hedef 1. Namazın kılınış konusuyla ilgili kavram bilgisi

- Davranış**
1. Kıyam kavramının ne anlama geldiğini söyleme / yazma
 2. Rûku kavramının ne anlama geldiğini söyleme / yazma
 3. Secde kavramının ne anlama geldiğini söyleme / yazma
 4. Rekat kavramının ne olduğunu söyleme yazma

Hedef 2. Namazın kılınışıyla ilgili ilkeler bilgisi

- Davranış**
1. Kıyamda okunacak sure ve duaları söyleme/yazma
 2. Secdede ne söyleyeceğini söyleme/yazma
 3. Rükuda ne söyleyeceğini söyleme/yazma

Hedef 3. Namazı bozan durumları maddeleştirerek analiz edebilme

- Davranış**
1. Namazda konuşmanın namazı bozacağını söyleme/yazma
 2. Namazda başka şeylerle ilgilenmenin namazı bozacağını söyleme/yazma
 3. Namazda bir şey yemenin içmenin namazı bozacağını söyleme/yazma
 4. Namazı bozan diğer durumları söyleme/yazma

Hedef 4. Namazın kılınış sırasını gösterebilme

- Davranış**
1. Niyet, kıyam, rûku ve secdeyi sıralayarak söyleme
 2. Namazda okunacak dua ve surelerin sırasını söyleme
 3. 4 rekatlık farz ve sünnet namazın kılınış farklılıklarını açıklama

DERSİN İŞLENİŞİ

1. GİRİŞ BÖLÜMÜ

a. **Dikkat Çekme:** Öğretmen, öğrencileri “namaz hakkında bir çok şey öğrendik. Etrafımızdaki namaz kılan insanlara hiç dikkat ettiniz mi? Dedelerinizle yahut aileden biriyle camiye gittiniz mi? Gibi sorular yönelterek; öğrencilerin dikkatlerini konuya çeker. Çeşitli cevapları dinledikten sonra, namazın kılınışıyla ilgili çok kısa bir CD yansıtır tahtaya.

b. **Güdüleme:** Öğretmen; bu dersimizde namaz kılmayı öğreneceği. Namazda geçen duaları ve anlamlarını, hareketlerde hangi sure ve duaların okunacağını göreceğiz. Bu dersten sonra bir kısmımız, namaz kılmaya başlayabilir, ya da etrafımızda namaz kılan insanlara karşı yabancılık çekmeyecek, onarlı daha verimli bir şekilde izleyeceğiz, diyerek öğrencileri güdülemiş olur.

c. **Gözden Geçirme:** Öğretmen, “Geçtiğimiz derslerde, namazın insana kazandırdıkları, namazın hazırlık ve kılınış şartlarını gördük. Namaza başlamadan önce yapmamız gereken tüm davranışları öğrendik. Namaza başlamadan önce gerekiyorsa boy abdesti almak, bedenın elbisenin ve namaz kılınacak yerin temizliğini sağlama, giyinik olmak, vakit kible ve niyet şartlarına uymak; Namaza “Allahu ekber” diyerek başlamak, ayakta durmak, kurandan bir bölüm okumak, rükuya, secdeye gitmek gerekiyordu. Bu dersimizde ise namazın kılınışını ve namazı bozan şeyleri öğreneceğiz. Böylece nasıl namaz kılınacağını ve namazın bozulmaması için neler yapmamız gerektiğini öğreneceğiz.” der.

2. GELİŞTİRME BÖLÜMÜ

a. **Konuya Geçiş:** Öğretmen, dersin ana kavramıyla ilgili asctata yazılmış ayetleri tahtaya yansıtır. Namazı, göçerişsiz, dürtüstçe, dosdoğru, samimi bir şekilde kılmaya özendiren ayetleri; bir kız ve bir erkek öğrenciye sıra ile sesli bir şekilde okutur. Konuya ayetlerle başlamış olur.

* “Namazı dosdoğru kılın, zekatı verin ve ruku edenlerle birlikte sizde ruku edin”

(Bakara Suresi 43 ayet)

* “İman eden kullarıma söyle, namazı dosdoğru kılsınlar, alış – veriş ve dostluğun olmadığı günün gelmesinden önce kendilerine verdiğimiz rızktan gizil ve açık harcasınlar”

(İbrahim suresi 31 ayet)

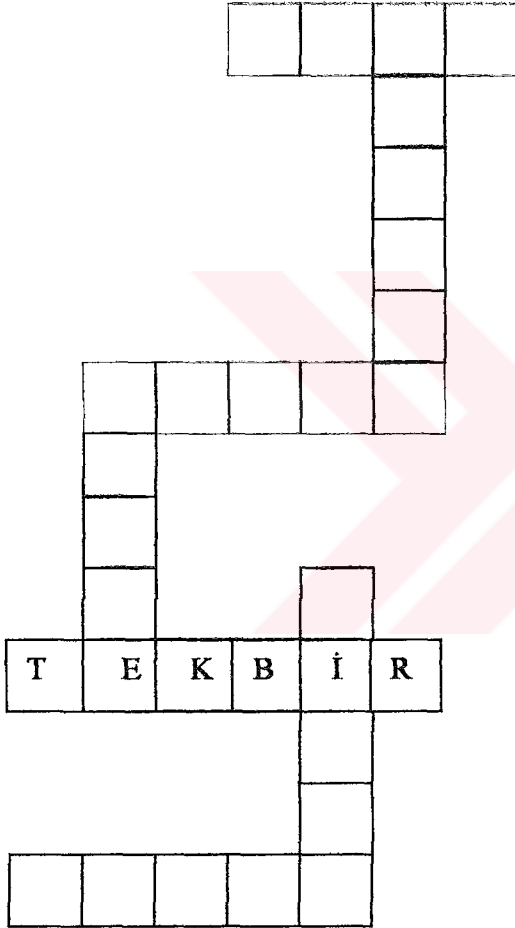
* “Namazları ıve ikinci namazların üstlerine düşerek, titizlik göstererek koruyan ve Allah’a gönülden boyun eğiciler olarak namaza durun.

(Bakara Suresi 238, ayet)

Öğretmen, küçük kartondan kesmiş ve boyamış oldu namazın kılınış şekillerini karışık bir şekilde öğrenci gruplarına dağıtır. Bu resimlerin arkalarında yapışkan hamurlar vardır. Her grubun bu resimleri sırasıyla tahtaya yapıştırmasını ister. Burada öğretmenin amacı; dersin sonunda; namaz kılariken yapılacak olan davranışları sıralanmasını sağlamaktır. Amacına ulaşan öğretmen öğrencileri tekrar güdüler.

b. Tekrar güdüleme: Öğretmen, öğrencilere; bu dersimizde namazın nasıl kılınacağını öğrendiniz. Namazda okunacak dua ve sureleri, tesbihleri öğrendiniz. Bundan sonra, bazılarınız namaz kılmak isteyecek ve namaz kılmayı öğrendiği için namaza başlayacak. Etrafınızda, namaz kılan insanları daha iyi takip edeceksiniz. Hangi durumlarda namazın bozulacağını öğrendiniz. Namaz kılarken bunlara dikkat edeceksiniz.

c. Kapanış: Öğretmen, namazın kılınışıyla ilgili bulmayacağı öğrencilere dağıtarak, evde yapmalarını söyler. Böylece öğrenciler zevkli ve eğlenceli bir şekilde namazla ilgili kavramları da pekiştirirler. Aşağıdaki kavramları haneler yerleştiriniz:

- NİYET
- SELAM
- RÜKU
- SECDE
- REKAT
- KIYAM
- TEKBİR*

Namazın kılınışı ile ilgili hazırlanan CD'ler, öğrencilere izletilir. Ayrıca; namazdaki hareket ve duruşları gösteren renkli asetatlar tahtaya yansıtılır. Böylece, öğretmen; görselliği çok yoğun bir şekilde kullanarak; öğretimde teknolojiden; görselliği çok yoğun bir şekilde kullanarak; öğretimde teknolojiden yararlanmış olur. Bu şekilde öğrencilerin zihninde daha verimli çekici ve kalıcı bir davranış olarak namazı öğretmeyi amaçlar.

Kıyamda okunacak dua ve sureleri birkaç öğrenciye okutur. Daha sonra rükuda ve secdede söylenen tesbihlerin anlamlarını yansıtır. Öğrencilerin daha önceki bilgilerini (Öğrendikleri sure ve

duaları) bu derste tekrar etmeleri amaçlanır. Tesbih ve duaların anlamlarını öğretmeyi amaçlar, böylece namaz kılarken daha içten ve anlamlı namaz olacağını söyler.

b. Ara Özet: Öğretmen konunun anlaşılıp anlaşılmadığını kontrol etmek ve dersin anlatılan kısmını kısaca özetlemek için öğrencilere şu soruları yöneltir:

- * Namaza nasıl niyet edilir?
- * Başlangıç tekbiri nedir?
- * Rükuda ne söylenir?
- * Son oturuşta neler okunur?
- * Secdede ne söylenir?
- * Bir rekat nelerden oluşur?

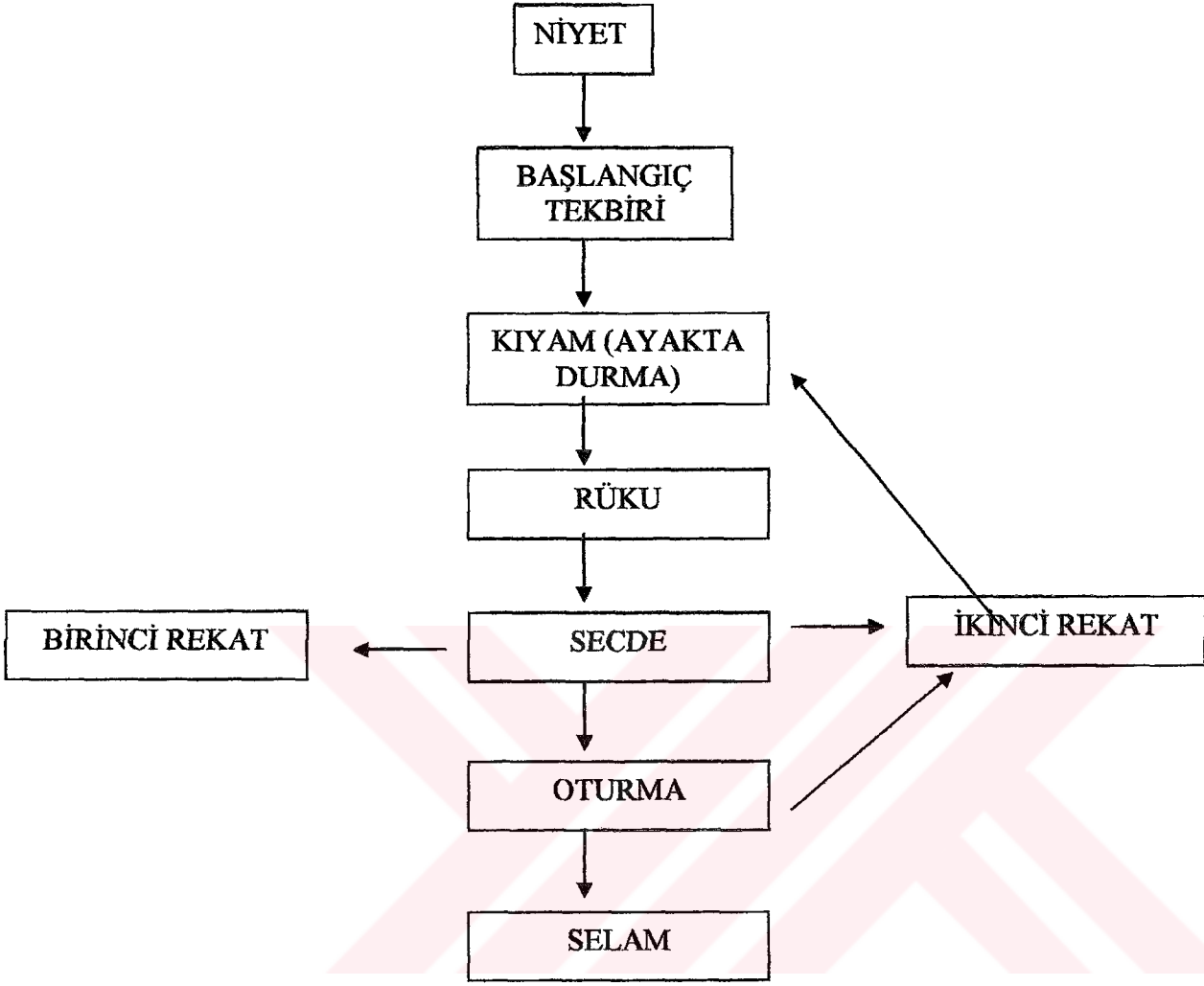
Öğretmen, alınan cevapları dinler ve eksik kalan yerleri kendisi tamamlar. Namazı bozan durumlar konusunda değinir (asetatla yansıtır)

3. KAPANIŞ

a. Özet: Öğretmen bu öğrendiklerimizi dayanarak 2 namazın kılınışını bize anlatacak ya da sınıfa uygulamalı olarak gösterecek olan var mı diye sorar öğrencilere. Bir öğrenci anlatır. Bir öğrenci de tahtaya kalkıp, masanın üzerinde namaz kılan öğretmen; namazı bozan durumları öğrencilere sorar, öğrencilerden şu cevapları alır.

- Namazda gülme
- Namazda konuşma
- Kibleden yönünü çevirmek
- Namazın koşullarından herhangi birini terk etmek.

Öğretmen, tahtaya yansıtılan ayetlerle ilgili bir kaç tane yorum yapar. Daha sonra; namazın kılınışındaki takip edecek sırayı anlatan, ve öğrencilerin daha kolay, kalıcı bir şekilde öğrenmelerini amaçlayarak hazırladı, kavram haritasını tahtaya yansıtır (Namazın kılınışı konusuyla ilgili akış çizelgesine göre hazırlanmış kavram haritası)

GÜNLÜK DERS PLANI

A. BİÇİMSEL BÖLÜM

DERS : Din kültürü ve ahlak bilgisi

SINIF : 7

ÜNİTE : Ailemiz

KONU : Ailede bireylerin birbirlerine karşı görevleri; ailede sorumluluklarımızı yerine getirmeliyiz.

SÜRE : 40 dakika

STRATEJİ YÖNTEM VE TEKNİKLER : Buluş ve sunuş yoluyla öğretim stratejisi, düz anlatım yöntemi, soru-cevap, kavram haritası oluşturma tekniği

ARAÇ VE GEREÇLER : Yazı tahtası, yazı kalemi, projeksiyon, Kur'an-ı Kerim, Aylık diyanet dergisi.

HEDEF VE DAVRANIŞLAR

HEDEF 1: Ailede bireylerin birbirlerine karşı görevleri; ailede sorumluluklarımızı yerine getirmeliyiz konusu ile ilgili temel kavramların anlam bilgisi

DAVRANIŞLAR :

- 1) Aile kavramının ne anlama geldiğini söyler/yazar
- 2) Sorumluluk ve görev kavramının ne anlama geldiğini söyler/yazar
- 3) Aile içindeki bireylerle (anne,baba,abla,ağabey,kardeş) ilgili kavramları söyler/yazar

HEDEF 2: Aile içindeki bireylerin birbirlerine karşı olan görevlerini açıklayabilme

DAVRANIŞLAR:

- 1) Aile içindeki bireylerin birbirlerine karşı olan görevlerini açıklar.
- 2) Aile içindeki bireylerin birbirlerine karşı olan görevlerine örnek verir.

HEDEF 3: İslam'ın aile içindeki bireylerin birbirlerine karşı görevleri hususunda koymuş olduğu ilkeleri kullanabilme

DAVRANIŞLAR :

- 1) İslam'ın koymuş olduğu ilkeleri kullanarak, kendi ailesi içindeki sorumlulukları yerine getirme ile ilgili problemleri çözer.
- 2) İslam'ın ortaya koymuş olduğu ilkeleri, aile içindeki sorumluluklarının farkına varmak için kullanır.

HEDEF 4: Aile içindeki bireylerin birbirlerine karşı olan görev ve sorumluluklarını analiz edebilme

DAVRANIŞLAR :

- 1) Aile içindeki bireylerin birbirlerine karşı olan görev ve sorumluluklarından sebep-sonuç ilişkisi çıkarır.
- 2) Aile içindeki farklı bireylerin birbirlerine karşı olan sorumluluklarını ayırt eder.

HEDEF 5: İslam'ın aile içinde sorumlulukları yerine getirme ile ilgili ortaya koymuş olduğu ilkeleri değerlendirebilme

DAVRANIŞLAR :

- 1) Aile içinde bireylerin sorumluluklarını yerine getirmesinin önemini vurgular
- 2) Aile içindeki farklı bireylerin birbirlerine karşı olan görevlerini sınıflandırır.

A. DERSİN İŞLENİŞ ÖRÜNTÜSÜ

1.Giriş Bölümü

Dikkat Çekme :

Öğretmen sınıfa girer ve öğrencilere : ‘Arkadaşlar aile içinde ne gibi sorumluluklarımız var.’ diye sorar. Öğrencilerden sorunun cevabı alındıktan sonra, hiçbir yorum yapılmadan dersin işlenişine geçilir.

Güdüleme :

Bu bölümde aile içinde bireylerin birbirlerine karşı olan vazifeleri anlatılmaktadır. Eğer dersi dikkatli dinlerseniz bu vazifeleri ders sonunda çok güzel bir şekilde öğrenmiş olursunuz denir ve öğrenciler bu şekilde derse güdülenir.

Gözden geçirme:

Evet arkadaşlar bugün ‘Ailede bireylerin birbirlerine karşı görevleri; ailede sorumluluklarımızı yerine getirmeliyiz.’ konusunu işleyeceğiz. Böylece ailenizde kimlere karşı sorumluluğumuz olduğunu bilecek, davranışlarınızı yeniden düzenleyebileceksiniz.

2) GELİŞTİRME BÖLÜMÜ

Derse geçiş :

Öğretmen öğrencilere : ‘Arkadaşlar bugünkü dersi hep beraber işleyeceğiz. Derse aktif olarak katılmanızı istiyorum. Şimdi arkanıza yaslanın ve beni dinleyin der.’ ve derse geçer.

ETKİNLİKLER :

1) Öğretmen dersin başında sormuş olduğu sorunun cevabı olarak öğrencilere aile içindeki vazifelerine örnek vermelerini ister. Almış olduğu bu cevapları tahtaya yazar.

- Annem sofrayı hazırlarken ona yardımcı olurum.
- Bakkaldan alış-verişi ben yaparım.
- Anne ve babamın kalbini hiç kırmam

2) Öğretmen üzerinde aile içindeki bireylerin birbirlerine karşı olan vazifelerinin yazılı olduğu asetatları tepegözle yansıtır ve öğrencilere aile içinde tüm bireylerin bu vazifelerini yerine getirip getirmediğini sorar.

3) ANNE

Karanlık dağlara yıldızlar doğdu.
Duanla derdimiz dindikçe anne.
Kuzular meledi, mevsimler aydın
İçimiz sevginle doldukça anne.

Artık her umudun meyvesi bizde.
Engeller eridi, gök mavi anne.
Senin için çarptı yüreklerimiz,
Her nefes ismini andıkça anne.

Tüm şefkat yüküyle tüten ocaklar,
Naneli çorbanı koklattı anne.
Bazen bizim gibi o yavrucaklar.
Seni hatırlattı, ağladık anne.

Göktuna Rahmi GÖKBAYRAK(Anne ve Çocuk Şiirleri, s.46)

AİLEMİZ

Annem, babam bir yerdeyiz,
Yuva denen bir evdeyiz.
Hepimizin güler yüzü,
Çok bahtiyar aileyiz.

....

Anne-baba iki varlık,
Çektirmezler bize darlık.
Böyle rahat bir yaşayış,
En büyük bir bahtiyarlık.

İbrahim GÜNGÖR
(Anne ve Çocuk Şiirleri Antolojisi, s.47)

4) Öğretmen aile içindeki vazifelerimiz hakkında Sema'nın ödev telaşı adlı hikayeyi öğrencilere anlatır.

SEMA'NIN ÖDEV TELAŞI

Sema 13 yaşında ve 7. sınıf öğrencisiydi. Bir de iki yaşında kardeşi vardı. Annesi tüm gün evde dolaşır, işlerini yapmaya uğraşır, bir yandan da kardeşinin ihtiyaçlarını gidermeye çalışırdı. Üstelik Sema'nın istekleri de hiç bitmiyordu. Ne zaman annesi kendisinden bir istekte bulursa ödevlerini bahane edip, annesine yardım etmekten kaçınırdı. Ödevlerini de düzenli bir şekilde yaptığı söylenemezdi ya... Oysa annesi ve babası onun her türlü ihtiyacını karşılamak için çabaladı.

Bir gün Din Kültürü ve Ahlak bilgisi dersinde 'Ailede yardımlaşma' konusu işlenecekti. Öğretmen ise öde olarak herkesin anne ve babasına yardımcı bulunduğu işleri defterine yazmasını istemişti.

Sema, ödevini yapmak için defterini aldı ve düşünmeye başladı. Fakat bir türlü aklına bir şey gelmiyordu. Çünkü anne ve babasına şu ana kadar hiçbir konuda yardım etmemişti. Hatta yatağını bile annesi düzeltiyordu. Yine de annesine sormak istedi :

- 'Anneciğim, ödevime yardım eder misin ? Sana yardım ettiğim işlerin neler olduğunu söyle de defterime yazayım.

Annesi aradığı fırsatı bulmuştu. Kızına bir ders vermek amacıyla :

- Kızım kusura bakma, bana hiçbir konuda yardımda bulunmadığın için sana bu konuda yardımda bulunamayacağım.

Sema düşündü ve annesine hak verdi. Ona hiçbir konuda yardım etmediğinin ne kadar yanlış olduğunu anladı.

O gün ödevini yapamadan okuluna gitti. Fakat arkadaşlarına ve öğretmenine annesi ile arasında geçen konuşmayı anlattı. Yaptığı davranışın ne kadar yanlış olduğunu ve bundan sonra elinden geldiği kadar anne ve babasına yardım edeceğini söyledi. Böylece öğrencinin de hatasını anladığı için Sema'yı tebrik etti ve anlattığı olayın başta kendisini sonra da sınıfta dersin anlaşılmasına çok yararı olduğunu söyledi.

ARA ÖZET :

Öğretmen öğrencilere yukarıdaki hikayeyi anlattıktan sonra Sema'nın durumuna düşmemek için aile içinde üzerimize düşen görevleri yerine getirmeliyiz der ve bu şekilde daha huzurlu bir aile ortamına kavuşacağımızı vurgular.

ARA GEÇİŞ :

Öğretmen şimdi dinimizi aile içindeki vazifelerimizi yerine getirmeye vermiş olduğu önemi ayet ve hadislerle görelim der ve asetatla konuyla ilgili ayet ve hadisleri yansıtır.

ETKİNLİKLER :

-Konuyla ilgili ayet ve hadisler asetatla yansıtılır ve gerekli açıklamalar yapılır.
- İslam'ın aile içindeki vazifelerimizi yerine getirmeliyiz konusuyla ilgili genel hükümleri asetatla yansıtılır.

-Hz. Peygamber (s.a.v)'in hayatından konuyla ilgili bir örnek verilir.

3) SONUÇ :

SON ÖZET:

Evet arkadaşlar bugün aile içinde bireylerin birbirlerine karşı bazı vazifeleri olduğunu ve bunları yerine getirmenin önemini kavradınız. Bununla ilgili Hz. Peygamber (s.a.v)'in hayatından örnekler de öğrendiniz. Artık aile içinde aksattığınız vazifeleriniz varsa bundan sonra daha dikkatli olacaksınız.

TEKRAR GÜDÜLEME :

Arkadaşlar eğer bugün öğrendiklerinizi hayatınızda uygulayıp aile içindeki vazifelerinizi eksiksiz bir şekilde yerine getirirseniz daha mutlu olursunuz ve hayatta da daha başarılı olursunuz. Unutmayın toplumlar tek tek ailelerin birleşmelerinden meydana gelmiştir. Huzurlu bir aile demek , aynı şekilde huzurlu bir toplum demektir.

KAPANIŞ :

Öğretmen öğrencilere konuyla alakalı sorularının olup olmadığını sorar ve gelen soruları cevaplar. Zil çalınca da dersi bitirir.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME :

1.Aşağıdaki doğru ifadenin önüne (D), yanlış ifadenin önüne (Y) yazınız.

(.....) İyi toplumun en önemli şartı hak ve sorumluluk bilincidir.

(.....) Sorumluluk aile için vazgeçilmez bir önem taşır.

(.....) Aile bireylerinin hak ve sorumlulukları vardır.

(.....) Baba ailenin rızkını temin etmekle yükümlüdür.

(.....) Baba çocuğunun rızkını helal yoldan temin etmek zorundadır.

(.....) Anne evin dış işlerinden sorumludur.

(.....) Eşler birbirlerine yardımcı olurlar.

2. Hangisi anne ve babanın çocuklarına karşı sorumluluklarından değildir.

a. Güzel bir isim verme

b. Maddi ihtiyaçlarını karşılama

c. Sevgi ve şefkat gösterme

d. İyi bir eğitim ve terbiye verme

3. Aşağıda verilen kelimeleri düzenleyip saklı sözü bulunuz.

Karşı	Erkeğin	kocasına	karısına
6	1	5	2
Da	Görevleri	kadının	vardır
4	7	3	8

4. Aşağıda verilen sözcüklerin anlamlarını yazınız.

Birey :

Sorumluluk :

5. Aşağıda verilen cümlelerin noktalı yerlerine (itaati, şefkat) kelimelerini uygun şekilde yazınız.

Çocuğa sevgi vegösterilmelidir.

Çocuklar da anne ve babasına.....etmelidir.

Günlük Ders Planı

Dersin Adı : Din Kültürü ve Ahlak bilgisi

Sınıf : 8

Ünite : Adı : Hz. Muhammed'in Örnek Ahlakı

Konu : Hz. Muhammed Sabırlıydı

Hz. Muhammed Verdiği Sözde Dururdu

Süre : 80 dakikahlık bir ders

Hedef ve Davranışlar

Hedef 1 : Hz. Muhammed'in vasıflarıyla ilgili anlam bilgisi

Davranış 1 : Hz. Muhammed'in doğru sözlü olduğunu söyler/yazar

Davranış 2 : Hz. Muhammed'in sabırlı olduğunu söyler/yazar

Davranış 3 : Hz. Muhammed'in doğru ve sabırlı olduğunu verilen seçenekler arasından bulup işaretler.

Hedef 2 : Hz. Muhammed'in doğru ve sabırlı olduğunu özel ve somut durumlara uygulayabilme.

Davranış 1 : Hz. Muhammed'in doğru olduğunu gösteren bir drama yapar.

Davranış 2 : Hz. Muhammed'in sabırlı olduğunu gösteren bir drama yapar.

Strateji, yöntem ve Teknikler : Beyin fırtınası, soru-cevap, örnek olay, Anlatım, Rol yapma, Drama, Tartışma, Kavram Haritası

Araç Gereçler : Tepegöz, asetatlar, yazı tahtası, Ders kitabı, Kur'an-ı Kerim, Hadis, Yardımcı Kitap.

Öğretme-Öğrenme Etkinlikleri

Sosyal Zeka : Rol yapma, Drama, Tartışma yöntemi

Mantıksal Zeka : Örnek olay, Buluş yoluyla öğrenme

İçsel Zeka : Düşündürme, Seçim şansı verme

Müziksel Zeka : Şiir Dinletisi

Bedensel Zeka : Rol yapma, Drama

Ders İşlenişi

1- Giriş Bölümü

a- Dikkat çekme ve güdüleme : Çocuklar doğru ve güvenilen bir insanda arayacağınız özellikler nelerdir? Sizce peygamber efendimiz doğru ve güvenilir biri midir?

Soruları sınıfa sorulur. 1-2 dakika beklenir isteyen öğrencilere söz hakkı verilir. Cevaplar üzerinde hiçbir açıklama ve doğru yanlış gibi yorumlar yapılmaz. Bu soruyu ve cevaplarınızı unutmayınız, bu derste öğrendiklerinizle yanıtlarınızın doğru olup olmadığını denetleyebileceksiniz denir.

Güdüleme : Bu dersi iyi dinlerseniz, dersin sonunda peygamberimizin doğru ve güvenilir bir kişi olduğunu öğreneceksiniz.

Gözden Geçirme : Bu dersin sonunda peygamberimizin doğru ve güvenilir bir kişi olduğunu öğreneceksiniz. Böylece, davranışlarınızı Hz. Peygamberin davranışlarıyla örtüşebilmesi için yeniden düzenleyebileceksiniz.

2- Geliştirme Bölümü

Konuya Geçiş : Sınıfa bir örnek olay sunulur. Hz Muhammed “En seçkin akrabamı uyar !” ayeti gelince, Safa tepesine çıkarak “Baskın var!” diyerek yakınlarının kendisine olan güvenini dener. Bu sesi duyanlar derhal toplanırlar. Hz Muhammed gelen kabilelere adlarını söyleyerek hitab eder ve arkasından şu soruyu sorar;

“Ne dersiniz? Size şu dağın eteğinden bir takım atıların çıkıp geldiğini haber versem, beni tasdik eder misiniz?” Müşrikler hep birden şu karşılığı verdiler. “Biz senin hiç yalanını duymuş değiliz.”

İnanan, inanmayan herkesin birleştiği nokta Hz. Muhammed’in “doğru ve güvenilen kişi” oluşudur. Onlara metni okumaları için birkaç dakika zaman verilir. Bu sürecin sonunda, metni okudunuz; şimdi size bazı sorular soracağım. Cevaplarınızı metinden yararlanarak vermelisiniz” denir. Sınıf arkalarına yaslandırırlar ve sorular sorulur.

Etkinlikler:

Aşağıdaki soruların her biri beş değişik öğrenciye sorulur. Doğru yanıtlayanlara pekiştireç verilir. Yanlış yada eksik yanıtlayanlara ipucu, düzeltme vererek doğru yanıt bulmaları sağlanır.

Soru 1 : Peygamberimiz neden böyle bir davranış sergilemiştir?

Cevap 1 : Hz. Muhammed yakınlarının kendisine olan güvenini dener.

Soru 2 : Bu olay bize neyi gösterir?

Cevap 2 : Hz Muhammed’in doğru ve güvenilen kişi oluşunu gösterir.

Soru 3 : Hz. Muhammed’in ilk önce neden akrabalarını uyarması istenilmiştir?

Cevap 3 : İnsanın başına iyi veya kötü bir şey geldiğinde ilk önce yakınları ve akrabaları ile paylaşır.

Allah’ta Hz. Muhammed’e önce yakınlarını ve akrabalarını uyar demiştir.

Soru 4 : Hz. Muhammed insanları aldatıp onların güvenini kötüye kullanır mı?

Cevap 4 : Hayır. O, insanlara her zaman doğruyu gösterip onları uzlaştırmaya çalışmıştır.

Ara Özet : Görülüyor ki Hz. Muhammed'e herkes güvenmektedir. Çünkü o doğru sözlüdür.

Ara Geçiş : Şimdi, tepegözle yansıtacağım ayet ve hadisleri okuyup, anlamları üzerine düşünelim.

Kur'an-ı Kerim : Tevbe Süresi 119. ayet

"Ey müminler, Allah'tan korkun, doğrularla beraber olun."

"Kim Allah'a ve Resul'e itaat ederse işte onlar, Allah'ın kendilerine lütuflarda bulunduğu peygamberler, siddikler, şehidler ve salih kişilerle beraberdir. Bunlar ne güzel arkadaşlardır."

* Allah verdiği sözü tutanları sever : Ali İmran suresi 76 Nisa/69

Hadis : Buhari, Müslim ve Ebu Davud, Abdullah b. Mesud (r.a.)'dan rivayet ediyor.

"Size doğruluk yarasır. Doğruluk insanı iyiliğe, o da cennete çeker, götürür. İnsan kendini bir kere doğruluğa verip, o yola yöneldi mi, hep doğru söyler, doğruluğu araştırır. Böylece o insan, Allah katında "siddik" olarak yazılır."

"Yalandan sakınınız. Yalan insanı fücra, bataklığa, o da cehenneme ulaştırır. Bir insan, kendini bir kere yalana kaptırdı mı, dayıma yalan söyler, neticede Allah katında yalancı olarak yazılır."

Bu ayet ve hadiste dikkatle üzerinde durmak istediğimiz husus, doğruluğun dünya ve ahirete ait neticelerini; yalanın hem ferdi, hem toplumsal hayata getirdiği zararlarıdır. Buraya kadar peygamber efendimizin doğru ve güvenilir olduğunu ayet ve hadisler ışığında öğrendiniz. Şimdi Hz Peygamberin sabrını anlatmadan önce sizlere sabırla ilgili bir hikaye anlatacağım. Herkes arkalarına yaslansın ve dikkatlice dinleyin der.

TAŞ MI SERT KAFA MI?

Vaktiyle bir çocuk vardı. Medresede okuyordu. Kavuklu hocalardan ders alır, öğretilenleri anlamaya çalışırdı..

Fakat kafası kalınca idi. Bütün gayretine rağmen pek bir şey öğrenemezdi. Okumaya karşıda fazla istekli durmazdı. Arkadaşları onu geçmiş, okumayı ilerletmişlerdi. O ise hâlâ bir yıl öncesinin kitaplarını okuyordu.

Günlerden bir gün kararını verdi: Kafam çok kalın diye düşündü. Zekâm az. Bu durumda okuyamam. İyisi mi köyüme dönüp tarla işlerinde çalışayım dedi. Bu maksatla bir sabah yola koyuldu. Az gitti, uz gitti bir ovaya düştü. Sıcak bastırılmış. Çok da yorulmuştu. Yolun kenarında bir mağara vardı, ama girmeye korkuyordu.

Sonunda sıcaklık ve yorgunluk baskın çıktı. Ne olursa olsun mağaraya girecekti. Kararını verdi ve adımlarını ağır ağır attı ve içeri girdi. İçcri serindi. Bir köşeye büzüldü. Sonra uzanıverdi.

Birden gözünün mağaranın tavanından yere damlayan suya takıldı. Yukarıda birikiyor, büyüyor ve damla kendini taşıyamayacak büyüyünce kopup yerdeki taşın üstüne düşüyordu.

Kim bilir kaç yıldır böyle devam edip gidiyordu bu. Taş oyulmuştu. Oysa taş sertti. Su damlası ise yumuşaktı. Yumuşacık su damlası nasıl oluyor da taşı deliyordu?

Birden şimşekler çaktı beyninde. Yumuşacık su damlası senelerce aka aka sert taşı deliyordu.

-Benim kafam şu taştan daha sert değil ya, diye söylendi. Önemli olan su kadar sebat etmek.

İttız kalkıp gerisin geri medreseye döndü. Çalıştı, çabaladı, arkadaşlarına yetişti. Hatta zaman içinde hopsini geçti. Öyle bir bilgin oldu ki. Kitapları hala ellerde dolaşır. Bu yüzden taş oğlu manasına gelen İbn-i Hacer dendi adına.

- Sebat ve sabır; her başarının her olgunluğun ve her faziletin anasıdır. İşte bunun için olacak ki, Cenabı Hak Kur'an-ı kerimim bir çok yerinde sabrı methetmiştir. Ayet ve hadisleri tepegözden yansıtır.

"Ey iman edenler! Başınıza gelecek her musibete katlanarak sabretmekle ve namaz kılarak yardım dileyin. Allah sabredenlerle beraberdir." 2/153

Hız Peygamber buyuruyor ki, "Güçlü kimse insanları gürüşte yenen değıl, belki hiddet anında kendini zapteden, iradesine sahip adamdır" Rivayet eden Ebu Hureyre (r.a.)

Bu ayet ve hadisler üzerine öğıretmen bir soru sorarak beyin fırtınası uygular gelen cevaplar tahtaya yazılır. Daha sona öğıretmen öğırencilerle birlikte cevapları değıerlendirir.

3. Sonuç bölümü.

Son özet : Dinimiz bizden doğru ve sabırlı olmamızı ister. Doğruluk ve sabrı da Hz. Muhammed'den örnek almalıyız.

Tekrar güdüleme: Şiir ve resim tepegözle gösterilir resim hakkında görüşleri sorulur.

Doğru ve Sabırlı ol!

Yavrucuğum dilerin doğru ve sabırlı ol;
Akıllı düşünceli ve hayırlı ol.

Doğru sarsılı ama bil ki yıkılmaz,
Sabırlı olan yiğit asla güçlükten yılmaz.

Hak doğrudan yanadır, Sabrın sonu selamet,
Doğru yol uzun gider amma biter nihayet.

Doğru gidenin başı duvara çarpmaz inan;
Ulu tanrı doğruya yardım eder her zaman.

Boğaz dokuz boğumdur az ve öz söyle,
Düşünmeden söyleme dilerseñ sukut eyle.

Çok bilen çok yanılır, çok söyleyen yanılır,
Hile ile iş gören lanet ile anılır.

Sözünden belli olur şahsın gerçek avarı,
Akıllı olmayınca bilmez yar ve ağıyarı...

Akla gelmeyen işler başa gelir iyi bil,
Akıl başta bulunur, yaşta ayyaşta değıl...

Gönül bir padişahıtır, akıl da vezir gerek;
Yalan ile bir yerde durmaz imanlı yürek...

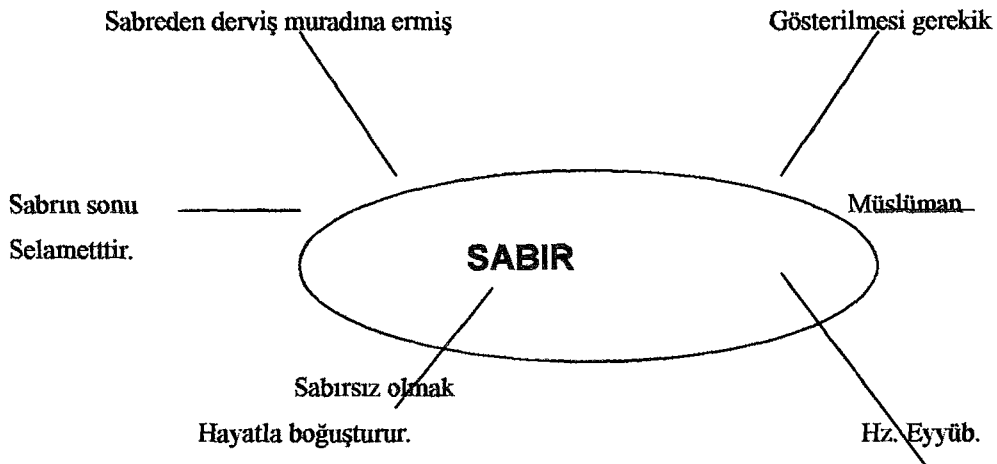
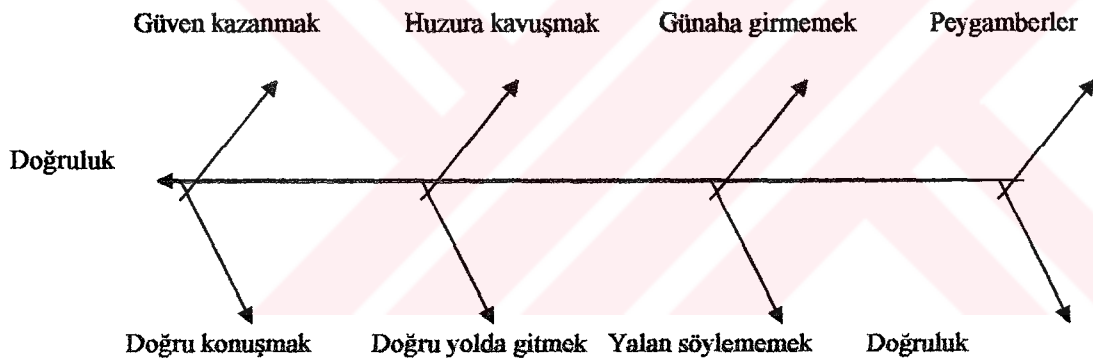
Özün sözün bir olsun, kendi yağınla kavrul,
Sakin acele etme doğru yolu ara bul...

Sabırla koruk helva, dut yaprağı tîl olur.
Dikenler arasında mis kokulu gül olur..

Yavrucuğum unutma; bu sözlere kulak ver;
Sabırlı doğruları bu dünyada herkes sever...

Kapanış: Öğretmen öğrencilerden birisini kaldırır. Bu dersten ne anladığını sorar. Daha sonra öğretmen eksik kalan yeri tamamlar.İyi dersler der, dersi bitirir.

KAVRAM HARİTASI

Günlük Ders Planı

Dersin Adı	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
Sınıf	4
Ünitenin adı ve numarası	Ben ve Din /3
Konun adı	Ben Akıllı ve İnanan Bir Varlığım
Hedefler	Dinin, insanın aklını kullanmasını istediğini kavrar. İnanan insanın aklını kullanması gerektiğini anlar.
Öğrenci Ürünleri	Dinin, insanların aklını kullanmasını istediğine somut örnekler verir. Gerektiği yerde aklını kullanması ile ilgili tecrübeler geliştirir.
Kaynak ve Materyaller	Ders kitabı, Kur'an-ı Kerim meali, ppt sunuları, asetatlar

Öğrenme Etkinlikleri

Sözel/ Dilbilimsel Zeka Hz. İbrahim'in Hikayesinin Okunması Ayet meallerinin öğrenilmesi	Mantıksal/ Matematiksel Zeka Aklımızı kullanarak neler yapabiliriz adlı bir çalışma yaprağı hazırlanması
Görsel/ Uzamsal Zeka Hz. İbrahim Hikayesinin Yansıtılması Cahiliyye döneminde tapılan putların resimlerinin yansıtılması	Bedensel/ Duyu Devinimsel Zeka Hz. İbrahim kıssasının canlandırılması, drama
Müzikal/ Ritmik Zeka Hz. İbrahim kıssasını anlatan ayetlerin dinletilmesi	Sosyal/ Bireylerarası Zeka Sınıfta oluşturulan grupların akılla Allah'ın varlığının bulunup bulunamayacağı tartışmaları
Özedönük Zeka Ben Hz. İbrahim'in Yerde Olsaydım ne yapardım? Allah'ın varlığını bulabilir miydim? Adli bir yazılı çalışma	Doğa Zekası Doğadaki varlıkların düşünülmesi ve bunun Hz. İbrahim kıssasıyla ilişkilendirilmesi

Dersin Basamakları

Derse başlarken Hz. İbrahim Kıssası tahtaya yansıtılır ve bir öğrenci tarafından okunur veya aynı anda birkaç öğrenci tarafından canlandırılır.

Ben İbrahim olsaydım ne yapardım adlı bir kompozisyon yazmaları istenir.

Verilen cevaplar üzerine konuşularak akıl ile Allah'ın varlığının bulunup bulunamayacağı tartışılır.

Dininizin aklınızı kullanmayı emreden ayetler dinletilir ve mealleri tahtaya yazılır.

Aklınızı kullanmanın önemi ile ilgili somut örnekler bulunmaları istenir.

Öğretmen tarafından bu hususun önemi vurgulanır.

Değerlendirme

Herhangi bir olayda aklını kullanamayan insanın düşebileceği durumu anlatan bir örnek olay getirmeleri istenir.

II. BÖLÜM EĞİTİM-ÖĞRETİMDE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME, KULLANILAN ÖLÇME TEKNİKLERİ VE DİN ÖĞRETİMİNDE KULLANIMI

A. Ölçme ve Değerlendirme

Ölçme ve değerlendirme faaliyeti hayatın vazgeçilmez unsurlarından biridir. Çoğu zaman farkında olmadan ölçme ve değerlendirme faaliyetinde bulunuruz. Bir maç izlerken, alış-veriş yaparken, bir ders dinlerken aslında ölçme ve değerlendirme yapıyoruzdur. Çalışmamızın konusu eğitimde ölçme ve değerlendirme olduğundan biz gündelik hayattaki ölçme ve değerlendirmeden ziyade eğitimdeki ölçme ve değerlendirme olgusunu incelemeye çalıştık. Bunun için de öncelikle ölçme ve değerlendirme ile ilgili olan kavramları bilmemizde fayda vardır.

1. Ölçme Ne Demektir?

Ölçme ile ilgili farklı tanımlar yapılmıştır. Bunlardan birkaçı şöyledir: “Ölçme bir betimleme işidir. Belli bir nesnenin ya da nesnelerin belli bir özelliğe sahip olup olmadığının, sahipse sahip oluş derecesinin gözlenip, gözlem sonuçlarının sembollerle ve özellikle sayı sembolleriyle ifade edilmesidir.”⁸²

Tanıma dikkat edecek olursak, ölçmenin bir betimleme olduğundan söz edilmektedir. Yani herhangi bir nesnenin özelliklerinin betimlenmesi, tanımlanması ve bu tanımlanan sonuçların da sayılarla veya sembollerle ifade edilmesi olarak tanımlanmıştır.

“ Ölçme, geniş anlamıyla, herhangi bir niteliği gözlemek ve gözlem sonucunu sayılarla ya da başka sembollerle ifade etmektir.”⁸³

⁸² Halil Tekin, *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, Yargı Yay., Ank.1977, s.15.

⁸³ Fuat Turgut, *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Metotları*, Ank.1977, s.3.

Dikkat edilirse bu tanım da aynı özellik vurgulanmıştır. Yani bir nesnenin gözlenmesi ve gözlem sonuçlarının sayı ve sembollerle ifade edilmesi.

“ Ölçme, gözlenen, ölçülen nesne ya da özellikleri bir ölçü birimine göre anlatım işlemidir. Buna, nesnelere ya da bireylere, belirli bir özelliğe, sahip oluş derecelerini belirtmek için, belirli kurallara uyarak, simgesel değerler verme işlemi de denir.”⁸⁴

Bu tanım da yapılan vurgu, bir nesnenin herhangi bir özelliğe sahip olup olmaması ve sahip oluş derecesidir. Ve bu derecelerin belli kurallara göre nitelenmesidir.

“ Ölçme, varlık veya olayların belli bir özelliğe sahip oluş derecelerini belirleme işlemidir.”⁸⁵

Bu tanım da yine nesnelerin herhangi bir niteliğe sahip oluş dereceleri ile ilgili bir tanımdır.

“Ölçme, herhangi bir şeyin ne kadar çok veya ne kadar az, ne kadar büyük veya küçük olduğunu belirtme sorunudur.”⁸⁶

Bu tanım da anlatılmak istenen yine nesnelerin belli niteliklere sahip oluş dereceleridir.

“Ölçme, bir birim kullanarak, ölçmek istediğimiz şeyin o birime göre benzerliğini veya farkını bulmaktır.”⁸⁷

Bu tanım da vurgu ölçme yaparken kullandığımız birimedir. Yani o birime göre nesnenin özelliğini belirleme işlemi vardır.

“Ölçme, sayı ve sembollerin insanda mevcut ve doğrudan gözlenemeyen zeka, yetenek, istidat, başarı gibi karmaşık yapıların ortaya

⁸⁴ Cavit Binbaşıoğlu, *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, Binbaşıoğlu Yay., Ank. 1983, s.1.

⁸⁵ Durmuş Ali Özçelik, *Okullarda Ölçme ve Değerlendirme*, ÜSYM Yay., Ank. 1981, s.10.

⁸⁶ İzzettin Alıcıgüzel, *İlk ve Orta Dereceli Okullarda Öğretim*, Özyayın Matbaası, İst.1973.

⁸⁷ Mustafa Öcal, Mehmet Emin Ay, *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, UÜB, Bursa 1994, s.6.

çıkardığı ve gözlenebilen davranışlara uygun sayı ve sembollerin bireydeki gerçek miktarını tutturabilme sanatıdır.”⁸⁸

Bu tanım sadece sınırlı bir gözlem olan zeka, yetenek vs. gibi yetilerin gözlenmesi ve bunların sayı ve sembollerle ölçülmesi olarak tanımlanmıştır.

“ Ölçme, varlıkların sahip oldukları niteliklerin gözlenip, gözlem sonuçlarının sayı ya da sembollerle ifade edilmesidir.”⁸⁹

Bu tanım da diğer tanımlar gibi, varlıkların sahip oldukları niteliklerin gözlenmesi ve bu niteliklerin ifade edilmesi üzerinde durmuştur.

“ Ölçme, ölçülen niteliklerin aralarındaki ilişkileri (büyüklük küçüklük gibi) koruyacak şekilde bu niteliklere sayı veya sembollerin atanması işlemidir.”⁹⁰

Bu tanımda varlıkların ölçülen niteliklerinin sayı ve semboller olarak ifadesini ve niteliklerin arasındaki ilişkileri vurgulamıştır.

Görüldüğü üzere, ölçme ile ilgili yapılan tanımlar genellikle birbirine benzemektedir. Netice olarak ölçme tanımı için şunu söyleyebiliriz: “ Ölçme, herhangi bir nesnenin, hangi özelliğe sahip olduğunu ve bu özelliğin ne miktarda olduğunu belli bir birime göre ölçerek, sonuçlarını sayı ve sembollerle gösterme işlemidir.”

Bu bakımdan düşünülecek olursa, bir kişinin cinsiyetinin ne olduğunu, bir kadının veya erkeğin medeni halinin ne olduğunu, havadaki sıcaklığın kaç derece olduğunu, aldığımız herhangi bir nesnenin ağırlığının ne kadar olduğunu belirtmek bir ölçme işlemidir. Ölçme işleminin

⁸⁸ Okullarda Ölçme Değerlendirme Nasıl Olmalı, MEB, İst.2000, s.9.

⁸⁹ Mehmet Taşdemir, *Eğitimde Planlama ve Değerlendirme*, Ocak Yay., Ank.2000, s.192.

⁹⁰ Şeref Tan, Alaattin Eroğlu, *Öğretimi Planlama ve Değerlendirme*, Pegem A Yay., Ank.2004, s.135. Bkz., Özcan Demirel, *Planlamadan Değerlendirmeye Öğretme Sanatı*, Pegem A Yay., Ank.2002, s.154, , Leyle Küçükahmet, *Öğretimde Planlama ve Değerlendirme*, Nobel Yay., Ank.2001, s.166, Ahmet Saban, *Öğrenme Öğretme Süreci*, Nobel Yay., Ank.2000, s.215, Cemal Yıldırım, *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, ÖSYM Yay., Ank.1999, s.2.

yapılabilmesi için nesneler arasında belli farklar olması gerekmektedir. Eğer her nesne eşit özelliklere sahip olsaydı ölçme işlemine gerek kalmazdı. Dolayısıyla ölçme işlemi, nesneler arasındaki farklardan doğmuştur denebilir.

Her nesnenin birtakım özellikleri vardır. Bu özelliklerden bir kısmını gözle görebiliriz. Ancak bir kısmını gözle göremediğimizden dolayı o özellikleri etkileyen başka özellikler yardımıyla ölçme yaparız. Bundan dolayı iki farklı ölçme yöntemi çıkmıştır:⁹¹

a) Doğrudan Ölçme: Ölçülecek nesnenin, herhangi bir özelliğini başka bir şeye gerek duymadan doğrudan doğruya ölçmedir. Örneğin, bir çocuğun boyunu veya ağırlığını herhangi bir şeye gerek kalmadan ölçme araçları olan uzunluk ve ağırlık ölçüsü ile ölçebiliriz.

b) Dolaylı Ölçme: Bazı nesneler bu kadar kolay ölçülemeyebilirler. Örneğin havanın sıcaklığını ölçmek için termometre kullanmaktayız. Ancak, termometre havanın kendisini ölçmemektedir aslında. Termometre içindeki cıva havanın sıcaklığına göre yükselip alçalmaktadır. Biz bu yükselme ve alçalma sonucuna bakarak havanın sıcaklığını belirlemiş olmaktadır.

Eğitimde yapılan ölçmeler de bu türdendir. Örneğin, zeka veya başarıyı ölçmek istediğimiz zaman, her ikisini de doğrudan ölçemeyiz. Ancak bireyin tepkilerine bakarak bir ölçme işlemi yapabiliriz. Bireyin zeki veya başarılı olup olmadığına doğru cevapladığı soru sayısına bakarak cevap verebiliriz.

Eğitimde genellikle dolaylı ölçmeler yapılırsa da doğrudan yapılan ölçmeler de az da olsa yok değildir. Elle yapılan birtakım faaliyetler, iyi konuşabilme, güzel konuşabilme gibi özellikler doğrudan ölçülebilen özelliklerdir.

⁹¹ Bkz. Tekin, a.g.e., s. 16., Binbaşıoğlu, a.g.e., s. 3., Şeref Tan, Alaattin Eroğlu, a.g.e., s. 140.

2. Ölçek ne demektir?

Ölçmenin tanımını yaparken, nesnelerin özelliklerinin sayı ve sembollerle ifade edilmesi tanımını kullanmıştık. Ancak bu sayı ve sembollerle belirtme işlemi belli kurallar çerçevesinde yapılmak zorundadır. Bunu da ölçekler sayesinde gerçekleştirebiliriz. Ölçek şu şekilde tanımlanmaktadır: “ Ölçek nesnelere verilen sayıların anlamlarını ya da nesnelere sayılar vermede ve nesnelere verilen sayıların kullanılmasında uyulması gerekli kurallar ve kısıtlamaları belirtmek için kullanılır.”⁹²

“Ölçek bir rakam veya sembol sistemidir.”⁹³ Birim yerine genellikle ölçek kullanılır. Ölçek kurallar ve kısıtlamaları belirtmek için kullanılır.

3. Ölçek Türleri

Ölçekler genel olarak dört grupta toplanmıştır.⁹⁴ Bunlar:

- a) Sıralama ölçekleri
- b) Sınıflama ya da gruplama ölçekleri
- c) Eşit aralıklı ölçekler
- d) Oranlı ölçekler

a) Sıralama ölçekleri

Bu ölçek türündü varlıklar veya nesneler kendilerinde bulunan bir özellik nedeniyle, özelliğin az veya çok, uzun veya kısa olmasına göre sıraya konur. Burada nesneler ya en az özelliğe sahip olunandan ya da en çok sahip olunandan başlayarak sıraya konur. Sıraya konma işleminden sonra her sıraya bir sayı verilir. Bu ölçek türünde sıfır noktasının bir anlamı yoktur. Sıralar sabit değildir.

⁹² Tekin, a.g.e., s. 17.

⁹³ Çelik, a.g.e., s.12.

⁹⁴ Bkz. Tekin, a.g.e., 18., Küçükahmet, a.g.e., s. 168., Turgut, a.g.e., 17-18., Özçelik, a.g.e., s. 15-16.

Örneğin, öğrencilerin boy sırasına göre dizilmesi, sınav kağıtlarının pekiyi, iyi, orta veya en yüksek alandan en düşük alana doğru dizilmesi sıralama ölçeklerine bir örnektir. En iyi notu almış bir kişi gruba daha yüksek notu almış biri eklendiği zaman sırası değişecek olduğundan belirlenen ölçü de değişecektir.

Sıralama ölçekleri, ne kadar büyük sorusuna cevap veremez. Çünkü burada amaç sadece nesneleri belli özelliklerine göre sıraya koymak ve bunlara sayılar veya semboller vermektir.

b) Sınıflama ölçekleri

Bu tür ölçeklerde, sadece nesnelerin belli açılardan benzeyip benzemediklerine bakılarak bir sınıflama yapılır. Bu yüzden sınıflama ölçekleri adını almıştır. Örneğin, kızlar-erkekler diye bir sınıflama yapılır. Bunlara herhangi bir sayı veya sembol verilir. Verilen sayı ya da sembol önem derecesini belirtmez. Sadece bir isimdir. Örneğin insanların medeni hallerine göre evli- bekar- boşanmış olarak sınıflandırılması gibi. Burada da sadece bir belirleme amacıyla gruplara ayırma söz konusudur. Sadece bir adlandırma vardır.

c) Eşit aralıklı ölçekler

Eşit aralıklı ölçekler, ya iki noktanın belirlenerek iki nokta arasındaki mesafenin eşit aralıklara bölünmesi yoluyla ya da bir noktanın belirlenerek ondan sonraki bölümlerin bir birimle bölünülerek adlandırılması yoluyla geliştirilmişlerdir. Ancak önemli olan bir nokta vardır, bu ölçekteki sıfır noktası o özelliğin hiç olmadığı anlamına gelmez. Örneğin, termometrede sıcaklığın sıfır olması demek, sıcaklığın hiç olmadığı anlamına gelmez. Bir öğrencinin girdiği sınavdan sıfır alması hiç bir şey bilmiyor demek değildir. Ancak sınavda sorulan soruların hiç birini cevaplayamamış demektir. Öğrenci başka konularda çok şey biliyor olabilir. Başlangıç noktası keyfi

olarak saptandığından bu noktanın ileri veya geri kaydırılması neticeyi değiştirmez.

d) Oranlı ölçekler

Oranlı ölçekte de bir başlangıç noktası ve belli birimlere ayırma işlemi vardır. Ancak buradaki fark, başlangıç noktası olan sıfır gerçek sıfırdır. Yani ölçülen özelliğin olmadığını gösterir. Yani eşit aralıklı ölçeklerin gerçek sıfır ile başlayan türü de denebilir bu ölçeklere.

Eğitimde oranlı ölçekler geliştirilmemiş olmakla birlikte, eşit aralıklı ve sıralama ölçekleri çok kullanılır. Sınıflama ölçekleri ise pek kullanılmaz.

4. Değerlendirme Ne Demektir?

Değerlendirme ve ölçme kavramları çoğunlukla birbirine karıştırılır. Oysa aralarında belirgin farklar vardır. Bu farkları şu şekilde sıralayabiliriz:⁹⁵

- Ölçme işlemi değerlendirmeden önce yapılır. Yani değerlendirmenin yapılabilmesi için ölçmenin yapılmış olması gerekir.
- Değerlendirme, ölçmeyi içine alan ölçmeden daha geniş bir kavramdır.
- Ölçme bir özelliğin miktarını gösterir, değerlendirme ise bununla ilgili bir karar işlemidir. Miktarın yeterli olup olmadığını gösterir.

Değerlendirme, iki özelliğin karşılaştırılması ve bir yargıya varma işlemidir. Değerlendirmede ölçülen özellik hakkında bir anlam çıkarması yapılır. Dolayısıyla değerlendirmede ölçülen özellik hakkında bir neticeye varma vardır.

Öğrencinin herhangi bir dersten 60 aldığını düşünürsek, bu belirlemeyi yapmak sadece bir ölçme işlemidir. Ancak öğrencinin aldığı bu

⁹⁵Bkz. Küçükahmet, a.g.e., s. 170., Halil Tekin, a.g.e., s.23., Binbaşoğlu, a.g.e., s. 10. Ahcıgüzcel, a.g.e., s.278. Yıldırım, a.g.e., s.2., Saban, a.g.e., s. 216.

notla geçeceğini söylemek ise bir değerlendirme işlemidir. Bu değerlendirme işleminin bir ölçüte göre olması gerekmektedir. Örneğin daha önceden geçme notu olarak 60 belirlenmiş ise bu öğrencinin geçeceğine karar verilir ve dolayısıyla bir değerlendirme yapılır.

Değerlendirme yapmak için önceden belirlenmiş bir ölçüte ihtiyaç vardır. Bu, değerlendirme için kullanılan bir standarttır. “Ölçme sonuçları belirlenen ölçüte göre değerlendirilir. Bu ölçüt önceden kesin olarak belirlenmişse buna **mutlak ölçüt**, ortalama başarıya göre değişiyorsa buna **bağıl ölçüt** denir.”⁹⁶

Eğitimde kullanılan bazı değerlendirme türleri vardır. Bunlar üç çeşittir:

a. Tanıma-Yerleştirmeye Yönelik Değerlendirme

Bu değerlendirme iki nedenden dolayı yapılabilir; birincisi bir kurs ya da dersin gerektirdiği, bunun önkoşulu olan giriş özelliklerine sahip olma derecesini belirlemek, ikincisi ise, bu ders veya kursun öğrencide oluşmasını istediği hedef ve davranışlardan herhangi birinin önceden var olup olmadığını tespit etmek.⁹⁷

Bu tür değerlendirmede, eğer öğrenci belli giriş davranışlara sahipse, bu giriş davranışlarından başlanmaz ve dersin ilk konusundan başlanarak devam edilir. Eğer öğrenci bu giriş davranışlara sahip değilse, öğrencinin bu kurs veya ders öncesinde bilmesi gerekli olan bu davranışlar öğrencilere kazandırıldıktan sonra dersin ilk konularına geçilir.

Yetiştirmeye yönelik değerlendirme, daha çok öğrencileri bir yere veya kursa yerleştirmek için yapılan bir gruplamaya dayanır. Burada amaç öğrencileri sahip oldukları giriş davranışlarına göre bir kurs, bir bölüm veya üniversitenin herhangi bir fakültesine yerleştirmektir.

⁹⁶ Küçükahmet, a.g.e., s.171.

⁹⁷ Bkz. Tekin, a.g.e., s.24.

Ancak bu tür bir değerlendirme, normal sınıf sisteminde de yapılabilir. İstenen giriş davranışlara sahip öğrenciler ve sahip olmayan öğrenciler belirlenerek sahip olmayanlarla biraz daha ilgilenerek veya ek dersler yaparak bu durum giderilebilir.

b. Biçimlendirme-Yetiştirmeye Yönelik Değerlendirme

Bu değerlendirme türü öğretim süreci içerisinde yapılır. Öğretim süreci devam ederken her ünite sonunda, öğrencilerin hedef ve davranışları ne kadar kazandıklarını ölçmek maksadıyla yapılır. Bunun faydası, bir ünite öğrenilmeden diğer üniteye geçilmemesidir. Aksi takdirde, bir önceki ünite kazanılmayan bazı durumlar yıl sonuna kadar devam edecek ve her ünite diğerinin üzerine bina edildiğinden öğrenme istenen verimde olmayacaktır.

Biçimlendirmeye yönelik testlere ünite testleri denmektedir. Bu testler her ünitenin sonunda yapıldığından bu adı almıştır. Bir ünite sonunda kazanılmayan durumlar bu testler neticesinde belirlenir ve o durumlar için yeniden bir eğitim süreci düzenlenir. Böylece o ünite ile ilgili kazandırılması hedeflenen davranışlar kazandırıldıktan sonra diğer üniteye geçilir.⁹⁸

c. Değer Biçmeye Yönelik Değerlendirme

Bu değerlendirme türü, genellikle bir öğretim devresi içerisinde veya bir dönem sonunda yapılır. Ara sınav ve yıl sonu sınavı bu tür değerlendirmeye örnektir. bu değerlendirme çeşidi, belli üniteleri değil o ana kadar görülen tüm konuları kapsar. Bunun neticesinde bir not takdir edilir ve öğrencinin o dersten başarılı olup olmadığına karar verilir. Bir sonraki kurslara veya derslere başlama verilen bu notlar sayesinde belirlenir. Aynı şekilde bu değerlendirme neticesinde o ana kadar

⁹⁸ Bkz. Tekin, a.g.e., s.26.

uygulanan programın yeterli olup olmadığı hakkında da bir değerlendirme yapılır.⁹⁹

5. Ölçme Araçlarında Bulunması Gereken Nitelikler

Ölçmede amaç, nesneler, kişiler, olaylar hakkında değerlendirmelerde bulunmak ve bu değerlendirmelere dayanarak bazı kararlar vermektir. Bu kararların doğru ve güvenilir olması, ölçümlerin doğru olmasına bağlıdır. Dolayısıyla ölçme işlemine hata karışmaması gerekmektedir. Bu hataları en aza indirmek için ölçme araçlarında aranan birtakım özellikler vardır. Bunlar:

- a. Güvenirlik
- b. Geçerlik
- c. Kullanışlılıktır.

a. Güvenirlik: “ Güvenirlik, herhangi bir ölçme aracının ölçtüğü özellikleri ne derece duyarlılıkla ölçebildiği, yani ölçme sonuçlarının hatadan ne derece arınmış olduğudur.”¹⁰⁰ “ Güvenirlik, bir ölçme aracının, ölçmeye çalıştığı bir özelliği her defasında aynı sonucu verecek şekilde ölçebilmesidir.”¹⁰¹ Dolayısıyla ölçüm sonuçlarının duyarlı ve tutarlı olmasıdır. Güvenilir bir ölçme aracı, aynı özellik ile ilgili olarak arka arkaya yapılan ölçümlerde aynı sonucu vermelidir. Bir gruba iki ya da üç kez uygulanan güvenilir bir ölçme aracı her defasında birbirine yakın sonuçlar vermelidir.

Ancak bir test değişik zamanlarda ölçüldüğünde hata karışma ihtimali çok yüksektir. Dolayısıyla güvenilirliğe hata karışmış olmaktadır. Bu noktada hatanın neden kaynaklandığını ve hata sebeplerini bilmek gerekmektedir.

⁹⁹ Bkz. Tekin, a.g.e., s.28

¹⁰⁰ Küçükahmet, a.g.e., s.174.

¹⁰¹ Saban, a.g.e., s.225.

1. Hata Kaynakları: “Hata, ölçülen özelliğin gerçek değeri ile ölçme sonuçlarında elde edilen değer arasındaki farktır.”¹⁰² Ölçmede hata farklı nedenlerden dolayı olur. Bunlar şu şekilde sıralanabilir:¹⁰³

1.1. Ölçen kişiden kaynaklanan hatalar: Ölçümü yapan kişinin bireysel özellikleri, bilgisi, becerisi, eğitim durumu, o an içinde bulunduğu durum gibi özellikler ölçmeyi etkiler. Dolayısıyla ölçmede hatalara neden olabilir.

1.2. Ölçülen özellikten gelen hatalar: Ölçülen özellik tam olarak ölçülmemiş olabilir veya ölçmeye müsait değildir. Böyle durumlarda ölçmeye hata karışması ihtimali vardır.

1.3. Ölçme aracından kaynaklanan hatalar: Ölçme aracının kendisinden kaynaklanan bu tür hatalarda, ölçme aracı birimlere doğru ayrılmamış olabilir. Yani aracın yapılışında bir hata olabilir. Bu durum da ölçmelere hata karışmasına sebep olur.

2. Hata Türleri

Ölçmede hatalar üç türdür.¹⁰⁴ Bunlar:

2.1. Sabit Hatalar: Sabit hatalarda hata her ölçme için aynıdır. Ölçmeden ölçmeye değişmez. Örneğin bir öğretmenin her yazılı kağıdına 5 puan fazla verdiğini düşünürsek, aslında ölçmede bir hata vardır, ancak bu hata tüm ölçümde aynıdır. Aynı şekilde bir uzunluk ölçüsünün sıfır noktası yerine 1 den başladığını düşünecek olursak her ölçümde bir cm hata olacaktır. Ancak burada da hata tüm ölçüm için aynıdır. Dolayısıyla sistematik bir hatadır.

2.2. Sistemli Hatalar: bu hatalar bütün ölçümler için sabit değildir. Örneğin bir öğretmen, yazı güzelliğine, ifade düzgünlüğüne düzene

¹⁰² Küçükahmet, a.g.e., s.172.

¹⁰³ Bkz. Küçükahmet, a.g.e., s.173., Tekin, a.g.e., 55.

¹⁰⁴ Bkz. Küçükahmet, a.g.e., s.173., Tekin, a.g.e., s.56., Şeref Tan, Alaattin Eroğlu, a.g.e., s.175.

fazla not veriyorsa sistemli hata yapıyor demektir. Ya da öğretmen kızlara erkeklerden 5 puan fazla veriyorsa burada da sistemli hata yapmış demektir.

2.3. Rastgele Hatalar: bu tür hatalarda hataların nerden kaynaklandığını bilmek zordur. Burada ölçen kişiden olabileceği gibi ölçme aracından da kaynaklanan hatalar olabilir. Örneğin bir öğretmenin sınav kağıtlarını okurken puanlamada hata yapması bu tür hataya bir örnektir.

Bir ölçme aracının güvenilir olabilmesi için bu tür hatalardan mümkün olduğu kadar arınmış olması gerekmektedir. Güvenirlik birtakım işlemler sonucu test edilebilir. Bu işlemler şu şekilde belirlenebilir:¹⁰⁵

3. Güvenirliği Hesaplamada Kullanılan Ölçütler

3.1. Test- tekrar test yöntemi: güvenirligi test edilecek olan bir test aynı gruba belli aralıklarla iki kez uygulanır. Elde edilen ik sonuç arasındaki korelasyon katsayısı bulunur. Korelasyon katsayısı +1.00 ile -1.00 arasındaki değerdir. Testin güvenilir olabilmesi için bu değer +1.00 e yaklaşması gerekir. Eğer bu değer(-) değerine yaklaşıyorsa testin güvenirligi düşük demektir.

3.2. Eşdeğer formların uygulanması yöntemi: Burada testin güvenirligini ölçmek için bir testin aynı değerde bir testle desteklenmesi işlemi vardır. Yani eşdeğer olarak bir test daha hazırlanır ve belli aralıklarla aynı gruba uygulanır ve bu iki test arasındaki korelasyon bulunur. Aynı şekilde +1.00'a yaklaşan değerler güvenilir kabul edilir.

¹⁰⁵ Bkz. Küçükahmet, a.g.e., s.174., Tekin, a.g.e., s.57., Saban, a.g.e., s.225.

4. Eğitimde kullanılan Ölçme araçlarının güvenilirliğini arttıran etkenler

Eğitimde kullandığımız ölçme araçlarının bize güvenilir sonuçlar verebilmesi için bizim de birtakım şeyler yapmamız gerekmektedir. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz:¹⁰⁶

- Sınavlarda sorduğumuz soruların açık ve anlaşılır olmasına dikkat etmeliyiz.
- Soru sayısını mümkün olduğu kadar çoğaltmalıyız. Çünkü soru sayısı arttıkça o testin güvenilirliği de artacaktır.
- Sınavdaki soruları ne çok zor ne de çok kolay sormalıyız. Sorular grubun en az yarısının bilebileceği zorlukta olmalıdır.
- Sınavda soruları cevaplamaya yetecek kadar süre vermeliyiz.
- Soruların puanlanmasını objektif yapmalıyız.
- Sınavda şans hatası dediğimiz kopya çekme işlemine mani olacak şekilde ölçme yapmalıyız.

b. Geçerlik: “ Ölçme aracının, ölçmeyi amaçladığı özelliği başka herhangi bir özellik ile karıştırmadan doğru olarak ölçebilme derecesine geçerlik denir.”¹⁰⁷ “ Ölçmede geçerlik, bir ölçme aracının geliştirilmiş bulunduğu konuda maksada hizmet etmesidir.”¹⁰⁸ Tanımlardan anlaşılacağı üzere bir ölçme aracı neyi ölçmek için yapılmışsa o özelliği ölçmelidir. Örneğin uzunluk ölçüsü birimi metredir ve uzunluğu ölçmek için geliştirilmiştir. Dolayısıyla uzunluğun metre ile ölçülmesi daha doğru ve geçerlidir.

Ancak eğitimde kullanılan ölçme araçlarının geçerliği biraz zor hesaplanır. Çünkü bir ölçme aracının geçerli olabilmesi için ölçmek istediği özelliğe herhangi bir şeyi karıştırmaması gerekir. Eğitimde bu çok zordur.

¹⁰⁶ Bkz. Küçükahmet, a.g.e., s.175.

¹⁰⁷ Küçükahmet, a.g.e., s.175.

¹⁰⁸ Tekin, a.g.e., s.26.

Eğitimde kullanılan ölçme araçları için birtakım geçerlikler belirlenmiştir. Bunlar şu şekildedir:¹⁰⁹

1. Kapsam geçerliği: Öğrenci başarısını ölçmek istediğimiz bir testte, bütün alanları kapsayacak kadar soru sorulması zor olabilir. Bir testte sorulan sorular ancak konuların bir kısmını kapsar. Bu noktada önemli olan, testte sorulan soruların o dersin hedeflerini ve içeriğini yeterince karşılayıp karşılamadığıdır. “ Kapsam geçerliği, bir bütün olarak testin ve testteki her maddenin maksada ne derece hizmet ettiği”¹¹⁰ Bu aşamada, testte sorulan her sorunun amaca hizmet edip etmediği, hedefleri gerçekleştirip gerçekleştirmediği, dersin örneklemini verip vermediği soruları sorulmalı ve bu nokta dikkatle hazırlanmalıdır.

2. Yordama (tahmin) geçerliği: “ İstatistik teknikler kullanarak ve bilinenlerden yararlanarak bilinmeyen durumlar hakkında geleceğe yönelik tahminlerde bulunma işlemidir.”¹¹¹ Yordama işinde kullanılan istatistiksel tekniğe “Regrasyon” denir.¹¹²

Eğitimde kullanılan ölçme araçlarından bazıları, bireylerin bir okulda veya bir işte gösterecekleri başarıyı tahmin etmek için yapılır. Bireylerin bir işe ya da bir programa alınıp alınmayacakları bu testlerden elde edilen puanlara bağlı olarak belirlenir.

“Bir aracın yordama geçerliği, bireyin o araçtaki sorulara verdiği cevaplarla, aracın tahmin için ön gördüğü özelliğin doğrudan ölçüsü olan ve sonradan elde edilen ölçü arasındaki korelasyondur.”¹¹³ Eğer ikisi arasındaki korelasyon yüksek çıkarsa yordama geçerliği sağlanmış olmaktadır.

¹⁰⁹ Bkz. Küçükahmet, a.g.e., s.176., Tekin, a.g.e., s. 29., Demirel, a.g.e., s. 159. ., Şeref Tan, Alaattin Eroğlu, a.g.e., s.199.

¹¹⁰ Tekin, a.g.e., s. 29.

¹¹¹ Küçükahmet, a.g.e., s.176.

¹¹² Küçükahmet, a.g.e., s.176.

¹¹³ Küçükahmet, a.g.e., s.177.

3. Görünüş geçerliği: Bir testin kapağında yazan şey onun görünüşüdür. Yani “ Bir testin görünüş geçerliği, o testin ölçmek istediği testi ölçüyor görünmesidir.”¹¹⁴ Örneğin bir Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi testinin üzerinde o dersin testi olduğunu belirten ifadenin yazılması o testin görünüş geçerliğidir.

c. Kullanışlılık: Ölçme aracının kullanışlı olması demek, o ölçme aracının, hazırlanmasının, kullanımının ve maliyetinin uygun ve elverişli olması demektir. Aynı zamanda kullanışlı olan bir ölçme aracı, puanlama açısından da kullanışlıdır. Bu durum zamandan ve emekten tasarruf sağlar. Bir ölçme aracının kullanışlı olabilmesi için tekrar kullanmaya müsait olmalıdır. Kullanışlı bir ölçme aracının başında bir sınav yönergesi bulunmalıdır. Bu da zamandan tasarruf sağladığı gibi karışıklığı da önler.¹¹⁵

B. Eğitimde Kullanılan Ölçme Teknikleri Nelerdir?

Eğitimde belli başlı üç tür ölçme tekniği vardır. Bunlar şu şekildedir:¹¹⁶

1. Sözlü sınavlar
2. Yazılı sınavlar
3. Testler

1. Sözlü sınavlar

Sözlü sınavlar kullanılan en eski sınav türüdür. Çok eski dönemlerden itibaren kullanıldığı bilinmektedir.¹¹⁷ Ancak, eğitimde farklı

¹¹⁴ Tekin, a.g.e., s.37.

¹¹⁵ Tekin, a.g.e., s.37., Küçükahmet, a.g.e., s.177., Demirel, a.g.e., s. 161.

¹¹⁶ Kaynaklarda bu sınıflama ile ilgili bir mutabakat yoktur. Ancak biz bu ayrımı tercih ettik. Bkz. Tekin, a.g.e., s.82., Küçükahmet, a.g.e., s.179., Demirel, a.g.e., s.162., Taşdemir, a.g.e., 212., Mustafa Öcal, M. Emin Ay, a.g.e., s.19.

türde ölçme araçlarının kullanılmasıyla sözlü sınavlar etkisini giderek yitirmiştir. Sözlü sınavlarda bir subjektiflik hakim olması da bu etkinin zayıflamasında önemli bir yere sahiptir. Ancak, eleştirilere maruz kalmasına ve bazı sınırlılıklarının olmasına rağmen sözlü sınavlar hala okullarımızda kullanılmaktadır.¹¹⁸

a. Yapılışı

Sözlü sınavlar, bir kişi veya bir komisyonun bir öğrenciyi tahtaya kaldırarak, ona sorular sorması ve öğrenciden sözlü olarak cevaplar alması şeklinde yapılır. Bir başka yapılış şekli de yıl içerisinde öğrencilere gerek önceki derslerle ilgili, gerek işlenen dersle ilgili bilgi, ilgi ve dikkatlerini yoklamak amacıyla sorular sorarak bir çeşit yoklama yapması şeklindedir.¹¹⁹ Her iki türde de sorulan sorular ve alınan cevaplar sözlüdür. Sözlü imtihan son zamanlarda bir işe veya programa eleman alımında kullanılan bir tür haline gelmiştir. Burada amaç, alınacak elemanın kılık kıyafeti, ifade düzgünlüğü, toplum karşısında nasıl konuşabildiği gibi unsurları da değerlendirmektir.

b. Sözlü Yoklamaların Kullanıldığı Yerler

- Sözlü sınavlar genellikle yazılı imtihanların kullanılmadığı yerlerde kullanılır.
- Sözlü sınavlar, birtakım kabiliyetlerin ölçümünde ve tespitinde kullanılır. Uygulamalı birtakım derslerde, örneğin, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde öğrencilere ezberletilen bazı sure ve duaların ezberletilmesinde ve yabancı dil derslerinde bazı

¹¹⁷ Mustafa Öcal, M. Emin Ay, a.g.e., s.19.

¹¹⁸ Geniş Bilgi için Bkz. Asaf Çalışkaner, *Ölçme ve Değerlendirme*, Yaygın Yüksek Öğretim Kurumu, Ank.1977, s.69, Tekin, a.g.e., s.121, Saban, a.g.e., s.217, Turgut, a.g.e., Ank. 1977, s.108, Küçükahmet, a.g.e., s.189, Mustafa Öcal, M. Emin Ay, a.g.e., s.19.

¹¹⁹ Bkz. Çalışkaner, a.g.e., s.69, Tekin, a.g.e., s.121, Saban, a.g.e., s.217, Turgut, s.108, Küçükahmet, a.g.e., s.189, Mustafa Öcal, M. Emin Ay, a.g.e., s.19.

sözcüklerin ezberletilmesinde kullanılabilir. Aynı şekilde hitabet ve güzel konuşma derslerinde de kullanılabilir.

- Yine yukarıda işaret ettiğimiz gibi bazı iş veya programlara eleman seçiminde kullanılır.

c. Sözlü Sınavların Hazırlanmasında ve Uygulanmasında Dikkat Edilecek Hususlar

- Sözlü sadece bir not vermek ve öğrencilerin yüksek not almalarına katkıda bulunmak amacıyla yapılmamalıdır. Bilakis, öğrenme hedefleri doğrultusunda, öğrencinin öğrenmesi gereken hususlar belirlenmeli ve öğrencilerin hem eksik kalan yönleri tamamlanmalı, hem de bir tekrara mahiyetinde bilgiler pekiştirilmelidir.
- Yıl içerisinde yapılan sözlü sınavlar için her öğrencinin ismi için belli sütunlar bulunmalı ve öğrencinin verdiği cevaplara karşılık bu sütunlara notlar yazılmalıdır. Not yerine (+) veya (-) şeklinde işaretlemeler de yapılabilir, ancak not verme ne kadar yeterli bir cevap verdiğini göstermesi açısından daha sağlıklı bir yoldur.
- Yıl sonunda yapılan sözlü yoklamalar için ise, sorular öğretmen tarafından daha önceden hazırlanmalı ve öğrenciye sözlü olarak sorulmalıdır. Ancak her öğrenci için sorular eşit zorlukta olmalıdır.
- Sorulacak sorular öğrencilerin daha önce öğrenmiş oldukları konulardan olmalıdır.
- Sorular açık, seçik ve anlaşılır olmalıdır. Her kes tarafından aynı şekilde anlaşılmaya müsait olmalıdır.
- Sorular kolaydan zora doğru bir sıra takip etmelidir. Kolay sorulardan başlayarak öğrencilerin heyecanı yatıştırılmalıdır. Zor sorular öğrencilere yılgınlık verebilir.

- Öğrencilere sorulan sorular mümkün olduğu kadar eşit zorlukta olmalıdır.
- Sözlü sınav yaparken öğrenciyi yargılayıcı bir üsluptan sakınılmalıdır.
- Sözlü sınavlar, mutlaka öğrencileri tahtaya kaldırmak suretiyle ve arkadaşlarının önünde yapılmalıdır.
- Sözlü sınav yaparken öğrencilerin uyması gereken kurallar önceden belirlenmelidir.
- Öğrencilere bu sınav esnasında soruları cevaplayabilmeleri için gerekli süre verilmelidir.¹²⁰

d. Sözlü sınavların Faydaları ve Sınırlılıkları

- Sözlü sınavların hazırlanışı ve puanlanması diğer sınavlara göre daha kolaydır.
- Sözlü sınavlarda öğrenciler ne zaman sınava tabi tutulacaklarını bilmediklerinden, bu durum her zaman sınav olacakmış gibi hazırlıklı gelmelerine olanak sağlar.
- Öğrenciler, sözlü sınav esnasında tahtaya çıkarıldıklarından dolayı, toplum karşısında konuşma, ifade düzgünlüğü ve kılık-kıyafete özen gösterme gibi alışkanlıklar edinirler.
- Yazılı sınavlarda başarılı olamayan öğrenciler, sözlü sınavlarda kendilerini rahatlıkla ifade etme şansını yakalamış olurlar.
- Kopya çekme ihtimali zayıf olduğundan, öğrencilerin başarılarını ölçmede daha faydalıdır.

¹²⁰ Geniş Bilgi için Bkz. Çalışkaner, a.g.e., s.70, Tekin, a.g.e., s.123, Saban, a.g.e., s.219, Turgut, a.g.e., s.109, Küçükahmet, a.g.e., s.189, Mustafa Öcal, M. Emin Ay, a.g.e., s.20.

- Her ne kadar, sınavın hazırlanması ve uygulanması kolay olsa da , çok fazla zaman alması ve her öğrenciye farklı sorular sorulması aynı zamanda sınavın yapılışını zorlaştırmaktadır.
- Puanlanması diğer sınavlara göre daha subjektiftir.
- Öğrencinin bir soru üzerinde düşünme ve cevap vermesi diğer sınavlara göre daha kısadır. Yeniden bilemediği soruya dönüp cevaplama şansı azdır.
- Sorulan sorularda eşitlik sağlamak zordur.
- Toplum karşısında konuşamayan, çekingen çocuklar için bildiklerini söylemedikleri için tam bir işkenceye dönüşür.

Soruların tesadüfen öğrencilerin çalıştıkları ya da çalışmadıkları yerden çıkması öğrencilerin notlarını olumsuz etkileyebilir.¹²¹

Görüldüğü gibi sözlü sınavların pek çok faydası olması yanında sınırlılıkları da mevcuttur. Dolayısıyla öğretmenlerin sözlü sınav yaparken dikkatli olmaları gerekmektedir. Yapılan sınavın amaca hizmet etmesi için önceden bir sınav planı hazırlamalıdır. Öğrenciler arasında “öğretmen haksızlık yaptı” gibi sözlerin çıkmaması için bu sınavın hazırlanması, uygulanması ve puanlanması için gereken hassasiyeti göstermelidirler.

¹²¹ Geniş Bilgi için Bkz. Çalışkaner, a.g.e., s.72, Saban, a.g.e., s.218, s.109, Küçükahmet, a.g.e., s.190, Mustafa Öcal, M. Emin Ay, a.g.e., s.27.

2. Yazılı Sınavlar

Yazılı sınavlar, klasik tip, essay tipi ve kompozisyon tipi sınavlar olarak bilinir.¹²² Yazılı sınavlar da sözlü sınavlar kadar olmasa da kullanılan eski bir sınav çeşididir. Bilindiği kadarıyla ilk yazılı imtihanlar M.Ö. 200'de Çin'de devlet dairelerinde çalışacak memurların seçiminde kullanılmıştır.¹²³ Bu bilgiden anlaşıldığı üzere yazılı sınavlar epey eski bir geçmişe sahiptir.

Yazılı sınavlar pek çok ülkede ve bizim ülkemizde de kullanılmaktadır. Bu durumun en önemli sebeplerinden biri, öğrenci sayısının kalabalıklaşması ve itirazlara karşı elde yazılı bir kağıdın bulunmasıdır.

Yazılı sınavların yapılması Milli eğitim Bakanlığınca mecburi tutulmuştur. Yapılan eğitimin hedefine ulaşp ulaşmadığı noktasında tespitlerde bulunmak amacıyla eğitim-öğretimde bu husus zorunlu kılınmıştır.

a. Yapılışı

Yazılı sınavlar, öğretmenin o ana kadar işlediği tüm konulardan, öğretmenin hedeflerini gerçekleştirecek olan hususların tespit edilerek, birkaç soru halinde öğrencilere yazılı olarak sorması ve yazılı olarak belli bir süre içerisinde cevap istemesi şeklinde olur. Öğretmen soracağı soruları yüksek sesle okuyabilir. Ancak, yazılı olarak öğrencilere vermesi öğrencilerin bazı kelimeleri kaçırmaları ihtimalini ortadan kaldırır. Verilen süre içerisinde öğrenciler tamamlayamamış olsa bile kağıtları öğretmen tarafından toplanarak sınav sona erdirilir.¹²⁴

¹²² Geniş Bilgi için Bkz. Çalışkaner, a.g.e., s.73, Tekin, a.g.e., s.110, Saban, a.g.e., s.218, Turgut, a.g.e., s.109, Küçükahmet, a.g.e., s.186, Mustafa Öcal, M. Emin Ay, a.g.e., s.29.

¹²³ Mustafa Öcal, M. Emin Ay, a.g.e., s.30.

¹²⁴ Bkz. Turgut, a.g.e., s.46, Çalışkaner, a.g.e., s.73, Tekin, a.g.e., 109, s. Saban, a.g.e., s.218, Küçükahmet, a.g.e., s.186.

Yazılı sınavlar ya çok soru kısa cevap şeklinde, ya da az soru uzun cevap şeklinde uygulanabilir. Uzun ve geniş cevap gerektiren sorular, değişik anlama ve yorumlamalara sebep olabileceğinden sınavın başında öğretmen tarafından gerekli açıklamalar yapılmalıdır. Öğrenciler, soru için kendilerinden beklenenleri tam olarak anlayabilmelidirler. Aksi takdirde, bildikleri halde sorunun kapsamının genişliğinden dolayı cevap veremeyebilirler.

Kısa cevaplı yazılı sınavlar, öğrencilerin isteneni anlamaları bakımından daha kolaydır. Çünkü burada çok soru olmasına rağmen istenenler kısa ve net olduğu için cevaplandırılması daha kolaydır. Bu tarz sorularda genellikle, tasvir etme, karşılaştırma ve listeleme gibi hususlar istenir.

Yazılı yoklamalarda öğrenci cevaplarını kendisi bulup yazmalıdır. Diğer sınav türlerinde, örneğin çoktan seçmeli sınavlarda öğrenci bir dizi cevap arasından doğruyu bulup işaretler, ancak yazılı yoklamalarda böyle bir durum yoktur. Aynı şekilde adından da anlaşılacağı üzere bu tür sınavlarda cevaplar yazılı olma mecburiyetindedir. Cevaplamalarda bir bağımsızlık vardır. Ancak cevapların doğruluk derecesini tayin etmek puanlayıcıya düşmektedir. Bu yüzden cevaplama süresi çok uzun sürer ve cevaplayan kişinin çok vaktini alır.

b. Kullanıldığı Yerler

- Yazılı sınavlar, genellikle zihinsel yetenek isteyen durumlarda tercih edilir. Yani belli beceriler gerektiren durumlarda kullanımı zordur.
- Kalabalık gruplarda çok soru sorulması durumunda tercih edilir.
- Öğrencilerin cevaplayacağı sorular tartışma gerektiren sorular ise sözlü sınav yapmak zor olacağından yazılı sınav tercih edilir.

- Öğrencilerin istenen hedeflere ne derce yaklaştığını ölçmek amacıyla yapılır.¹²⁵

c. Yazılı Sınavların Hazırlanmasında ve Uygulanmasında Dikkat Edilecek Hususlar

- Yazılı sınavlar hazırlanırken, öğretmen dersin hedeflerini gözden geçirmeli ve soruları hedefleri gerçekleştirecek şekilde hazırlamalıdır.
- Öğretmen soruları açık, seçik ve anlaşılır biçimde hazırlamalıdır. Açıkça anlaşılamayan sorular farklı cevapların verilmesine neden olur ki bu durum da puanlamayı güçleştirir.
- Sorulara verilecek cevaplar kesinlikle sınırlandırılmalıdır. Bu yüzden genel sorular yerine, aynı konuda daha özel ve kısaca cevaplandırılabilen sorular sorulmalıdır.
- Sorular, ders kitaplarından aynen alınmamalıdır. Böyle bir durumda sadece hatırlama becerisi ölçülmüş olur.
- Sorular en az sınıfın yarısı tarafından yapılabilecek zorlukta olmalıdır. Çok zor sorulan sorular öğrencilerin derse karşı bir ön yargı oluşturmalarına, çok kolay sorulan sorular da derse saygının yitirilmesine neden olabilir. Bu yüzden öğretmen hazırlayacağı soruların zorluk derecelerini iyi ayarlamak zorundadır.
- Sorular çok fazla ezber gerektiren sorular olmamalıdır. Bu durum, öğrencileri ezbere alıştıracağından öğrenciler yorum için kafa yormayacaklar ve bu da dersin kısır bir şekilde geçmesine neden olacaktır.
- Sorulan sorular birbirini takip edecek şekilde değil, bağımsız sorular olarak sorulmalıdır.

¹²⁵ Bkz. Turgut, a.g.e., s.46., Çalışkaner, a.g.e., s.73, Tekin, a.g.e., 109, s. Saban, a.g.e., s.218, Küçükahmet, a.g.e., s.186., Mustafa Öcal, M. Emin Ay, a.g.e., s.31.

- Sorunların puanları ve öğrencilere verilecek süre önceden belirlenmelidir.
- Sınavın uygulanması esnasında, öğrenciler kopya çekilmesine müsaade edilmeyecek şekilde oturtulmalıdırlar.
- Sınav soruları yüksek sesle okunarak, öğrencilerin anlamadıkları yerler tekrar edilmelidir.
- Sınav süresi, başlama ve bitiş saatleri bildirilmeli, gerekirse tahtaya yazılmalıdır.
- Sınav salonu öğrencilerin orda sınava tabi tutulmaları için elverişli hale getirilmelidir.
- Sınav esnasında öğrencilerin dışarı çıkmalarına izin verilmemelidir.
- Sınav süresinin bitimine yakın öğrencilere ne kadar süreleri kaldığı hatırlatılmalıdır.¹²⁶

d. Yazılı Sınavların Faydaları ve Sınırlılıkları

- Kalabalık karşısında konuşamayan öğrencilere kendilerini ifade etmede kolaylık sağlar.
- Hazırlanma açısından kolaydır.
- Öğrencilerin mantıki sıra ile cevap vermelerine olanak sağlar.
- Öğrencilere cevaplamaları için yeterli süreyi sağlar. Öğrenciler cevaplayamadığı sorulara yeniden dönerek cevap verebilirler. Cevaplama süresi bakımından öğrencilere eşit süre verildiğinden adaletlidir.
- Kalabalık sınıflarda uygulanması açısından elverişlidir.
- Öğrencilere aynı sorular sorulduğundan her hangi bir itiraz olmaz.
- Soru sayısının çok olması başarıyı arttıran bir etken olabilir.

¹²⁶ Bkz. Turgut, a.g.e., s.55., Çalışkaner, a.g.e., s.75, Tekin, a.g.e., s.110, Saban, a.g.e., s.219, Küçükahmet, a.g.e., s.186., Mustafa Öcal, M. Emin Ay, a.g.e., s.32.

- Yazılı sınavlar, hazırlanması bakımından kolay olmakla birlikte cevaplandırılmaları açısından zor ve zaman alan sınavlardır.
- Puanlanmasında subjektiflik vardır. Örneğin yazı güzelliği, tertibi ve düzeni bazı durumlarda puanlamayı etkileyebilir. Bu durum da yazılı yoklamanın puanlanmasında geçerliği düşürür.
- Kopyaya sözlü sınava göre daha fazla imkan verir.
- Derste işlenen birçok konunun yazılı yoklamaya alınamaması yazılı yoklamaların geçerliğini düşürür.
- İçine kapanık öğrencilerin sosyalleşmelerine katkıda bulunmaz.
- Aralıklı olarak yapıldığından dolayı öğrencileri tembelliğe itebilir.¹²⁷

3. Testler

Test kavramı bugün genellikle sınav karşılığı olarak kullanılmaktadır. Oysa genel anlamda test, belli bir süre içerisinde uygulanan uyarıcıya bireyin gösterdiği tepkinin ölçülmesidir.¹²⁸ Bu uyarıcı, bir sınavda sorulan soru olabileceği gibi, bir resmin yorumlanması veya bir fiziki uyarıcı olabilir. Neticede bireyin bu uyarıcılara verdiği tepkiler değerlendirilir. Eğitimde kullanılan test ise, “ bireylerin belli özelliklerini ölçmek için düzenlenen ve onu alan herkes için aynı olan sorular ya da işlerden oluşan bir ölçme aracıdır.”¹²⁹

Testler kısa cevaplı sınav çeşitleridir. Genellikle ya bir işaret ile ya da bir iki sözcük ile bu testler cevaplandırılır.¹³⁰ Eğitimde kullanılan test çeşitleri şunlardır:

- a. Doğru- yanlış testler
- b. Çoktan seçmeli testler

¹²⁷ Bkz. Çalışkaner, a.g.e., s. 75-77, Küçükahmet, a.g.e., s.189., Mustafa Öcal, M. Emin Ay, a.g.e., s.39.

¹²⁸ Çalışkaner, a.g.e., s.68.

¹²⁹ Çalışkaner, a.g.e., s.68.

¹³⁰ Bkz. Küçükahmet, a.g.e., s.179.

c. Eşleştirmeli testler

d. Boşluk doldurmalı testler

a. Doğru- Yanlış Testler

1. Kapsamı

Doğru- yanlış tipi testler, soru tipleri arasında en çok bilineni ve en kolay olanı olup aynı zamanda en çok kullanılanlarındandır. Bu tip testler, doğru ve yanlış yazılmış soru cümlelerinden oluşur. Burada amaç, öğrencinin doğru olan ifadeler bulup işaretlemesidir. Doğru- yanlış tipi soruları hazırlamak kolay gibi görünür, ancak asıl itibarıyla zordur. Çünkü öğrenciler, eğer belli bir açıklama yapılmamışsa %50 bilme şansına sahiptir. Yani öğrenci hiç bilmediği bir soru karşısında tahmin yürüterek bu soruyu bilebilir. Bu yüzden yapılması gereken şey, düzeltme formülü denen yolu kullanmaktır. Bu yolda öğrencilere bilmedikleri ya da emin olmadıkları soruları cevaplamamaları, aksi takdirde yanlış işaretledikleri her soru için bir doğru cevaplarının silineceği önceden bildirilmelidir.¹³¹

Doğru- yanlış tipi testler, üç şekilde yazılabilir. Bunlar:¹³²

- Düz doğru- yanlış tipi sorular: :Bu tarz sorular, çok basit bir şekilde sadece doğru ve yanlış cevapların yazılması ve hangilerinin doğru hangilerinin yanlış olduğunun işaretlenmesini istemesi şeklindedir. Bu soru cümleleri klasik ifadelerdir. Bunlarda düzeltme formülünün kullanılması puanlama açısından gereklidir.
- Gruplanmış doğru- yanlış tipi sorular: Bu soru tipi de aslında düz doğru- yanlış tipi sorulara benzemekle birlikte burada birbiriyle alakalı cümleler gruplandırılarak verilir ve öğrenciden bunların doğru olanları ile yanlış olanlarını seçip işaretlemeleri istenir. Örneğin abdestin farzıyla ilgili olarak aşağıdaki gibi bir ifade yazılabilir:

¹³¹ Bkz. Çalışkaner, a.g.e., s.123, Tekin, a.g.e., s.137, Duran Çelik, Okullarda Ölçme Değerlendirme Nasıl Olmalı, MEB, İst.2000, s.84.

¹³² Bkz. M. Emin Ay, Mustafa Öcal, a.g.e., s. 64-67.

Abdestin farzları;

- () Elleri üç kez yıkamak
- () Yüzü üç kez yıkamak
- () Kolları dirseklerle birlikte üç kez yıkamak
- () Başın dörtte birini mesh etmek
- () Kulakları ve boyunu yıkamak
- () Ayakları topuklarla birlikte yıkamaktır.

- Ta'dil (ıslah) edilmiş doğru- yanlış tipi sorular: Bu tarz hazırlanmış doğru- yanlış tipi sorularda diğerlerinde olduğu gibi doğru ve yanlış ifadeler verilir. Ancak burada sadece yanlış ve doğruyu bulmak yeterli değildir. Aynı zamanda yanlış ifadeyi doğru yapacak ifadenin de bulunması ve soru cümlesinin düzeltilmesi istenir. Örneğin, “Zekatı zengin fakir herkes vermelidir.” İfadesinde düzeltilmesi gereken ifade “zengin fakir” ifadesidir. Bu tür sorular öğrenciden bu doğru ifadeyi bulmalarını ve ifadeyi yeniden yazmalarını ister.

2. Doğru- Yanlış Tipi Test Hazırlarken Dikkat Edilecek Hususlar

- Eğer bütün sorular doğru- yanlış tipi sorulardan oluşacaksa, soru sayısı fazla olmalıdır. 50 ila 100 arasında olması iyi olur.
- Soruların cevaplandırılması kolay olmalıdır. Yani doğru ifadenin karşısına (D), yanlış ifadenin karşısına (Y) harfi y da doğru ifadenin karşısına (+), yanlış ifadenin karşısına (-) konmalıdır.
- Cevap anahtarının başka bir kağıt üzerine işaretlenmesi puanlama açısından kolaylık sağlayacağından ayrı bir cevap kağıdı hazırlanmalıdır.
- Sorular, herkesi anlayacağı şekilde açık ve anlaşılır olmalıdır.
- Soruların içinde birbirinin ip ucu olacak ibareler bulunmamalıdır.

- Doğru ve yanlış sorular eşit olmalıdır.
- Doğru ve yanlış sorular karışık olarak dağıtılmalıdır. Belli bir sistematığe göre hazırlanmamalıdır.
- Soruların içerisinde belirsiz ifadeler (biraz, bir kısım, bazen) ve kesinlik bildiren ifadeler kullanmaktan kaçınılmalıdır.
- Sorular mümkün olduğu kadar olumlu ifadelerle bitirilmelidir. Olumsuz ifadelerin altları çizilmeli veya kalın yazılmalıdır.
- Doğru ve yanlış ifadelerin uzunlukları eşit olmalıdır. Doğrular uzun yanlışlar kısa veya tam tersi olmamalıdır.
- Sorularda bir tek hüküm ortaya konmalıdır.
- Sorulardaki ifadeler bazı kimselere göre değişen doğrular olmamalıdır.¹³³

3. Doğru -Yanlış Tipi Testlerin Faydaları ve Sınırlılıkları

- Hazırlanması kolay olduğundan fazla zaman almaz.
- Sorular kısa ve net olduğundan çok yer kaplamaz.
- Cevaplandırılması kolaydır.
- Puanlaması objektiftir.
- Bazı belirgin ve net noktaları öğretmede yardımcı olur.
- Ancak ipucu vermeden soruları hazırlamak oldukça güçtür.
- Tahmin yoluyla cevaplandırma olasılığı yüksek olduğu için, düzeltme formülü kullanmadan gerçek başarıyı ölçmede pek güvenilir değildir.

¹³³ Bkz. Çalışkaner, a.g.e., s.123, Tekin, a.g.e., s.139, Çelik, a.g.e., s.84, M. Emin Ay, Mustafa Öcal, a.g.e., s. 69, Küçükahmet, a.g.e., s.180.

- Öğrencinin cevabı niçin doğru ya da niçin yanlış işaretlediğini belirleme imkanı yoktur.
- Değişik cevapları olan konulardan sadece iki ifade bulmak güç olduğundan bazı becerileri ölçmek zordur.¹³⁴

b. Çoktan Seçmeli Testler

1. Kapsamı

Çoktan seçmeli testler dünyada ve ülkemizde yaygın olarak kullanılan test çeşitlerindendir. Bu tür testler, en basit bilgi düzeyini bile ölçebildiklerinden ve şans faktörünü ortadan kaldırdığından çok tercih edilirler.

Çoktan seçmeli testler, genellikle bir soru cümlesi ve altında bir dizi cevaptan oluşur. Çoktan seçmeli testlerde, test maddesi, soru kökü, seçenekler, doğru cevap ve çeldirici bulunur. Test maddesi, bir testteki soru kökü, çeldiriciler ve doğru cevabın hepsini oluşturan en küçük birimdir. Soru kökü, test maddesinde ne sorulduğunu bildiren ve çözüm için gerekli bilgileri veren kısımdır. Seçenekler, madde kökünde sorulan soruya verilen cevaplardır. Doğru cevap, tercih maddelerinin içerisindeki doğru olan ifadedir. Çeldirici ise, cevaplar arasında doğru cevap dışında kalan diğer ifadelerdir.¹³⁵

Bir örnek vermek gerekirse:

Aşağıdakilerden hangisi bir insanın mükellef olmasında aranan şartlardan değildir?

- a. Akıl ve baliğ olması
- b. Zengin olması

¹³⁴ Bkz. Çalışkaner, a.g.e., s.126, Tekin, a.g.e., s.138, Çelik, a.g.e., s.85, M. Emin Ay, Mustafa Öcal, a.g.e., s. 74, Küçükahmet, a.g.e., s.180.

¹³⁵ Bkz. Çalışkaner, a.g.e., s.113, Tekin, a.g.e., s.147, Çelik, a.g.e., s.86, M. Emin Ay, Mustafa Öcal, a.g.e., s. 76, Küçükahmet, a.g.e., s.181.

- c. Akli dengesinin yerinde olması
- d. Müslüman olması

Bu örnekte, sorunun tümüne test maddesi, sadece soru cümlesinin olduğu kısma soru kökü, tüm cevap maddelerine seçenekler, (b) seçeneğine doğru cevap ve doğru cevap dışında kalan diğer seçeneklere de çeldiriciler denmektedir.

2. Çoktan Seçmeli Tipi Test Soru Türleri

Çoktan seçmeli test soruları birkaç şekilde hazırlanabilir. Bunlar kısa şöyledir:¹³⁶

2.1. Bir Tek Doğru Cevabı Olan Çoktan Seçmeliler

Bu tür sorular çoktan seçmelilerin en basit şeklidir. Sorulan sorunun bir tek doğru cevabı vardır ve cevaplayıcıdan bu sorunun cevabını bulması istenir. Doğru cevabı kesin bilen öğrenciler ya da yanlış cevabı kesin bilen öğrenciler bu soruları kolaylıkla cevaplayabilir. Yukarıda verdiğimiz örnek bu tür soru tiplerindendir.

2.2. En Uygun Cevaplı Çoktan Seçmeliler

Bu tür sorularda cevaplayıcıdan sorunun en uygun veya en doğru cevabını bulmaları istenir. Yani burada birkaç tane doğru cevap vardır ve öğrenci bu doğru cevaplar içinde de bir seçme yapmak durumundadır. Bu tür sorular, öğrencinin bilgisini, yargı gücünü, muhakemesini daha çok ölçerler. Çünkü bu sorularda öğrenci muhakeme gücünü kullanarak öncelikle yanlış cevapları eleyecek, doğru cevapları bulacak ve bu doğru cevaplar arasından da en doğru cevabı bulacaktır. Bu açıdan, bu tür sorular istenen nitelikleri daha dikkatli ölçmektedir.

Örneğin;

¹³⁶ M. Emin Ay, Mustafa Öcal, a.g.e., s.77-80, Tekin, a.g.e., s.150-156, Binbaşıoğlu, Uygulamalı Aktif Öğretim Rehberi, s.92.

Aşağıdakilerden hangisi “Din Güzel Ahlaktır” sözünü en iyi açıklar?

- a. Din, insanların iyilikte yarışmalarını teşvik eder.
- b. Din, hatasından dönmek isteyenleri geri çevirmez.
- c. Din, insanların birbirlerinin arkasından konuşmalarını yasaklar.
- d. Din, insanları iyiliklere yöneltir, kötülüklerden sakındırır.

Yukarıdaki örnekte aslında tüm cevaplar doğru sayılabilecek niteliktedir. Ancak soru cümlesini en iyi açıklayan cevap (d) şıkkıdır. Diğer şıklar, güzel davranışların parçasıdır.

2.3. Çağrışım Tipi Çoktan Seçmeliler

Bu tür sorularda, bir kelime, bir şekil veya bir ibare verilir ve verilen cevaplar arasından bu şekil veya ifade ile ilgili olanların bulunması istenir. Aslında uygun cevaplı soru türlerine benzer. Bu sorularda da yine öğrencinin muhakeme günü işe koşması istenir. Yine öğrenci bir yorumda bulunur. Bu sorular birbirini çağrıştıran ifadeler bulunduğu için bu ismi almıştır. Bir örnek vermek gerekirse;

Aşağıdaki ifadelerde “ Hac” kavramı ile ilgili olanların başına (X) işareti koyunuz.

- ☐ a. Safa
- ☐ b. Arafat
- ☐ c. Kabe
- ☐ d. Tesbih
- ☐ e. Kuranıkerim

2.4. Olumsuz İfadeli Çoktan Seçmeliler

Bu tür sorularda, madde kökü olumsuz bir ifadeyle olumsuzlaştırılır. Dolayısıyla doğru cevap değil, yanlış cevap istenir. Bu tür sorularda, doğru cevaplar çeldirici, doğru olmayan cevap da doğru cevap haline gelir. Bu tür

sorular, bazı istisnai durumların sorulması açısından elverişlidir. Ancak bir dezavantajı vardır. Genellikle bu tür sorular yanlış anlaşılmaya müsaittir. Bunu gidermek için olumsuz ifadenin altı çizilmeli ve kalın yazılmalıdır.

Örneğin;

Aşağıdakilerden hangisi Hz. Muhammed'in ahlakından değildir?

- a. Güvenilir olması
- b. Yoksullara yardım etmesi
- c. İnsanlara hoşgörölü davranması
- d. Sayılı zenginler arasında olması

2.5. Soru Kökü Eksik Bir Cümle Olan Çoktan Seçmeliler

Bu tür soru türlerinde madde kökündeki soru ifadesi eksik bir cümle olur. Bu eksik cümlelerin diğerk kısmı cevaplar arasındadır. İki birleştğinde anlamlı bir bütün oluşturan cümle doğru cümledir. Diğerleri çeldiricidir.

Örneğin;

İslam'a göre ibadetlerden;

- a. Kadınlar sorumlu değildir.
- b. Erkekler sorumlu değildir.
- c. Yaşlılar sorumlu değildir.
- d. Deliler sorumlu değildir.

3. Çoktan Seçmeli Test Sorusu Hazırlarken Dikkat Edilecek Hususlar

- Sorular, açık, sade, net ve seviyeye uygun olarak sorulmalıdır.
- Madde kökündeki soru ifadesi belirgin olmalı, gereksiz kelime ve ayrıntılar bulunmamalıdır. Soru ifadesinde “ bazen, çoğunlukla, nadiren” gibi ifadelere yer verilmemelidir.

- Sorular hazırlanırken, öğrencide oluşması istenen hedefler göz önünde bulundurulmalı, sorular bu hedefler doğrultusunda hazırlanmalıdır.
- Sorularda kullanılacak ifadeler kitaptan aynen alınmamalıdır. Kitaptan aynen alınan ifadeler ezberciliğe neden olur.
- Sorular birbirlerinin devamı niteliğinde olmamalıdır. Birbirinden bağımsız sorular sorulmalıdır.
- Soruların içerisinde birbirine ipucu olabilecek ifadeler bulundurmamalıdır.
- Sorulan sorular, kesin sorular olmalıdır. Kişilere vya kanaatlere göre değişen sorular olmamalıdır.
- Kök ifadesinde olumsuz ifadeler kullanılacaksa mutlaka altı çizilmeli ve belirgin yazılmalıdır.
- Soru şekli şu şekillerde olmalıdır:

A.....Kök

a..... c.....
b..... d.....

B.....Kök

a.....
b.....
c.....
d.....

C.....Kök

a..... b..... c..... d.....

Bunların içerisinde en yaygın ve en uygun olanı (B) şeklinde olduğu gibidir.

- Doğru cevaplar belli bir sistematığe göre dizilmemelidir. Karışık dağıtılmalıdır.,
- “Hepsi” ya da “hiçbiri” gibi seçenekler çok fazla kullanılmamalıdır.
- Sorular %50 herkesin cevaplayacağı zorlukta olmalıdır. Çok zor ve çok kolay sorular da bulunmalı ancak genellikle orta zorlukta olmalıdır.
- Cevapların işaretlenmesi için ayrı bir cevap kağıdı bulunmalıdır.
- Cevaplandırmada düzeltme formülü kullanılmalıdır.
- Test soruları mutlaka numaralandırılmalı, sınav başlamadan kontrol edilmeli ve eksikler düzeltilmelidir.
- Seçenek sayısı tüm sorularda aynı olmalıdır.¹³⁷

4. Çoktan Seçmeli Testlerin Faydaları ve Sınırlılıkları

- Çoktan seçmeli testler her ne kadar hazırlaması zor testler olsa da cevaplandırılması kolay testlerdir.
- Cevaplandırılması objektiftir. Her hangi bir yanlılık olamaz.
- Her düzeyde uygulanabilir.
- Çeşitli alanlarda ölçme yapmaya elverişlidir.
- Öğrencilerin, seçme, ayırt etme, yorumlama gibi yeteneklerini ölçer.
- Öğrenciler açısından cevaplandırılması kolaydır. Tek bir işaret veya harf ile cevaplandırılabilirler.
- Buna rağmen, sorularda genellikle hatırlama ölçüldüğü için sınırlıdır.
- Süratli okuyup anlama kabiliyeti olmayan öğrenciler için uygun değildir.

¹³⁷ Bkz. Çalışkaner, a.g.e., s.118, Tekin, a.g.e., s.157, Binbaşoğlu, a.g.e., s.99, Duran Çelik, a.g.e., s.86, M. Emin Ay, Mustafa Öcal, a.g.e., s. 81, Küçükahmet, a.g.e., s.181., Saban, a.g.e., s. 223.

- Uzman kişilerce hazırlanmadığı takdirde, yeterli bir ölçüm gerçekleştirmek zordur.¹³⁸

c. Eşleştirmeli Tipi Test Soruları

1. Kapsamı

Eşleştirmeli tipi test soruları, iki sütundan oluşur. Bu sütunların biri ifadeler sütunu, diğeri ise cevaplar sütunudur. Burada verilen ifadeler birbirleri ile ilgili ifadelerdir. Cevaplayıcıdan bu ifadeleri doğru bir şekilde birbirleriyle eşleştirmesi istenir. İfadeler sütunundaki her ifadenin başında () işareti bulunur. Cevaplar sütununda ise, harfler veya rakamlar bulunur. Bu harf veya rakamların doğru bir şekilde eşleştirilerek parantezin içine yazılması istenir. Böylece eşleştirme yapılmış olur.¹³⁹ Örneğin;

<u>İFADELER</u>	<u>CEVAPLAR</u>
()	A.
()	B.
()	C.
()	D.
()	E.
	F.
	G.
	H.

yukarıdaki şekilde yapılır.

¹³⁸ Bkz. Çalışkaner, a.g.e., s.118, M. Emin Ay, Mustafa Öcal, a.g.e., s. 86, Küçükahmet, a.g.e., s.183, Saban, a.g.e., s. 223.

¹³⁹ Bkz. Çalışkaner, a.g.e., s.127, Tekin, a.g.e., s.132, M. Emin Ay, Mustafa Öcal, a.g.e., s. 89, Küçükahmet, a.g.e., s.183, Saban, a.g.e., s. 221.

2. Eşleştirmeli Tipi Test Sorularının Hazırlanmasında Dikkat Edilecek Hususlar

Eşleştirmeli tipi soru hazırlarken, mutlaka iki sütun bulunmalıdır ve bu sütunlardan biri ifadeler, diğeri cevaplar sütunu olmalıdır.

- Mümkün olduğunca uzun cümleler ifadeler sütununda, kısa cümleler ise cevaplar sütununda bulunmalıdır.
- İfadeler sütununun başında parantez işareti, cevaplar sütununun başında sayı veya harfler bulunmalıdır.
- Cevaplar sütunu ile ifadeler sütunundaki cümlelerin sayısı eşit olmamalıdır. Cevaplar yaklaşık olarak ifadeler sütunundaki cümlelerin iki katı olmalıdır.
- İfadeler sütunundaki cümle sayısı üç'ten az olmamalıdır.
- Her iki grupta verilen cümleler birbirleriyle ilgili olmalıdır. Aksi takdirde ölçmenin güvenilirliği azalacaktır. Çünkü cevaplayıcı, alakasız olan ifadeleri kolaylıkla eleyecektir.
- Sorular hazırlanırken, bir sütun bir sayfada, diğeri sütun bir başka sayfada olmamalıdır.
- Eğer konular müsaitse, grafik ve şekillerden de yararlanılmalıdır.

Eşleştirmeli tip sorularda şular yer alabilir: kavramlar ve tanımları, sorunlar ve çözümleri, simgeler ve adları, ilkeler ve uygulandıkları alanlar, yazarlar ve eserleri, tarihsel olaylar ve yeri ve zamanları, deyimler ve açıklamaları

vs.¹⁴⁰

¹⁴⁰ Bkz. Çalışkaner, a.g.e., s.128, Tekin, a.g.e., s.132, M. Emin Ay, Mustafa Öcal, a.g.e., s. 90, Küçükahmet, a.g.e., s.184, Saban, a.g.e., s. 222.

3. Eşleştirmeli Test Sorularının Faydaları ve Sınırlılıkları

- Eşleştirmeli tip soruları hazırlamak kolaydır.
- Bazı kavramların açıklanmasında, bazı tarihi olayların yer ve zamanlarının bilinmesinde ve bazı grafiklerin çözümlenmesinde kullanışlı bir yöntemdir.
- Cevaplandırılması kolaydır, zaman almaz.
- Objektiftir.
- Ancak, anlama ve yorum gerektiren sorular sorulamaz, daha çok hatırlama tipi sorular sorulur.
- Ezbere yöneltebilir.
- Öğrencilerin cevaplamalarında ipucu vermeye elverişlidir.
- Öğrenciler iki sütunu karşılaştırdıklarından zaman onlar için zaman kaybına neden olur.¹⁴¹

d. Boşluk Doldurmalı (Tamamlamalı) Testler

1. Kapsamı

Boşluk doldurmalı tipi sorular aslında doğru yanlış tipi sorulara benzerler. Ancak burada bir fark vardır. Bu tür sorularda bir cümle yazılır ve bu cümlenin içinden bir kelime çıkarılır. Bu çıkarılan kelime, bir kişi, yer, kavram veya tarih olabilir. Öğrenciden çıkarılan bu kelimeyi doğru bir şekilde yeniden yazması istenir. Bu tür sorular diğerlerinden bir konuda ayrılır. Diğer test sorularında genellikle bir sembolle işaretleme istenirken, burada doğru ifadenin bizzat yazımı istenmektedir.¹⁴²

2. Boşluk Doldurmalı Test Sorusu Hazırlarken Dikkat Edilecek Hususlar

¹⁴¹ Bkz. Çalışkaner, a.g.e., s.129, Tekin, a.g.e., s.132, M. Emin Ay, Mustafa Öcal, a.g.e., s. 93, Küçükahmet, a.g.e., s.184, Saban, a.g.e., s. 222.

¹⁴² Bkz. Çalışkaner, a.g.e., s.131, Küçükahmet, a.g.e., s.185.

- Boşluk doldurmalı sorular hazırlanırken, cümleler açık ve anlaşılır bir şekilde yazılmalıdır.
- Boş bırakılacak yer mümkün olduğunca cümlenin sonuna bırakılmalıdır.
- Boşluk doldurmalı sorular şu şekilde hazırlanır:
Hacca giden hacı adaylarının Kabe'nin etrafını yedi kez dönmelerinedenir. Buradaki boşluğa bir kelime olan "tavaf" kelimesinin yazılması istenmektedir.
- Boşluk bırakırken, boşluğun cevapla aynı büyüklükte olmasına özen gösterilmelidir.
- Her soruda mümkün olduğunca tek boşluk bırakılmalıdır.¹⁴³

3. Boşluk Doldurmalı Soruların Faydaları ve Sınırlılıkları

- Bu türde soruların hazırlanması ve puanlanması kolaydır. Hazırlayıcı açısından zamandan tasarruf sağlar.
- Bazı önemli tanımların, kavramların, tarihlerin hatırlanmasında elverişlidir.
- Objektiftir. İstenen cevap belirli olduğundan puanlamaya herhangi bir hata karışmaz.
- Öğrencilerin cevaplamaı kolaydır, zaman almaz.
- Ancak, hatırlamaya yönelik olduğundan yorum isteyen cevaplar sorulamaz. Bu durum ezberciliğe yöneltebilir.¹⁴⁴

¹⁴³ Bkz. Çalışkaner, a.g.e., s.131, Küçükahmet, a.g.e., s.185.

¹⁴⁴ Bkz. Çalışkaner, a.g.e., s.131, Küçükahmet, a.g.e., s.185.

C. EĞİTİMDE KULLANILAN FARKLI KURAMLAR VE BU KURAMLARIN ÖLÇME VE DEĞERLENDİRMEYE YANSIMALARI

Eğitim ve öğretimde kullanılan farklı kuramların doğal neticesi olarak alternatif ölçme ve değerlendirme teknikleri ortaya çıkmıştır. Ancak bu farklılıklar, son dönemlerde hızla yaygınlaşmaya başlanan çoklu zekâ yaklaşımı ve yapılandırmacı yaklaşımı uygulayanlar tarafından ileri sürülmüştür. Geleneksel yaklaşımlara göre ölçme ve değerlendirme tekniklerini daha önce göstermiştik. Şimdi ise yapılandırmacı yaklaşım ile çoklu zeka yaklaşımlarının alternatif ölçme ve değerlendirme tekniklerini inceleyeceğiz. Aşağıda geleneksel ve alternatif ölçme-değerlendirme teknikleri verilmiştir. Aralarındaki farkı görmek açısından faydalı olacağı kanaatindeyiz.¹⁴⁵

Geleneksel teknikler	Alternatif Teknikler
Çoktan seçmeli testler	Performans değerlendirme
Doğru yanlış soruları	Ürün seçki dosyası
Eşleştirme soruları	Kavram haritaları
Tamamlama (boşluk doldurma) soruları	Yapılandırılmış grid
Kısa cevaplı yazılı yoklamalar	Tanılayıcı dallanmış ağaç
Uzun cevaplı yazılı yoklamalar	Kelime ilişkilendirme
Soru-cevap	Proje
	Drama
	Görüşme
	Yazılı raporlar

¹⁴⁵ İlköğretim Fen ve Teknoloji Dersi Öğretim Programı, MEB, Ank.2004, s.28.

	Grup veya akran değerlendirmesi
	Poster
	Kendi kendini değerlendirme

1. Çoklu Zekâ Yaklaşımına Göre Ölçme ve Değerlendirme

“Gardner, değerlendirmeyi, bireyin yetenekleri ve potansiyeli ile ilgili bilgi edinmek, bireye yararlı dönütler sağlamak ve çevresindekilere yararlı veriler vermek olarak tanımlamaktadır.”¹⁴⁶ Ancak daha önce de belirttiğimiz gibi Gardner’e göre, bireyin tek bir zekası olmadığından tüm zeka alanlarında değerlendirmeler yapmak gerekmektedir. Yani şuan uygulanan standart testler bireyin zekasını tam olarak ölçmemektedir. O’na göre bu ölçümlerde önemli olan bireylerin belli konu alanlarına çalışması ve ne kadar yapabildiklerini ortaya çıkarmaktadır. Ancak eğitimde önemli olan, bireylerin güçlü ve zayıf yönlerini ortaya çıkarmaktır. Dolayısıyla yapılan bu ölçümler yetersizdir ve farklı ölçümlere ihtiyaç vardır.¹⁴⁷

Çoklu zeka kuramında, bireyin sekiz farklı zekası olduğu varsayıldığından, öğrencilerin belli bilgi ve becerilerini ortaya koymalarına olanak sağlayan değerlendirmeler olması gerekmektedir. Çoklu zeka kuramına göre değerlendirmeler bir noktada başlayan ve diğer bir noktada sona eren bir olgu değildir. Değerlendirmeler devam eden bir süreçtir. Ve bu sürecin izlenmesi gerekmektedir. Aksi takdirde hedeflere ulaşıp ulaşılmadığını test etmek mümkün değildir.

¹⁴⁶ Nilay Bümen, *Okulda Çoklu Zeka Kuramı*, Pegem A Yay., Ank. 2002, s. 87.

¹⁴⁷ Bkz. Bümen, a.g.e., s.88, Kudret Eren Yavuz, *Çoklu Zeka Teorisi ve Uygulamaları*, Ccceli Yay., Ank.2003, s.259.

Bu kuramda, öğrencilerin gelişimlerini izlemek amacıyla, gelişim dosyaları ve başarı cetvelleri kullanılmaktadır.¹⁴⁸ Bu başarı testleri şu şekilde hazırlanabilir:¹⁴⁹

Dersin adı					
Öğrencinin adı soyadı					
Konu					
Tarih					
İçerik	Çok iyi	İyi	Orta	Ek çalışma	
Gösterilen önemli kavramları anlama					
Konu veya kavramlarla ilgili örnekler verme					
Öğrendiği konuyu günlük yaşamla birleştirip uygulayabilme					
Konu ile ilgili sorulan sorulara cevap verebilme					
Konu ile ilgili bir proje oluşturabilme					
Beceriler					
Araştırma becerisi					
İnsanlarla etkili iletişim kurma					
Sunuş yapma					
Grupla çalışma					

¹⁴⁸ Bkz. Yavuz, a.g.e., s.261.

¹⁴⁹ Bkz. Yavuz, a.g.e., s.265

Hazırlanacak bir başka form ise gözlem formudur. Bu form, öğrencinin sürekli kontrol altında tutulmasını sağlar. Doğal süreç içerisinde öğrencinin yapıp ettikleri not alınır. Şu şekilde gösterebiliriz:¹⁵⁰

Öğretmenin adı soyadı						
Sınıf						
Tarih						
Gözlem kriterleri	5. çok iyi 4. iyi 3. orta 2. yetersiz 1. zayıf					
	Gözlemlenen beceriler					
Öğrencilerin adı soyadı	Hikaye anlatma	Kendini ifade etme	Duygularını ifade etme	Mantıksal düşünme	Yaratıcı düşünme	

Çoklu zeka kuramında bir de gelişim dosyası hazırlanabilir. Bu gelişim dosyası öğrencinin yaptığı tüm faaliyetlerden oluşur. Her ders için ayrı ayrı hazırlanır. Dönem sonunda öğrenciye verilecek başarı notu bu dosyaya bakılarak verilir.

¹⁵⁰ Bkz. Yavuz, a.g.e., s.267.

2. Yapılandırmacı Yaklaşım Göre Ölçme ve Değerlendirme

Yapılandırmacı yaklaşımda, yukarıda verilen değerlendirme tekniklerinin yanında bir de ürün seçki dosyası denen bir ölçme-değerlendirme tekniği uygulanır. Ürün seçki dosyası, öğrencilerin dönem veya yıl boyunca yaptıkları çalışmaların belli standartlara göre organize edilmiş bir koleksiyonu olup, öğrencinin bir veya birden fazla konu alanında yaptığı çalışmaların sistematik, amaçlı ve anlamlı bir koleksiyonudur. Ürün seçki dosyalarında tüm maddeler puanlanır, sıralanır ve değerlendirilir.¹⁵¹

Performans değerlendirmesi ise, genel anlamda ürün kadar, sürecin de önemli olduğunu gösteren bir tekniktir. Performans değerlendirme, öğrencilerin günlük hayattaki problemleri nasıl çözeceğini ve problem çözmek için sahip olduğu bilgi ve becerileri nasıl kullanacağını göstermesini ister. Böylece öğrenciler, geniş bir zaman diliminde çalışma ve tekrar yapma, oluşturulan ölçütlere göre kendi yeterlik derecelerini ortaya koyma olanaklarına sahip olabilirler.¹⁵²

Ancak ülkemizde bu tür ölçme ve değerlendirme faaliyetleri henüz çok yaygınlaşmamıştır. Bu teknikleri uygulayabilmek için yetişmiş uzman eğitimcilere ihtiyaç vardır. Şu anki mevzuat da eski sisteme göre ölçme ve değerlendirmeyi öngörmektedir. Dolayısıyla okullarda geleneksel anlayışa göre ölçme ve değerlendirme faaliyetleri yapılmaktadır.

D. Din Öğretiminde Ölçme ve Değerlendirme

Din öğretiminde ölçme ve değerlendirmeden kastımız, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde ölçme ve değerlendirmedir. Yukarıdaki

¹⁵¹ İlköğretim Fen ve Teknoloji Dersi Öğretim Programı, MEB, Ank.2004, s.30.

¹⁵² İlköğretim Fen ve Teknoloji Dersi Öğretim Programı, MEB, Ank.2004, s.30.

bölümlerde ölçme ve değerlendirmenin ne demek olduğunu ayrıntılı bir şekilde belirtmiştik.

Ölçme için, “herhangi bir nesnenin, hangi özelliğe sahip olduğunu ve bu özelliğin ne miktarda olduğunu belli bir birime göre ölçerek, sonuçlarını sayı ve sembollerle gösterme işlemi” tanımını, değerlendirme için ise, “iki özelliğin karşılaştırılması ve bir yargıya varma işlemi” tanımını yapmıştık. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi için bir ölçme ve değerlendirme tanımı yapacak olursak “ Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde, öğrencilerin belirlenen hedeflere ne ölçüde yaklaştığını belli yöntemler doğrultusunda ölçmek ve bu sonuçları sayı ve sembollerle ifade etmeye ölçme, ölçtüğümüz nitelikleri değerlendirerek bir yargıya ulaşmaya ise değerlendirme” denmektedir.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde ölçme ve değerlendirme yapmadan önce bazı hususların netleştirilmesi gerekmektedir. Bunlar şu şekilde sıralanabilir:

1. Hedeflerin Yeniden Belirlenmesi: Din kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde, her derste olduğu gibi ilk aşama ulaşılabilecek olan hedeflerin belirlenmesidir. Ölçme ve değerlendirme yapmanın amacı da başta belirlenen bu hedeflere ne ölçüde ulaşıp ulaşılmadığını tespit etmektir. Dolayısıyla Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde ölçme ve değerlendirme yapacak bir kişinin öncelikle bu hedefleri yeniden gözden geçirmesi ve soracağı soruları bu hedefler doğrultusunda hazırlaması gerekmektedir.

Yapacağı ölçme ve değerlendirme etkinlikleri neticesinde kendisini ve hedeflerini yeniden belirleyerek hedeflere ulaşmaya çalışmalıdır. Örneğin altıncı sınıfta, öğrencilerine sevginin önemini, Allah’ın yarattığı tüm varlıkları sevmemiz gerektiği ve sevmenin ve sevilmenin bir ihtiyaç olduğunu, birbirimizi sevmenin aynı zamanda tanrıyı sevmek olduğunu kazandırmak isteyen bir eğitimci, sorduğu soruları bu hedefleri gerçekleştirecek şekilde hazırlamalıdır. Örneğin, “ Birbirimizi sevmek

tanrıyı sevmek anlamına gelir mi, neden?” gibi bir soruyla öğrencilerde bu bilincin oluşmasını sağlayabilmelidir.

Belirlenen hedefler doğrultusunda hangi konuya ne kadar ağırlık vereceğini gösteren tüm konuları kapsayan bir belirtke tablosu hazırlayabilir. Bu tablo ile konular ve hedefler belirlenir ve her hedefe dair ne kadar soru sorulacağı belirlenir.

Konular	Vatan ve Millet Kavramlarını Öğreniyoruz		Biz Vatanımızı ve Milletimizi Çok Severiz		Bu Vatanı Hepimiz Bir Milletiz		Manevi Değerlerimizi Koruyup Saygı Gösteririz		‘Yurtta Barış Dünyada Barış’ Temel İlkeimizdir	
Hedefler	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı
Vatan ve millet kavramlarını tanımlar	2	1								
Sevgi ile barış arasındaki ilişkiyi açıklar					2	1			2	1
Türk’üm derken, Türkiye’mizin insanların bütünlüğünün vurgulandığını farkında olur	3	1	2	1	2	1				
Milletimizin kendine has özelliklerini fark eder	2	2					2	1		
Türk milletinin evladı olmaktan ve ona layık olmak için çalışmaktan zevk alır	2	1	2	1						
Başka ulusların insanlarına saygı duyarak onlarla dost geçinmenin yararlarına inanır	2	1			2	1			2	1
Bayrağın bir milletin bağımsızlığının sembolü olduğunu bilincine varır	2	1	2	1						
İstiklal Marşı’na saygı duyar ve onun manevi değerlerimizden biri olduğuna inanır	2		2	1						
Gazilerimize saygı göstermenin ve şehitlerimizi rahmetle anmanın vatan ve milletimizi sevmenin bir göstergesi olduğunu bilir							2	1		
Askerlik yapmanın önemini kavrar			2	1						
‘Yurtta Barış Dünyada Barış’ ilkesinin bütün insanlığın iyiliğine yönelik bir ilke olduğuna inanır	2	1			2	1			2	1
Toplam	17	8	10	5	8	3	4	2	6	3

2. Uygulanacak Sınav Şeklinin Belirlenmesi: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde, ölçme ve değerlendirme esnasında hangi yöntem kullanılacaksa bu önceden belirlenmeli ve öğrenciler bundan haberdar edilmelidir. Yukarıda anlattığımız tüm sınav çeşitleri Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde kullanılmaya elverişlidir. Ancak, konunu özelliğine göre, bu türler belirlenmelidir. Örneğin, bazı kavramları öğretmeyi hedefleyen bir eğitimci, daha çok, tamamlamalı türden soruları tercih edebilir. Aynı şekilde, bazı hususlarda öğrencilerin fikir yürütmelerini isteyen bir eğitimci, klasik yazılı sınavı yapabilir. Dolayısıyla hangi tür sınav tekniği hedefleri gerçekleştirmede daha uygun ise o sınav türü tercih edilmelidir. Her soru tipinden soru da bulundurabilir yapacağı sınavda. Ancak bunun faydası olduğu gibi bazı sakıncaları da vardır. Öğrencileri çeşitli yönlerden ölçmek için faydalı olabilir, ancak, öğrencilerin her defasında yeni bir soru türüne alışmaya çalışmaları ve bu yüzden zaman kaybetmelerine de yol açabilir. Bu yüzden mümkün olduğunca konuya uygun soru türünü tercih edebilmelidir.

3. Sınav Sorularının ve Cevap Anahtarının Önceden Belirlenmesi: bir eğitimci soracağı soruları sınav esnasında kitabı açıp herhangi bir kısımdan veya konu sonlarındaki sorulardan hazırlayarak kolaya kaçmamalıdır. Özellikle Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde sorulacak sorular dikkatle seçilmelidir. Öğrencilerin yanlış anlamalarına mahal vermeyecek şekilde, açık, anlaşılır ve düzgün bir şekilde ifade edilmelidir. Sorular, daha önceden konunun özelliği, fiziki şartlar, sınıfın durumu, öğrencilerin seviyesi ve ekonomiklik ilkesine uyularak belirlenmelidir. Sınav esnasında rastgele sorulacak sorular, dersin hedeflerine hizmet etmeyeceği gibi, öğretmenin sınıf karşısındaki saygınlığını da azaltacaktır. Aynı şekilde, hazırlanan sınavın cevap anahtarının önceden hazırlanması da olabilecek hataların sınavın sonucuna etki etmesini engellemektedir.

Böylelikle öğrencilerin verdiği cevaplar daha güvenilir bir şekilde cevaplandırılacaktır.

4. Gelişim Dosyası Hazırlama: Alternatif ölçme ve değerlendirme tekniklerini anlatırken gelişim dosyalarına değinmiştik. Gelişim dosyaları, öğrencilerin bir dönem veya yıl boyunca yapmış olduğu tüm etkinlikleri kapsamaktadır. Böylelikle, yapılan sınavların yanına ek olarak bu dosyaların bulunması öğretmene büyük kolaylık sağlayacaktır. Yıl sonunda kullanılan kanaat notları öğrencilerin bu gelişim dosyaları baz alınarak verilebilir. Bu dosyalar aynı zamanda, yıl boyunca, öğrencilerin sözlü sınava tabi tutulmaları anlamına da gelmektedir. Bu dosyaların hazırlanması, öğrenciye de büyük kolaylık sağlayacaktır. Her zaman gözetim altında olduğunu bilen bir öğrenci derslere hazırlıklı gelecektir. Böylece derslere katılım fazla olacağından verim de artacaktır.

5. Öğrenci Velileri İle İrtibat: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde, her derste olduğu gibi, öğrencilerin başarılarını ölçmek için, öğrencileri tanımak gerekmektedir. Öğrencilerin yalnız sınıf içerisindeki durumları onları tanımaya yetmez. Bu yüzden okul aile işbirliği çerçevesinde, öğrencilerin velileri ile görüşmek ve çocukları hakkında bilgi almak gerekmektedir. Derse ilgi göstermeyen, derste başarısız olan veya derste konuşmaktan çekinen öğrencilerin sorunları bu yollarla halledilebilir. Bir öğretmen, ders verdiği öğrencileri ne kadar tanırorsa o kadar başarılı olur.

6. Gözlem formu hazırlanması: Gözlem formları da, doğal süreç içerisinde öğrencinin her ders için faaliyetlerinin derecelenerek puanlanması ile oluşur. Böylece Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde öğretmen, öğrencilerini sürekli kontrol altında tutacaktır.

E. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Ölçme ve Değerlendirme Örnekleri

1. Çoktan Seçmeli Sorular

1. Aşağıdakilerden hangisi Salih amel kavramına bir örnektir değildir?

- a. Dürüst olmak
- b. İnsanlara iyilikte bulunmak
- c. Yalan söylememek
- d. Seyahatte bulunmak

2. Aşağıdakilerden hangisi peygamberlerin özelliklerindendir?

- a. Çok zengin ve asil olmak
- b. Güvenilir olmak
- c. Çok geniş bir aileye sahip olmak
- d. İyi bir eğitim almış olmak

3. Aşağıdaki kavramlardan hangisi ramazan ayı ile ilgili değildir?

- a. Sahur
- b. İftar
- c. Teravih
- d. Sünnet

4. Aşağıdakilerden hangisi namazın şartlarındandır?

- a. Abdest almak
- b. En az üç kişi olmak
- c. Hali vakti yerinde olmak
- d. 18 yaşını doldurmuş olmak

5. Aşağıdakilerden hangisinde kutsal kitaplar doğru eşleştirilmiştir?

- a. Tevrat- isa
- b. İncil- Muhammed
- c. Zebur- musa

d. İncil-isa

6. Aşağıdakilerden hangisi kutsal kitaplarda geçen öğütlerden değildir?

a. Hırsızlık yapmamak

b. Yalan söylememek

c. Zina etmemek

d. Namaz kılmak

7. Aşağıdakilerden hangisi dinimizdeki anlayış farklılıklarının tabi bir sonucudur?

a. Mezhepler

b. Laiklik

c. Siyaset

d. Demokrasi

8. Aşağıdakilerden hangisi kader kavramını en iyi açıklar?

a. Allah'ın olacakları önceden bilmesi

b. Allah'ın kulun yaptıklarına müdahalesi

c. Allah'ın kulun yaptıklarını bilmesi

d. Her varlığın belli bir düzene ve ölçüye göre yaratılması

9. Aşağıdakilerden hangisi “Temizlik İmandandır” sözünü en iyi açıklar?

a. Vücudumuzu temiz tutmak İslam'ın emridir.

b. Temizlik hem maddi hem manevidir.

c. Bedenimizi ve kalbimizi kötülüklerden arındırmak dinimizin emridir.

d. Temizlik yalnızca manevidir.

10. Aşağıdakilerden hangisi Kuranıkerim'in eğitici niteliklerinden değildir?

a. İyiye ve güzele yönlendirmesi

b. İnsanın zihnini aydınlatması

c. Hayatı anlamlandırması

d. Emir ve yasaklar koyması

2. Doğru –Yanlış Türü Sorular

Aşağıdaki ifadelerde doğru ifadelerin başına (D), yanlış ifadelerin başına (Y) koyunuz.

- () Kuranıkerim son ilahi kitaptır.
- () İslam’a göre ahirete inanmak farzdır.
- () Sözünde durmak dinimizin istediği bir özelliktir.
- () Kabe Medine’dedir.
- () Laiklik din ve vicdan özgürlüğünün garantisidir.
- () Mezhepler ayrı birer dindir.
- () Öğle namazı beş rekattır.
- () İsrail vahiy meleğidir.
- () Zekat sosyal dayanışmayı artırır.
- () Müslümanlar ibadete çağrı olarak ezanı kullanırlar.
- () Yolda kalmış kimselere zekat verilmez.
- () Oruç tutmak için sahura kalkılır.
- () Kuranıkerim’de 114 sure vardır.
- () Kuranıkerim’de en kısa bölümlere cüz denir.
- () Kurban sosyal içerikli bir ibadettir.
- () Melekler nurdan yaratılmış varlıklardır.
- () Şeytan topraktan yaratılmıştır.
- () Hac ibadeti senenin her hangi bir döneminde yapılabilir.
- () Kuranıkerim’e göre reenkarnasyon yoktur.
- () Çevreyi korumak hem dini hem de insani bir görevdir.

3. Boşluk Doldurmalı Sorular

1. Hacıların safa ile merve arasında koşmalarına.....denir.
2. Oruç tutmak için gece kalkıp yemek yemeye.....denir.
3. Kuranıkerimsenede indirilmiştir.
4. Şeytana tapanlara..... , bu inanca da.....denir.
5. Peygamberler aracılığıyla gönderilen ilahi emirlerin toplandığı kitaplara.....denir.
6. Dört büyük kutsal kitap.....,.....,.....,....., dır.
7. Hz. Muhammed'in Müslümanlara yaptığı son konuşma.....
.....dir.
8. Namazın şartlarıtanedir.
9. Hicret yılında yapılmıştır.
10. Hz. Muhammet'e ilk inen ayetlerdir.
11. Kuranıkerim ayında indirilmiştir.
12. Müslüman olmanın ilk şartı getirmektir.
13. Hz. Muhammed'in annesinin adı dır.
14. Ramazan ayında yatsı namazından sonra kılınan namaz
..... dır.
15. Namaz ibadeti kandilinde farz kılınmıştır.
16. Allah emirlerini ve yasaklarını aracılığı ile göndermiştir.
17. Kuranıkerim sure, ayettir.
18. Bütün ilahi dinlerin özünde vardır.
19. İslam'ın dört büyük mezhebi,,,
.....dir.
20. Din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılmasına.....denir.

4. Eşleştirmeli Sorular

1. Aşağıdaki ifadeleri doğru şekilde eşleştiriniz.

A

1. tavaf
2. iftar
3. rekat
4. zekat
5. peygamber

B

1. muhacir
2. hicret
3. namaz
4. oruç
5. halife
6. din
7. hac
8. yardımlaşma
9. on emir
10. tarikat

2. Aşağıdaki ifadeleri doğru bir şekilde eşleştiriniz.

A

- Dindeki anlayış farklılıklarına
- Abdest almak
- Allah'a güvenmeye
- İyi ve güzel işlere
- Kurban kesmek

B

- Salih amel denir.
- Sünnettir
- Vaciptir
- Namazın şartlarındandır
- Tarikat denir.
- Mezhep denir
- Hoşgörü denir
- Tevekkül denir
- Her Müslüman'a farzdır.
- Mukabele denir.

5. Klasik Yazılı Soruları (Açık Uçlu Sorular)

1. “ Laiklik, din ve vicdan özgürlüğünün garantisidir” sözünden ne anlıyorsunuz.
2. Din anlayışındaki farklılıklara dayalı oluşumlar nelerdir?
3. Hicret kaç yılında gerçekleşmiştir?
4. Dört büyük semavi dini, peygamberlerini ve kitaplarını yazınız.
5. Dört büyük meleğin isimlerini yazınız.
6. Kuranıkerim’in iç düzeni hakkında bilgi veriniz.
7. Kabe, Safa, Merve, Arafat, Müzdelife kavramları hangi ibadetle ilgilidir?
8. Salih amel ne demektir?
9. Reenkarnasyon ve ruh göçü ne demektir?
10. İslam’ın aileye verdiği önemi açıklayınız.

SONUÇ

Bu çalışmamız neticesinde özetle şunları söyleyebiliriz:

- Planlama, eğitim -öğretim sürecinde çok önemli bir husustur.
- Planlama yapmak hem zorunlu, hem de gereklidir.
- Planlama yapmak, öğretmene pek çok kolaylık sağlar.
- Eğitim-öğretimde kullanılan farklı yaklaşımlar planlamayı etkilemiştir.
- Planlama yaparken eğitim kuramlarının verileri dikkatli bir şekilde incelenmelidir.
- Din öğretiminde planlama yapmak, verimli bir din öğretimi açısından gereklidir.
- Din öğretiminde planlama yapmak, öğretmenin hedeflerine ulaşmasına yardımcı olur.
- Ölçme ve değerlendirme eğitim ve öğretimin bir neticeye bağlanması açısından gereklidir.
- Ölçme ve değerlendirme yapmak öğretmene geri bildirim sağlar.
- Ölçme ve değerlendirmenin amacı, hedeflere ne kadar ulaşıldığını ortaya koyup, gerekli düzenlemeleri göstermektir.
- Eğitim ve öğretimde kullanılan farklı yaklaşımlar, yeni ölçme ve değerlendirme teknikleri ortaya çıkarmıştır.
- Değerlendirme yaparken farklı yaklaşımlar dikkate alınmalı, ölçme ve değerlendirme geleneksel şekille sınırlandırılmamalıdır.
- Din öğretiminde ölçme ve değerlendirme, planlamanın bir neticesi olup öğretmenin kendini değerlendirmesine fırsat verir.

Kızılabdullah, Yıldız, Din Öğretiminde Planlama ve Değerlendirme, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Doç. Dr. Recai DOĞAN, 156 s.

Özet

Planlama ve değerlendirme etkinlikleri, eğitim ve öğretimin verimli bir şekilde yürütülmesi için gerekli olan hususlardandır. Planlama aşaması ile, derse başlamadan önce, dersin hedefleri, uygulanacak yöntem ve teknikler, kullanılacak araç ve gereçler belirlenir. Değerlendirme aşaması ile de, belirlenen hedeflerin yeterli olup olmadığı, uygulanan yöntem ve tekniklerin yerinde olup olmadığı ve kullanılan araçların uygun olup olmadığı hakkında geri bildirimler alınarak yeniden düzenlemelere gidilir ve öğrencilere bir not takdir edilir.

Araştırmamızın birinci bölümünde planlamanın ne demek olduğunu, planlama etkinliklerinin nasıl yapıldığını, planlama yapmanın önemini ve din öğretiminde planlamanın nasıl olması gerektiğini ortaya koyduk. İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı ile ilgili plan örnekleri verdik.

İkinci bölümde ise, aynı şekilde değerlendirme kavramını ele aldık ve yine İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı ile ilgili değerlendirme tekniklerine örnekler verdik.

Eğitim-öğretimde geliştirilen ve uygulanmaya başlanan yeni kuramlar planlama ve değerlendirme aşamalarını etkilemektedir. Bu kuramların en önemlileri Yapılandırmacı Kuram ve Çoklu Zekâ Kuramıdır. Bu kuramlar geleneksel anlayışın dışında geliştirilmiş kuramlardır. Bu kuramlarda geleneksel anlayışın aksine öğrenci merkeze alınmış ve öğrenci merkezli anlayış benimsenmiştir.

Geliştirilen bu kuramlar ışığında planlama ve değerlendirme çalışmaları da farklı bir boyut kazanmıştır. Eğitim-öğretim sürecinde planlama ve değerlendirme çalışmaları yapılırken bu yeni kuramları da göz önünde bulundurduk.

Kızılabdullah, Yıldız, Planing and Evaluation in Religion Education, Master's Thesis, Advisor: Doç. Dr. Recai DOĞAN, 156 p.

ABSTRACT

Planing and evaluation activities are necessary subject which are to conduct education and teaching gainful way. By the planing section, before begining to lesson, to be determined lesson targets to be determined, methots to be practised, means and tool to be used. By the evaluation section, about determined targets sufficient or not, practised methots suitable or not and used means suitable or not to get feedback and to be organized over again and to be gived maker to students.

The first section in our search, we put out what is planing, how use planing activity, planing importance and how use planing in religion teaching. We gived planing examples relevant to Primary Religion Culture and Ethic Knowledge Teaching Program.

In secondary section, we put out evaluation term and again we gived evaluation methots example relevant to Primary Religion Culture and Ethic Knowledge Teaching Program.

The teories to be developed and practised in education and teaching, affected planing and evaluation sections. The importance of the teories are Constructive Teory and Multiciple İntelligence Teory. These teories to be developed outside classical viev. In these teories to constract classical viev, the student to be centralized and to be adopted student centered viev.

Planing and evaluation studies to gain different dimension at frame developed teories.

In education and teaching process, to be make planing and evaluation studies we taked into consideration these new teories.

BİBLİYOGRAFYA

ÂDEM, Mahmut, **Eğitim Planlaması**, EFAM Yay., Ankara 1981.

ALICIGÜZEL, İzzettin, **İlk ve Orta Dereceli Okullarda Öğretim**, Özaydın Matbaası, İstanbul 1973.

ALKAN, Cevat, **Özel Öğretim İlke ve Yöntemleri “Özel Öğretim Teknolojileri”**, A.Ü.E.B.F.Y., Ankara 1991.

ARMANER, Neda, **Din Eğitim ve Öğretiminde Metodik Bilgiler**, MEB, İstanbul 1960.

....., *Din Eğitim ve Öğretimi Üzerine Didaktik Araştırmalar*, AÜİFD, C.VIII., Ankara 1960.

....., **Okullarımızda Din Öğretimi Üzerine**, AÜİFD, C.VII, TTKB, Ankara 1960.

AYTUNA, Hasip, **Orta Dereceli Okullarda Öğretmenlik ve Problemleri**, Maarif Basımevi, Ankara 1958.

BACANLI, Hasan, **Gelişim ve Öğrenme**, Nobel Yay, Ankara 2001.

BALASI, Sylvester J., **Focus on Teaching (An Introduction to Education)**, The Odyssey Pres, New York 1968.

BALCI, Ali, **Etkili Okul Okul Geliştirme Kuram Uygulama ve Araştırma**, Pegem A Yay., Ankara 2002.

BİLEN, Mürüvvet, **Plandan Uygulamaya Öğretim**, Sistem Ofset, Ankara 1990.

ÖCAL, Mustafa, **Din Eğitimi ve Öğretiminde Metotlar**, TDV, Ankara 1991.

BİLGİN, Beyza, *Din Eğitimin Genel Eğitimdeki Yeri*, AÜİFD, C.XXIV, Ankara, Ty.

....., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Özel Öğretim Yöntemleri Üzerine, Din Öğretimi ve Din Hizmetleri Semineri*, DİBY, Ankara 1991.

.....-SELÇUK, Muallâ, *Din Öğretimi*, Gün Yay., Ankara 1999.

BİNBAŞIOĞLU, Cavit, *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, Binbaşioğlu Yay., Ankara 1983.

....., *Genel Öğretim Bilgisi*, Binbaşioğlu Yay., Ankara 1981.

....., *Uygulamalı Aktif Öğretim Rehberi*, Sulhi Garan Matbaası, İstanbul 1957.

BLOOM, S. Benjamin, *İnsan Nitelikleri ve Okulda Öğrenme*, M.E.B., İstanbul 1998.

BOSSİNG, Nelson L., *Orta Dereceli okullarda Öğretim*, Çev: Nemci Sarı, MFV, İstanbul 1995.

BROWN, R. Nacino- OKE, Festus E.- BROWN, Desmond P., *Curriculum and Instruction*, Macmillian, London 1982.

BÜMEN, Nilay, *Okulda Çoklu Zeka Kuramı*, Pegem A Yay., Ankara 2002.

YAVUZ, Kudret Eren, *Eğitim- Öğretimde Çoklu Zeka Teorisi ve Uygulamaları*, Ceceli Yayınları, Ankara 2003.

CAPEL, Susan- LEASK, Marilyn- TURNER, Tony, *Learning to Teach in the Secondary School*, Routledge, London and New York 1995.

ÇALIŞKANER, Asaf, *Ölçme ve Değerlendirme*, Yaygın Yüksek Öğretim Kurumu, Ankara 1977.

ÇELİK, Duran, *Okullarda Ölçme Değerlendirme Nasıl Olmalı*, MEB, İstanbul 2000

ÇİLENTİ, Kamuran, *Eğitim Teknolojisi ve Öğretim*, Kadıoğlu Mat. ,Ankara 1984.

DAUNT, Briand, **Öğreticinin El Kitabı**, Çev: A.Hayrettin Kalkandelen, Pegem A Yay., Ankara 1997.

DEMİREL, Özcan, **Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme**, Pegem A Yay., Ankara 2003.

....., **Planlamadan Değerlendirmeye Öğretme Sanatı**, Pegem A yay. Ankara 2000.

DODURGALI, Abdurrahman **Din Eğitimi ve Öğretiminde İlkeler ve Yöntemler**, MÜİFVY., İstanbul 1999.

DOĞAN, Hıfzı, **Analiz ve Program Hazırlama**, AÜEFY, Ankara 1979.

DOĞAN, Recai – TOSUN, Cemal, **İlköğretim 4 ve 5. sınıflar için Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi**, Pegem A Yay., Ankara 2002.

ERGİNER, Ergin, **Öğretimi Planlama, Uygulama ve Değerlendirme**, Anı Yay., Ankara 2000.

ERTÜRK, Selahattin, **Eğitimde Program Geliştirme**, Ankara 1972.

GÜLERYÜZ, Hasan, **Eğitim Programlarını Dili ve Yaratıcı Öğrenme**, Pegem A Yay., Ankara 2000.

GÜNEŞ, Firdevs, **Sınıf Yönetimi**, Ocak Yayınları, Ankara 2004.

GÜRKAN, Tanju - GÖKÇE, Erten, **Grupla Çalışma Teknikleri**, M.E.B., Ankara 2001.

HİLLIARD, F. H., **The Teacher and Religion**, London 1963.

İlköğretim Fen ve Teknoloji Dersi Öğretim Programı, MEB, Ankara 2004.

KAYA, Yasettin, *Türkiye’de Orta Öğretimde Din Eğitimi Gelişimi*, Atatürk’ün 100. Doğum Yılında, Türkiye’de I. Din Eğitimi Semineri, AÜİFY, Ankara 1981.

KOÇ, Mustafa - YAVUZER, Yasemin- DEMİR, Zekeriya- ÇALIŞKAN, Mustafa, **Gelişim ve Öğrenme**, Nobel Yay., Ankara 2001.

KÜÇÜKAHMET, Leyla, **Öğretim İlke ve Yöntemleri**, Ankaraara Üniv. Basımevi, Ankara 1986.

....., **Öğretimde Planlama ve Değerlendirme**, Nobel Yay. Dağıtım, Ankara 2000.

.....,(Editör) **Sınıf Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar**, Nobel Yay., Ankara 2001.

MURSELL, James L., **Successful Teaching**, Mcgraw-Hill Book Company, New York 1954.

OĞUZKAN, Ferhan, (Yayına Hazırlayan), **Ortaöğretim Kurumlarında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi ve Sorunları**, Türk Eğitim Derneği, Ankara 1991.

....., **Öğretmenliğin Üç yönü**, Tekışık Matbaası, Ankara 1997.

OKULLARDA ÖLÇME DEĞERLENDİRME NASIL OLMALI, MEB, İstanbul 2000.

ÖCAL, Mustafa - AY, Mehmet Emin, **Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme**, UÜB, Bursa 1994.

ÖZÇELİK, Durmuş Ali, **Eğitim Programları ve Öğretim**, ÖSYM Yay., Ankara 1997.

....., **Okullarda Ölçme ve Değerlendirme**, ÜSYM Yay., Ankara 1981.

ÖZDEMİR, Mustafa - SÖNMEZ, Sedat, **Sınıf Öğretmeni Adaylarına Öğretmen El Kitabı**, Pegem A Yay., Ankara 1997.

ÖZDEMİR, Şuayip, *Orta Öğretimde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Öğretmenlerin Yardımcı Ders Araç ve Gereçlerini Kullanma Durumu*, **Orta Dereceli Okullarda Yürütülen Din Eğitim-Öğretiminin Problemleri**, Kayseri 1998.

ÖZDEN, Yüksel, **Eğitimde Dönüşüm Yeni Değer ve Oluşumlar**, Pegem A Yay., Ankara 1998.

....., **Öğrenme ve Öğretme**, Pegem A Yay., Ankara 1998

ÖZTÜRK, Mualla, *Din Eğitimi ve Çocuk Ruh Sağlığı*, **Atatürk'ün 100. Doğum Yılında, Türkiye'de I. Din Eğitimi Semineri**, AÜİFY, Ankara 1981.

SABAN, Ahmet, **Öğrenme Öğretme Süreci**, Nobel Yay. Dağıtım, Ankara 2000.

SCHORLING, Raleigh-WINGO, G. Max, **İlkokullarda Genel Öğretim Metodu ve Uygulama**, Çev: Vedide Baha Pars, MFV, İstanbul 1957.

SELÇUK, Mualla, *İlköğretimde Din Dili ve Sembolik Anlatım*, **Din Öğretimi ve Din Hizmetleri Semineri**, DİBY, Ankara 1991.

SELÇUK, Ziya, **Gelişim ve Öğrenme**, Nobel Yay., Ankara 2003.

SENEMOĞLU, Nuray, **Gelişim, Öğrenme ve Öğretim**, Ertem Matbaacılık, Ankara 1997.

SEVİNÇ, Müzeyyen, **Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar**, Morpa Kültür Yay., İstanbul 2003.

SÖNMEZ, Sedat, **Öğretmen El Kitabı**, Pegem A Yay., Ankara 2000.

SÖNMEZ, Veysel, **Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı**, Pegem A Yay., Ankara 1994.

ŞAHİNEL, Melek, **Etkin Öğrenme**, Pegem A Yay., Ankara 2003.

- TAN, Şeref- EROĞLU, Alaattin, **Öğretimi Planlama ve Değerlendirme**, Pegem A Yay., Ankara 2004.
- TAŞDEMİR, Mehmet, **Eğitimde Planlama ve Değerlendirme- Program, öğretim, yönetim ve değerlendirme-**, Ocak Yay., Ankara 2000.
- TEBLİĞLER DERGİSİ, M.E.B., Ankara 13 Nisan 1992, S. 2356.
- TEKİŞİK, Hüseyin Hüsnü- TEKİŞİK, Betül Turan, **İlkokullarda Derslerin Planlanması ve İşlenmesi**, Ege Yayınevi, İzmir.
- TEKİN, Halil, **Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme**, Yargı Yay., Ankara 1977.
- TURGUT, Fuat, **Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Metotları**, Ankara 1977.
- ÜNVER, Gülsen, **Yansıtıcı Düşünme**, Pegem A Yay., Ankara 2003.
- ÜSTÜNDAĞ, Tülay, **Yaratıcılığa Yolculuk**, Pegem A Yay., Ankara 2003.
- VARIŞ, Fatma, **Eğitim Bilimine Giriş**, A.Ü.B., Ankara 1991.
- YAVUZ, Kudret Eren, **Çoklu Zeka Teorisi ve Uygulamaları**, Ceceli Yay., Ankara 2003.
- YEDİNCİ MİLLİ EĞİTİM ŞURASI, MEB, İstanbul 1991.
- YEŞİLYAPRAK, Binnur, **Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi**, Pegem A Yay., Ankara 2003.
- YILDIRIM, Cemal, **Eğitimde Araştırma Metotları ve Uygulaması**, Ankara 1965.
- YÜCEL, Hasan Ali, **Türkiye’de Orta Öğretim**, KBY., Ankara 1994.
- YÜKSEL, Haluk, **İletişim, Din Hizmetlerinde İletişim ve Halkla İlişkiler**, Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir 1999.